MINISTERUL ÎNVĂȚĂMÂNTULUI

MARIN TOMA

LIMBA ROMÂNĂ
LECTURI LITERARE

Manual pentru clasa a VII-a

Scanned with OKEN Scanner

MINISTERUL ÎNVĂȚĂMÂNTULUI

MARIN TOMA

LIMBA ROMÂNĂ

LECTURI LITERARE

Manual pentru clasa a VII-a

EDITURA DIDACTICĂ ȘI PEDAGOGICĂ, R.A. — BUCUREȘTI

Scanned with OKEN Scanner

Actuala ediție a manualului este în concordanță cu programa M.Î., aprobată cu nr. 34561/1994

ISBN 973-30-3069-4

Redactor: **Florica Buzinschi**

Tehnoredactor: **Luminița Rodica Marinescu**

Coperta: **Ion Hacik**

Scanned with OKEN Scanner

Deşteaptă-te, române!

de Andrei Mureşanu

Deşteaptă-te, române, din somnul cel de moarte,
În care te-adâncirâ barbarii de tirani!
Acum ori niciodată croieşte-ţi altă soarte,
La care să se-nchine şi cruzii tăi duşmani!

Acum ori niciodată să dăm dovezi la lume
Că-n aste mâni mai curge un sânge de roman
Şi că-n a noastre piepturi păstrăm cu fală-un nume,
Triumfător în lupte, un nume de Traian!

Înalţă-ţi a ta frunte şi cată-n giur de tine
Cum stau ca brazi în munte voinici sute de mii;
Un glas ei mai aşteaptă şi sar ca lupi în stâne,
Bătrâni, bărbaţi, juni, tineri, din munţi şi din câmpii!

Priviţi, măreţe umbre, Mihai, Ştefan, Corvine,
Româna naţiune, ai voştri strănepoţi,
Cu braţele armate, cu focul vostru-n vine,
„Viaţa-n libertate ori moarte!", strigă toţi.

Pre voi vă nimiciră a pizmei răutate
Şi oarba neunire la Milcov şi Carpaţi!
Dar noi, pătrunşi la suflet de sânta libertate,
Jurăm că vom da mâna, să fim pururea fraţi!

O mamă văduvită, de la Mihai cel Mare,
Pretinde de la fiii-şi azi mână d-ajutori,
Şi blastămă cu lacrimi în ochi pe orişicare
În astfel de pericol s-ar face vânzători!

Scanned with OKEN Scanner

De fulgere să piară, de trăsnet şi pucioasă,
Oricare s-ar retrage din gloriosul loc,
Când Patria sau mama, cu inimă duioasă,
Va cere ca să trecem prin sabie şi foc!

N-ajunse iataganul barbarei Semilune,
A cărui plăgi fatale şi azi le mai simţim;
Acum se vâră cnuta în vetrele străbune,
Dar martor ne e Domnul că vii nu o primim!

N-ajunse despotismul cu-ntreaga lui orbie,
Al cărui jug din seculi ca vitele-l purtăm;
Acum se-ncearcă cruzii, în oarba lor trufie,
Să ne răpească limba, dar morţi numai o dăm!

Români din patru unghiuri, acum ori niciodată
Uniţi-vă în cuget, uniţi-vă-n simţiri!
Strigaţi în lumea largă că Dunărea-i furată
Prin intrigă şi silă, viclene uneltiri!

Preoţi, cu crucea-n frunte! căci oastea e creştină,
Deviza-i libertatea şi scopul ei preasânt.
Murim mai bine-n luptă, cu glorie deplină,
Decât să fim sclavi iarăşi în vechiul nost'pământ!

Scanned with OKEN Scanner

Mamă Ţară

de Tudor Arghezi

Maică, mulţi te-au dușmănit
Că eşti neam blagoslovit[1].
Unde sapă sapa locul
Sare din pământ norocul.
Ai pământ şi ape multe,
Vântul stă să ţi le-asculte;
Şi izvoare
Călătoare.
Crapii-n ele-s cât berbecii,
În pomi piersici cât dovlecii,
Pepenii de zahăr roşu,
În grâu spicul cât cocoşu.
Pui un bob, din el răsare
Mia de mărgăritare:
Dulce binecuvântare.
Fiecare fir de vânt
Îl adie un descânt[2]
Fiecare stea de sus
Îl mângâie cum l-ai pus.
Noaptea-l coace şi ea, luna,
Caldă lui întotdeauna
Şi pe câmp cu ceru-n faţă
Câmpul pletele-şi răsfaţă.
În adâncul lui tresare
Altă vatră[3] de izvoare
(Ţi-a făcut destinul[4] semnul)
Untul negru, undelemnul.

---

[1] *Blagoslovit* = binecuvântat; aici, bogat, înzestrat de natură.
[2] *Descânt, descântec* = vrajă (transformare miraculoasă a lucrurilor).
[3] *Vatră* = aici, loc de origine.
[4] *Destin* = soartă, viitor.

Scanned with OKEN Scanner

Îndrumări

Versurile poeziei *Mamă Ţară* vibrează de bucurie la contemplarea farmecului şi bogăţiilor întregului plai românesc. Enumerând o parte din ele, poetul recurge uneori la amplificarea dimensiunilor: crapii sunt cât berbecii, piersicile sunt cât dovlecii, miezul roşu al pepenilor este dulce ca zahărul, spicul grâului este cât un cocoş, *dintr-un bob răsare mia de mărgăritare.*

Spaţiul cosmic îşi revarsă cu mărinimie harurile, pentru ca lanurile să rodească: adierea vântului le descântă, stelele le mângâie, luna, cu blândele ei raze, le rumeneşte şi astfel *câmpul pletele-şi răsfaţă* în oglinda cerului. Elementele şi fenomenele firii participă la această minune. Ultimele patru versuri precizează că destinul a fost mai darnic cu pământul românesc, l-a înzestrat şi cu bogăţii subterane.

Valorificând modelul unor colinde româneşti, poetul îmbină armonios aspecte ale realităţii cu credinţe populare *(neam blagoslovit; Ţi-a făcut destinul semnul, dulce binecuvântare)* sau preia procedee artistice.

Subtilitatea procesului de gândire poetică, expresivitatea limbajului *(Unde sapă sapa locul / Sare din pământ norocul; izvoare călătoare; Câmpul pletele-şi răsfaţă; vatră de izvoare* ş.a.), precum şi muzicalitatea versurilor confirmă încă o dată vigoarea artistică a lui Tudor Arghezi.

Exerciţii şi teme

1. Desprindeţi din poezie figurile de stil cunoscute şi arătaţi contribuţia lor la exprimarea artistică a ideilor şi sentimentelor, uneori chiar a unor senzaţii.

2. Comparaţi următoarele versuri din colindele populare de mai jos cu versurile asemănătoare din poezia *Mamă Ţară* şi spuneţi ce aţi constatat:

a. *Până slujb-o ascultaşi*
Grele lacrimi lăcrimaşi
De grele-s ca pietrele
Mari-s ca merele.
(Din colindul *Scrisa-i ştire mănăstire)*

b. *Preste lunci, pe und'trecea*
Toate luncile rodea;
Preste vii, pe und'trecea
Toate viile-mi cocea.
(Din colindul *Cea sfântă Duminică)*

Scanned with OKEN Scanner

3. Comparați următoarele versuri din poeziile lui Ion Pillat (1891—1945) cu versurile asemănătoare din poezia *Mamă Țară* și spuneți ce-ați observat:

a. *Arzând în umbră, piersici de jar, și-albaștri struguri*
Și pere de-aur roșu cu flacări de parfum
... Văd pepeni verzi, smaragde[1] cu miezul de rubin[2]
Și tămâioșii galbeni ca soarele de vară...
(I. Pillat: *Cămara de fructe*)

b. *Toamnă, lasă-mă să mângâi părul de frunze moarte,*
Părul tău de aur roșu și de soare întrupat.
(I. Pillat: *Toamna*)

4. Substantivul *vatră* are mai multe sensuri: loc amenajat în tinda casei țărănești, pe care se pregătește mâncarea; loc plan în interiorul cuptorului (pentru pâine) sau în sobă, unde se face focul; suprafață plană alipită cuptorului sau sobei, folosit pentru odihnă sau dormit; locuință sau casă părintească; loc de baștină; loc central al unei așezări; petic de pământ pe câmp sau în pădure, unde există o anumită vegetație (cu sens figurat): sursă, obârșie.

Copiați textele de mai jos și notați în paranteză sensul respectiv al cuvântului *vatră:*

a. *Pe un deal răsare luna, ca o* **vatră** *de jăratic,*
Rumenind străvechii codri și castelul singuratic.
(M. Eminescu: *Călin — File din poveste*)

b. *În adâncul lui tresare*
Altă **vatră** *de izvoare.*
(T. Arghezi: *Mamă Țară*)

c. *Focul e-nvelit pe* **vatră,**
Iar opaițele-au murit.
(G. Coșbuc: *Noapte de vară*)

d. *Era poporul care trăia în frăția cu coasa, cu toporul, cu codrul și cu calul său, pentru apărarea* **vetrei** *părintești.*
(V. Alecsandri: *Scrisori*)

e. *Lotrul... deschidea plaiuri frumoase, holde neașteptate și* **vetre** *de gospodari în ascunzătorile munților.*
(Al. Vlahuță: *România pitorească*)

---

[1] *Smaragd (smarald)* - piatră prețioasă strălucitoare, de culoare verde.

[2] *Rubin* - piatră prețioasă, de culoare roșu-închis.

Scanned with OKEN Scanner

f. *În depărtare se auzeau clopotele vitelor care porniseră spre* **vatra** *satului.*

(Barbu Delavrancea: *Trubadurul*)

g. *(Năvalnicul)*[1] *crește prin păduri, pe* **vetre** *anume știute de babe.*

(Tudor Pamfile: *Sărbătorile de toamnă la români*)

Tudor Arghezi

(1880—1967)

Numele adevărat al poetului, prozatorului și jurnalistului T. Arghezi era Ion N. Theodorescu; s-a născut în București, într-o familie de țărani gorjeni. A urmat cursurile Liceului „Sfântul Sava", dedicându-se chiar de pe atunci poeziei. A debutat în 1896, cu versuri moderniste, în revista „Liga ortodoxă", condusă de poetul Alexandru Macedonski.

La vârsta de 20 de ani, frământat de întrebări despre rostul vieții și despre raporturile omului cu Dumnezeu, se călugărește, la Mănăstirea Cernica. În 1905 pleacă la o mănăstire din Elveția, pentru ca după un timp să părăsească viața monahală și să se stabilească la Paris, unde lucrează într-un atelier de bijuterii.

Se întoarce, în 1910, în țară, consacrându-se exclusiv jurnalisticii și poeziei, devenind, în scurt timp, poetul preferat al unui public larg. A scris articole politice, fapt pentru care a fost condamnat la detenție în închisoarea Jilava. Între anii 1928—1930 a editat revista „Bilete de papagal", de format minuscul. A desfășurat o intensă activitate literară ca poet (volumul *Cuvinte potrivite, Flori de mucigai, Hore, Cântare omului, 1907, Frunze, Poeme noi, Cadențe, Noaptea* ș.a.), prozator (volumele *Icoana de lemn, Poarta neagră, Tablete din Țara de Kuty*, romanele *Ochii Maicii Domnului, Buna-Vestire)* etc.

---

[1] *Năvalnic* - specie de ferigă, cu frunze mari, lucitoare, în formă de lance, folosită în medicina populară.

Scanned with OKEN Scanner

Membru al Academiei Române, a primit numeroase și prestigioase premii naționale și internaționale.

Tudor Arghezi a creat o poezie originală, în care tonalitatea generală e sumbră. Zbuciumul interior, pitorescul, existența divinității între da și nu, problematica socială, iubirea, traiul micilor vietăți, grijile zilnice ale făpturii umane sunt tot atâtea aspecte prezente în creația sa, închegate în versuri armonioase, într-un lexic când plin de savoare, când violent, cu împerecheri de cuvinte unice, strălucitoare.

—

Scanned with OKEN Scanner

Taine

de Mihail Sadoveanu

Soarele scăpăta spre asfinţit, departe, peste trestii. Înainte de fiorul amurgului, balta tăcea, solemnă[1], oglindind în limpezimile ei un cer înalt, fără pată. Căldura scăzuse. Ne alăturasem cu barca de un ţărm umbrit de sălcii bătrâne, pletoase, în singurătăţile unui braţ vechi al Dunării.

Tăceam şi eu şi tovarăşul meu; ascultam o înfiorare abia simţită în frunzişul cenuşiu de deasupra noastră. Pe luciul apei, pe care pluteau gâze felurite, săgetau din când în când rândunele, brăzdând un val fin, abia o părere. Cei doi pescari care ne aduseseră acolo cu luntrea încremeniseră la locurile lor, cu faţa spre noi, ca nişte stane[2]. Lăsaseră lopeţile din mână, şi braţelelor vânjoase se odihneau; obrazurile, cucerite cu totul de bărbi sălbatice, erau arse de soare şi de vânturi, şi ochii luceau albaştri, micşoraţi, ca în apropierea somnului.

Peisaj din Deltă

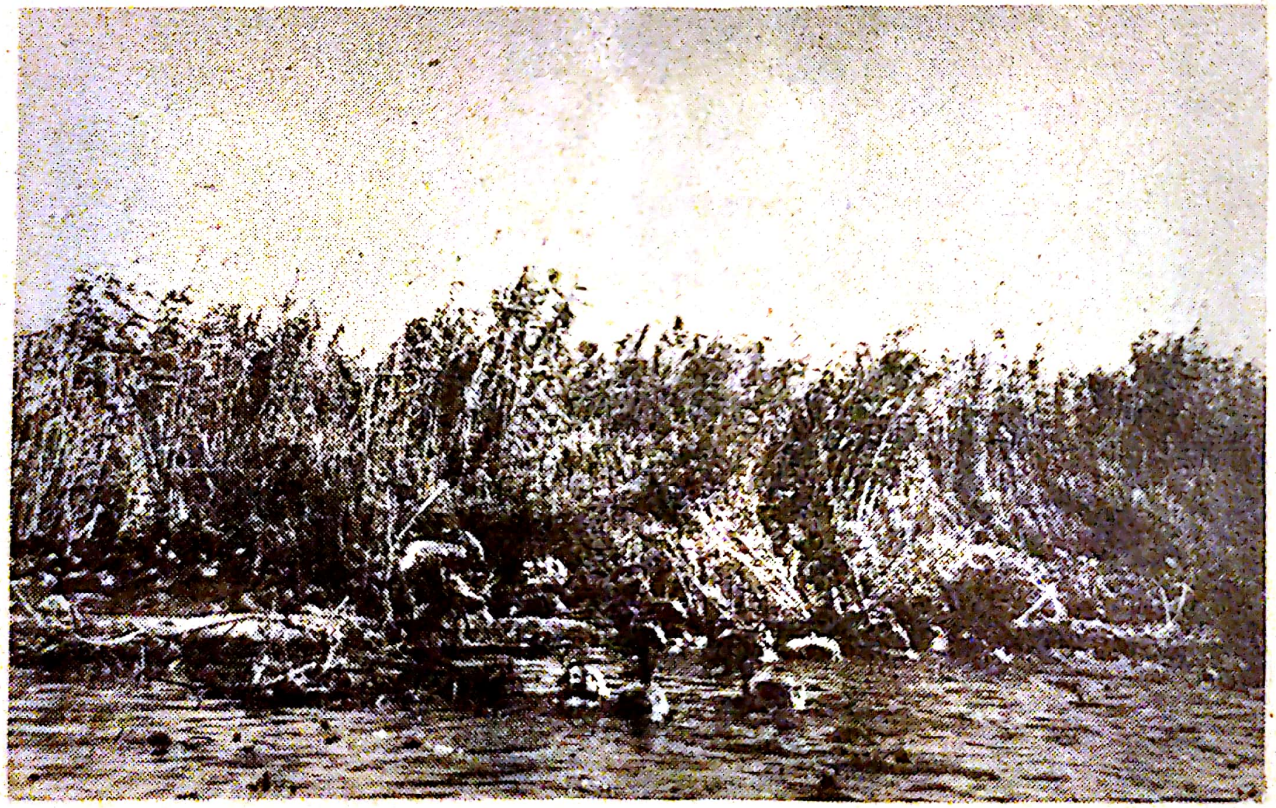

[1] *Solemn* = profund; măreţ.
[2] *Stană* = bolovan mare de piatră; stâncă.

Scanned with OKEN Scanner

O zbatere de aripi, un țipăt ascuțit, mirat parcă — țipătul lișiței — ne făcură să răsărim din lenea ce ne amorțise. O fâșâire aspră de aripi se auzi în același timp deasupra noastră. O cioară cenușie făcu repede un ocol și se lăsă în tufișuri. Priveam de la locurile noastre, printre draperiile[1] moi ale sălciilor. Strigătul paserei de baltă sfredeli mai puternic aerul; cioara cârâi scurt; aripi băteau în trestii și-n unde.

Unul din lipoveni își încreți obrazul într-un fel de zâmbet.

— Bătălie... zise el încet.

Era într-adevăr luptă în desiș, un episod[2] din războiul necontenit al vieții.

Tremurând din aripi, într-un roi de stropi aurii, fugind pe luciul apei, ieși în soare lișița; apoi iar se întoarse și-și ocoli cuibul ascuns.

— Cioara năzuiește la cuib! șopti tovarășul.

Văzusem pasărea cenușie înălțându-se o clipă, mlădiindu-și capul, căutându-și potrivnica. O zărise; se lăsă repede, cu cângile[3] întinse. Pricepurăm că paserile s-au încăierat după zgomote. N-am mai avut vreme să mai schimbăm o vorbă, ori să întrebăm pe pescari. În luciul luminat, ieșiră luptătoarele. Lișița izbutise să depărteze pe dușmancă de pui. Ș-acum, cu mișcări iuți, căta să se ferească de pliscul negru și tare ca fierul, de cângile încordate care o căutau. Deodată, într-o roată de scântei, cioara mâniată se năpusti asupra paserei de apă. Dar într-aceeași clipă văzurăm un lucru minunat: lișița se întoarse, ca mișcată de un resort, pe spate, și primi pe cioară cu ghiarele. O cuprinse paserea cenușie și se pregătea s-o amețească cu pliscul; dar și lișița se aninase[4] de dânsa cu putere și, într-o bătaie iute de aripi, săpă undele și-și duse vrăjmașa de moarte la fund... — Nu ne puturăm stăpâni un strigăt de uimire.

Se întinse liniște apoi; totul se petrecuse repede, parcă fusese o părere; cele din urmă crețuri ale apei răscolite se stingeau lângă luntrea noastră.

— Asta, noi pescarii o vedem adeseori... grăi unul dintre bărboși.

Venea amurgul cu ușoare unde de răcoare; țânțarii începeau să ne necăjească, roiuri nesfârșite cu trompele însetate de sânge; părăsirăm adăpostul nostru. Lopețile săpau acuma cărări lungi prin apa purpurie a fluviului. Zvonuri nouă tresăreau în cotloanele[5] ascunse. Bâtlani de felurite mărimi treceau pe deasupra noastră bătând rar din aripi; o găinușă pe un fir de trestie plecat pe unde ne privi o vreme neclintită; rațele grăbeau stoluri spre marea înflăcărată a asfințitului, și zborul lor

---

[1] *Draperie* = perdea de stofă sau catifea, cu falduri; aici, desiș.
[2] *Episod* = întâmplare, moment dintr-o acțiune.
[3] *Cange* = aici, gheară ascuțită și întoarsă a păsărilor răpitoare.
[4] *A (se) anina* = a (se) atârna, a (se) agăța de ceva sau de cineva.
[5] *Cotlon* = loc ascuns, colț.

Scanned with OKEN Scanner

părea, când se apropiau, un freamăt scurt de vijelie. Şi ca dintr-un izvor veneau, de departe, şi se duceau în depărtări, prin apropierea noastră, mai departe şi din ce în ce mai departe, unde păreau numai nişte puncte negre, — şi se duceau convoiuri lungi, înşirate unele după altele, parcă era ceasul unor aeriene trenuri accelerate; treceau c-o grabă, cu o sârguinţă uimitoare, parcă spre un liman[1] hotărât, foarte bine cunoscut.

Treceau şi alte soiuri de paseri cu zboruri mari, greoaie. Şi paseri mici, vânătoarele gâzelor mărunte, ieşeau la licăririle amurgului din noaptea hrubelor[2] lor. Iată ş-un cârd de zburătoare uriaşe cu fâlfâit greoi; auzim un ţipăt nemelodios... — cântecul lebedei...

— Au ele departe un ghiol[3] al lor... zice unul dintre lipoveni.

Deodată, în răcoarea sfârşitului de zi, ne împresoară o adiere, o mireasmă plăcută.

Tovarăşul meu zice încet:

— Aici trebuie să fie o luncă de tamarix[4]...

Ne alăturăm cu barca de tufişuri întunecate, cu frunza măruntă, în care atârnă struguri deşi de flori liliachii. În sara aceea aveau florile lor un parfum ameţitor.

Soarele asfinţise; deasupra răsăritului, undeva, mai stăpânea încă rumeneala lui... Aburii bălţii începură a pluti pretutindeni pe luciul undelor. Şi Delta cu profunzimi misterioase se întindea până departe în jurul nostru, din colţul acela de Dunăre veche. Umbra cucerea bolţile de sălcii şi cărările prin trestii. Apele acelea nesfârşite care domneau pretutindeni, într-un ţinut întreg, alcătuiau o stăpânire a necunoscutului şi a tainei. De la mistreţul care dormitează pe plăvii[5], de la lebedele şi pelicanii care înspumează noaptea negrul ghiolurilor, până la popoarele de păsărele, până la puzderia de peşti, până la nesfârşitele miliarde de gângănii neştiute şi nebănuite, — toate trăiesc din apele acestea care au întins o bogată împărăţie, care aduc nomolul plin de hrană din munţii şi câmpiile depărtării. De mii şi mii de ani, s-a plămădit aici ca într-o înfrigurare viaţa; şi lupta s-a desfăşurat pentru o rază de lumină şi pentru un fir de hrană din seninul de sus până la fundul nomolului, jos. Şi nesfârşitele şiruri de vieţi au căzut, s-au prefăcut în tină[6] şi au hrănit izvoarele vieţilor nouă. Un fir de lejnicioară[7]

---

[1] *Liman* = (figurat) adăpost, refugiu.

[2] *Hrubă* = scobitură sub pământ.

[3] *Ghiol* = lac sau baltă pe ţărmul Mării Negre sau în Delta Dunării.

[4] *Tamarix (tamariscă)* = arbust cu frunze mărunte şi dese, cu flori albe sau roz-violete.

[5] *Plavie* = insuliţă plutitoare formată din stuf, ierburi, rădăcini de copaci, amestecate cu nămol.

[6] *Tină* = noroi, lut.

[7] *Lejnicioară* = plantă agăţătoare cu flori violete.

Scanned with OKEN Scanner

se cațără cu florile-i albastre pe trestiile nalte, pe o plavie pe care adierea serii o mână încet de lângă un cot al țărmului. Lângă lejnicioară o gâscă sălbatică și-a adăpostit cuibul și bobocii. În capătul celălalt, pe această plută tainică, și-a ales sălaș spăriosul mistreț al bălții. La rădăcina florii și sub culcușul paserii ș-al mistrețului, în împletiturile din care se înalță generațiile nouă de trestii se află căzute, amestecate, țesute, pulberile pe care le-a adus vântul, nomolul pe care l-au dăruit revărsările Dunării, oasele vulturului și ale prăzilor lui, scheletele mistreților, și rândurile nesfârșite ale vietăților mărunte. A fost-un fir de nomol; astăzi e o insulă plutitoare. O mână încet vântul. Pe un fir de trestie s-a așezat o pasere noptatică de apă. Și astfel se strecoară încet — ca o fantomă a trecutului și a viitorului. E un fel de simbol[1] al bălții, o barcă a vieții, care a ridicat steagul morții și plutește lîn spre necunoscut.

Pe drumurile acestea ale apelor de multă vreme și omul rătăcește. A fost o vreme când figura lui bărboasă și sălbatică a pricinuit o mirare nesfârșită locuitoarelor străvechi ale bălții; pe urmă și-a așezat și el sălașul primitiv între două sălcii, pe urmă a sporit și el cu oasele lui adâncurile Deltei.

Au trecut pe rând pe aici oameni vechi ai Schiției, popoare rătăcitoare din Asia, romanii, bizantinii, slavii, turcii și tătarii, și românii poate au mai spintecat undele acestea și odinioară cu faimosul pescar Petrea Majă[2]... Misterioasa baltă ne împresura de pretutindeni și tăcea acuma iarăși.

Se ridica luna, în răsărit, țesând scări de văpaie pe undele sfărâmate de rame. Undeva, în apropiere, se auzea un lătrat de câne; ne apropiam de o așezare omenească.

Adieri dulce-mirositoare tot veneau dinspre luncile de tamarix; veni pe boarea serii și preludiul[3] unei privighetori. Și prin văpaia lunii o barcă trecu încet într-acolo. Trecea prin umbra tufișurilor, prin cărarea de păcură de la celălalt țărm; nu vedeam ființele din lăuntru, auzeam numai plescăitul dulce al lopeților, care sărutau valul. Poate erau doi amorezați care treceau spre poeticele lunci cu flori liliachii. Dragostea e aceeași pretutindeni; și când ninge lumină argintie și cântă o privighetoare într-un boschet negru de tamarix, se deșteaptă ceva supraomenesc și în sufletele barbarilor acestora din bălți...

Întrebări și exerciții

1. Ce frumuseți ascund singurătățile din Delta Dunării? Care dintre ele v-au încântat mai mult și de ce?
2. Ce observați în alcătuirea propozițiilor care înfățișează lupta dintre lișiță și cioară? De ce credeți că autorul a procedat așa?

---

[1] *Simbol* - semn caracteristic.
[2] *Petrea Majă* - Petru Rareș.
[3] *Preludiu* - partea introductivă, semnalele pentru începutul unui cântec.

Scanned with OKEN Scanner

3. Cum prezintă Sadoveanu succesiunea vieții și morții în natură? Citiți fragmentul care arată că viața nu poate fi înfrântă.
4. Prin ce sugerează autorul, în final, biruința și bucuria vieții?
5. Denumiți procedeele artistice folosite de autor în expresiile:
a) ... brăzdând un val *fin*, abia o părere...
... apa *purpurie*...
... adieri dulce-mirositoare...
b) ... se întoarse, *ca mișcată de un resort*...
... zborul lor părea... *un freamăt scurt de vijelie*...
... se strecoară încet — *ca o fantomă a trecutului și a viitorului*...
6. Încercați să transformați în comparații expresiile:
... *roi de stropi aurii*...
... *cărarea de păcură*...
... *marea înflăcărată a asfințitului*...
... *struguri deși de flori liliachii*...
... *țesând scări de văpaie*...
... *ninge lumină argintie*...

Descrierea în proză

Taine, de Mihail Sadoveanu, înfățișează *priveliști din Delta Dunării* (copaci, plante, vietăți, înserarea, răsăritul lunii etc.), *chipuri de oameni* (cei doi pescari), *întâmplări și fapte* (lupta pentru existență dintre două păsări, retragerea vietăților bălții spre culcușul lor de noapte, plimbarea unor tineri cu barca), *evenimente din trecut* (migrarea unor popoare), exprimă *stări sufletești determinate de aceste împrejurări* (încântarea, uimirea, bucuria vieții).

Tabloul naturii *spre asfințit* este plin de farmec: peste baltă se așterne o liniște adâncă și măreață, în limpezimea apei se oglindește cerul înalt și senin, căldura de peste zi scade, o perdea de sălcii bătrâne și pletoase umbrește singurătatea apei. Vizitatorii *admiră* în liniște înfiorarea frunzișului, gâzele care plutesc pe luciul lacului, rândunelele care săgetează aerul și brăzdează încrețiturile apei. Zbateri și fâșâit de aripi, țipete și cârâituri vestesc începutul unei încăierări dintre o cioară și o lișiță. Lupta pe viață și pe moarte, văzută până în cele mai mici amănunte, se dezlănțuie și, la capătul ei, lișița își neacă rivala. Vizitatorii izbucnesc într-un *strigăt de uimire*.

Peste baltă se lasă încet *amurgul*. Liniștea cuprinde întinderile de apă, adieri ușoare aduc o răcoare *plăcută*, o dată cu parfumul *amețitor* al unei lunci de tamarix. Dezmorțite din toropeala căldurii, roiuri de țânțari cu trompele însetate de sânge prilejuiesc vizitatorilor *neplăceri*, în timp ce convoiuri nesfârșite de păsări vin din depărtări și trec spre depărtări.

Rumeneala asfințitului se stinge treptat.

Scanned with OKEN Scanner

Umbrele înserării coboară peste bolțile de sălcii și peste cărările dintre trestii. Delta Dunării, ținut *fermecător* al tainelor vieții și naturii, se întinde până departe, parcă în nemărginire. Viața își continuă marea ei luptă; viața și moartea se află într-un circuit veșnic. Vietăți de tot felul intră într-o forfotă *amețitoare;* plaviile plutitoare spre necunoscut sunt bărci ale vieții și morții; generații de oameni și popoare diferite au trecut pe aici, umplând adâncurile bălții cu oasele lor.

Când *seara* învăluie natura și razele argintii ale lunii coboară peste aceste locuri, o privighetoare își înalță cântecul, sporind bucuria celor doi tineri îndrăgostiți, care plutesc cu barca pe întinsul nesfârșit al apei.

După cum se vede, aspectele naturii și stările sufletești sunt prezentate în legătură unele cu altele și gradat. Fiecare moment intensifică sentimentele, astfel că în final predomină *extazul în fața tablourilor din natură și bucuria vieții.*

Toate aspectele și fenomenele naturii, forfota micilor vietăți și prezența omului cu sentimentele lui sunt grupate în jurul unei idei centrale: farmecul naturii și misterul vieții din Delta Dunării.

Taine, de Mihail Sadoveanu, este o descriere în proză.

Descrierea este un mod de expunere prin care se înfățișează trăsăturile specifice ale unor obiecte, priveliști sau fenomene din natură, chipuri de oameni, stări sufletești etc.

Într-o descriere, pot fi zugrăvite și întâmplări, dar autorul nu pune accentul pe desfășurarea lor, ci pe factorii care iau parte la ele (mișcări, reacții, gesturi sau stări sufletești ale oamenilor).

Întrebări și exerciții

1. Care sunt momentele înserării și ce sentimente retrăiește autorul înfățișându-le?
2. În cadrul unor descrieri autorul povestește și unele fapte sau întâmplări. Dați exemple.
3. Dați exemple de alte descrieri citite.
4. Transformați substantivele argint, farmec, purpură, taină în adjective și apoi alcătuiți propoziții sau fraze în care aceste adjective să aibă valoare de epitete.
5. Explicați și rețineți expresiile:
   — *Parcă-i tot ninge și-i plouă.*
   —*Din crengi ningeau steluțe albe.*
   — *Ninsoare de stele.*
   — *Argintul de ninsoare.*

Scanned with OKEN Scanner

Sensul propriu și sensul figurat al cuvântului

Un cuvânt poate avea unul sau mai multe sensuri și chiar și un sens general. Sensul oricărui cuvânt se desprinde numai din text. În textul „Trecea prin *umbra tufișurilor*, prin cărarea de păcură de la celălalt țărm; nu vedeam ființele din lăuntru, auzeam numai plescăitul dulce al lopeților, care sărutau valul", cuvântul *tufiș* are un singur sens obișnuit sau propriu: desiș de tufe sau de arbuști.

Cuvântul *umbră* poate fi folosit cu mai multe sensuri obișnuite:

a) porțiune întunecoasă, loc unde nu ajung direct razele de lumină:

Colo în depărtare e valea lui natală,
Cu codri plini de umbră, cu râpe fără fund.
(M. Eminescu)

b) întuneric:

Focul taberei s-a stins
Neagra *umbră* s-a întins.
(V. Alecsandri)

c) pată întunecată:

Fața ei era de-o albeață chilimbarie, întunecată numai de-o viorie *umbră*.
(M. Eminescu)

d) ființă care nu se vede clar din cauza întunericului, a ceții etc.:

Din timp în timp el zărea *umbre* negre ce se furișau de-a lungul galeriilor.
(V. Alecsandri)

e) stafie, fantomă:

Două *umbre* albicioase
Ca și fulgii de ninsori,
Razele din alba lună
Mi le torc, mi le-mpreună
Pentru-ntregul viitor...
(M. Eminescu)

Când un cuvânt (expresie) trezește în minte imaginea obișnuită a unui obiect sau a unei acțiuni, el este folosit în sensul lui propriu. Același cuvânt, în altă comunicare, poate avea alt sens, diferit de cel obișnuit, numit sens figurat, care produce o imagine neașteptată și emoționează totodată. Procedeele de modificare a sensului sau a sensurilor proprii în sensuri figurate se numesc *figuri de stil* sau *tropi*. În timpul lecturii, cititorul delimitează sensul figurat al cuvântului, atribuit de scriitor, de sensul lui propriu. Astfel, în propoziția „Ridică

Scanned with OKEN Scanner

tufişurile negre ale sprâncenelor." (Petru Dumitriu), cuvântul *tufiş* nu mai are sensul desiş de tufe sau de arbuşti, ci sensul de fire (peri) dese (deşi) de sprânceană, deci un sens figurat; scriitorul a procedat astfel penru a obţine un efect stilistic: impresii puternice sau stări emoţionale.

De asemenea, şi cuvântului *umbră* i se pot atribui diverse sensuri figurate:

a) Ochii ei sunt plini de *umbra* tăinuitelor dureri.

(M. Eminescu)

b) Să pot obţine măcar *umbra* unui succes, atât de trebuincios debutantului.

(Al. Macedonski)

În versul eminescian, cuvântul *umbra* are sensul figurat de reacţie, manifestare pe faţa cuiva, exprimând mai ales sentimentul de tristeţe; în textul lui Macedonski, *umbra* are sensul figurat de iluzie.

„Tot aşa, cuvântul *păcură* din textul iniţial („Trecea prin umbra tufişurilor, prin *cărarea de păcură...*") are înţelesul de negru, culoarea păcurii, dar nu se referă la produsul petrolier numit păcură, ci, prin transfer de sens, capătă sensul de întunecos (cărare întunecoasă). Expresia *cărarea de păcură* este o expresie cu sens figurat. În acelaşi fel, cuvintele *dulce (plescăitul dulce al lopeţilor)* şi *sărutau (sărutau valul)* şi-au schimbat sensul propriu în sens figurat, *dulce* având acum semnificaţia de *plăcut, lin, uşor,* iar *sărutau,* de *atingere uşoară, plăcută, tainică, mângâietoare.*

Când un cuvânt (expresie) are alt sens, prin atribuirea unor însuşiri ale altor obiecte sau acţiuni, înseamnă că acel cuvânt (expresie) este folosit în sens figurat.

Sensul figurat al cuvântului produce reprezentări neaşteptate şi stări emoţionale, uneori deosebit de intense. În aceste reprezentări şi stări sensibilizatoare constă funcţia expresivă a cuvântului. Procedee stilistice ca: epitetul, comparaţia, repetiţia, enumeraţia, hiperbola, antiteza, personificarea ş.a. se întemeiază tocmai pe funcţia expresivă a cuvântului.

Există însă şi cuvinte cu sens general. Aşa de exemplu, cuvântul *chestie (chestiune)* poate înlocui orice substantiv, iar cuvântul *asemenea* poate înlocui orice adjectiv. Aceste cuvinte nu pot fi folosite cu sensuri figurate.

a) Din toate *chestiile* câte s-au discutat de la glorioasele evenimente din 11 iunie încoa, cea mai grea, cea mai delicată... este, fără îndoială, *chestia* de a face pe ţăran proprietar.

(N. Bălcescu)

Cuvântul *chestie* poate fi înlocuit cu alte multe cuvinte: lucru, problemă, idee, concepţie, principiu, fapt, act, înfăptuire, doleanţă etc.

Scanned with OKEN Scanner

b) Şi-n *asemenea* momente, în lungile şi friguroasele nopţi de iarnă, crede cineva cum că el, redus până în culmea mizeriei, devenea trist?

(M. Eminescu)

Cuvântul *asemenea* poate fi înlocuit cu orice adjectiv: amar, aspru, chinuit, crâncen, dificil, grozav, hotărâtor, înspăimântător, liniştit, neaşteptat, neplăcut, penibil, plictisitor, rar, senin, teribil, unic etc.

Exerciţii

1. Indicaţi textele în care cuvintele *aripă* şi *zbor* sunt folosite în sens propriu şi textele în care aceleaşi cuvinte sunt folosite în sens figurat; delimitaţi, oral, sensul figurat al cuvântului, de sensul său propriu.

a) Peste vârf de rămurele
Trec în stoluri rândunele
Ducând gândurile mele
Şi norocul meu cu ele...
Şi se duc ca clipele
Scuturând aripele

(M. Eminescu)

b) A întristării neagră-aripă peste lume se întinde...

(M. Eminescu)

c) În adâncu-i se pătrunde...
Şi de lună şi de stele
Şi de zbor de rândunele

(M. Eminescu)

d) Iară flamura cea verde se înalţă an cu an
Neam cu neam urmându-i zborul şi sultan după sultan

(M. Eminescu)

2. Alcătuiţi propoziţii în care cuvintele *a scânteia, floare* şi *undă* să fie folosite cu sensuri proprii şi cu sensuri figurate.

3. Înlocuiţi cuvântul *asemenea* din expresia *asemenea codru* cu zece adjective, care să devină epitete.

Scanned with OKEN Scanner

Mihail Sadoveanu

(1880—1961)

Născut la Paşcani, este fiul avocatului Alexandru Sadoveanu, originar din părţile Gorjului, şi al Profirei Ursachi, fiica unor răzeşi din cătunul Verşeni, de pe apa Moldovei. Provenit din rândul „umiliţilor şi ofensaţilor vieţii", „primul urmaş din clanul mamei ştiutor de carte", cum el însuşi spunea, Mihail Sadoveanu este cel mai mare povestitor al poporului nostru.

Vasta sa operă (peste o sută de volume) descrie viaţa ţăranului român *(Hanu Ancuţei, Bordeienii)*, farmecul naturii româneşti *(Nada Florilor, Ţara de dincolo de negură)*, istoria zbuciumată a acestui pământ *(Neamul Şoimăreştilor, Fraţii Jderi, Nicoară Potcoavă)*, exprimă înţelepciunea şi frumuseţea morală a omului din popor *(Baltagul)*.

M. Sadoveanu s-a aplecat cu respect şi admiraţie asupra creaţiei artistice populare, asupra datinilor, obiceiurilor şi credinţelor străvechi, pe care le-a scos la lumină ca mărturii ale unei îndelungate civilizaţii şi ale înţelepciunii poporului nostru.

> Moldova-i a lui Sadoveanu, aşa cum a lui Enescu-i vioara sfântă a arcuşului său; căci întreaga noastră Moldovă nu-i decât vioara pe care cântă sufletul lui Sadoveanu; şi strunele acestei viori sunt apele Prutului, ale Siretului, ale Moldovei şi-ale Bistriţei.
>
> Ionel Teodoreanu

Fişa de bibliotecă

Evidenţa cărţilor dintr-o bibliotecă se ţine în registre speciale şi pe fişe. Fişa de bibliotecă este un cartonaş care cuprinde o scurtă descriere a cărţii: numele autorului, titlul, anul apariţiei, editura, ilustraţiile etc. Ea nu dă nici un fel de indicaţie asupra conţinutului cărţii.

Fişele de bibliotecă se păstrează în casete aşezate după alfabet (numele autorului).

Scanned with OKEN Scanner

Model de fişă de bibliotecă

859-32 SADOVEANU, MIHAIL

Povestiri. Ediţie ilustrată de
Vasile Socoliuc
Bucureşti, Editura Ion Creangă, 1972
191 pag. cu ilustraţii

Fişa de lectură

Fişa de lectură este o bucată de hârtie, de obicei de mărimea unei foi de caiet, pe care se fac însemnări în timpul lecturii unei cărţi sau a unui articol dintr-o revistă.

Ţinând seama de utilitatea lor, fişele de lectură pot fi întocmite în diferite feluri:

— rezumatul cărţii sau al unui capitol dintr-o carte;
— succesiunea ideilor dintr-o carte sau dintr-un articol;
— caracterizarea unor personaje;
— citate din cartea respectivă sau din studiile despre autorul cărţii;
— procedeele artistice din opera unui scriitor etc.

Fişele de rezumat sau de succesiunea ideilor pot fi împletite cu citate din opera respectivă.

Fişele de lectură se păstrează în plicuri, pe care se scrie numele autorului.

Listele bibliografice

Pentru informare se alcătuiesc liste de cărţi cu conţinut asemănător, ca, de exemplu: lista cărţilor de basme populare, lista unor studii despre basmele populare sau despre orice problemă literară, lista studiilor despre un anumit scriitor etc.

Aceste liste se numesc *liste bibliografice* sau, cu un singur cuvânt, bibliografie.

Lista cărţilor scrise de un autor şi despre el formează bibliografia operei acelui scriitor (de ex.: Bibliografia operei lui Mihail Sadoveanu).

Modele pentru fişe de lectură

1. *Fişă-rezumat*

Geo Bogza: *Rarăul*
În volumul: *Privelişti şi sentimente* (Editura „Minerva", 1972).
Data întocmirii fişei: 9 decembrie 1994.
Urcând de la Piatra-Neamţ şi cotind spre apus, călătorul va

Scanned with OKEN Scanner

observa că, în locul Ceahlăului („muntele venerat al Moldovei"), acum se va vorbi mai mult despre muntele Rarău.

Fenomenele și aspectele naturii, ocupațiile oamenilor sunt legate de muntele Rarău, care pentru oamenii de aici reprezintă „dimensiunea fundamentală a lumii, latura cosmică a vieții și a istoriei", cu alte cuvinte, un fel de centru al universului.

Citat: „Apele curg la vale, munții urcă spre cer, culorile lumii sunt vii, iar zvonurile ei clare. Mesteceni ard, asemeni unor lumânări albe, în enorma catedrală a pădurilor. La intervale rare, clinchetul tălăngilor picură în auz, fiind curgerii timpului cea mai dulce măsurătoare. O tinerețe a firii, ce nu se trece măcar cu o clipă, suie din văi spre cele mai înalte culmi."

Cuvinte și expresii care justifică titlul: luptă în desiș; zvonuri tresar în cotloanele ascunse; Delta are profunzimi misterioase; misterioasa baltă etc.

Expresii poetice: rândunelele săgetau apa; draperiile moi ale sălciilor; într-un roi de stropi aurii... ieși în soare lișița; într-o roată de scântei, cioara mîniată se năpusti; lebedele și pelicanii înspumează noaptea negrul ghiolurilor; se ridica luna... țesând scări de văpaie; ninge lumină argintie etc.

3. *Fișă cu citate (versuri)*

Iubire de patrie

1. Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie,
Tânără mireasă, mamă cu amor!
Fiii tăi trăiască numai în frăție
Ca a nopții stele, ca a zilei zori,
Viața în vecie, glorii, bucurie,
Arme cu tărie, suflet românesc,
Vis de vitejie, fală și mândrie,
Dulce Românie, asta ți-o doresc.
(M. Eminescu — *Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie*)

2. Viitor de aur țara noastră are
Și prevăz prin secoli a ei înălțare.
(D. Bolintineanu — *Mircea cel Mare și solii*)

3. Vezi o culme muntenească
Și-o căsuță dedesubt?
Este vatra părintească
Unde laptele am supt.
Fie pâinea cât de rea,
Tot mai bine-n țara mea.
(George Crețianu — *Cântecul străinătății*)

Scanned with OKEN Scanner

4. Limba noastră-i numai cântec,
Doina dorurilor noastre,
Roi de fulgere, ce spintec
Nouri negri, zări albastre.
(Alexe Mateevici — *Limba noastră)*

5. Mă-ntorc la voi, prieteni și dragii mei vecini,
Am fost plecat departe, am fost printre străini,
N-aveam odihnă parcă și, treaz, stăteam în noapte
Cutremurat de gânduri, de glasuri și de șoapte...
(Dumitru Corbea — *Dor de țară)*

6. Astfel, de-ai veni pe-aicea și-ai voi apoi să pleci,
Mi-ai pleca cu țara-n suflet ca să n-o mai uiți în veci.
(Vasile Militaru — *Țara mea)*

Teme

1. Alcătuiți fișa-rezumat pentru una din următoarele povestiri: *Puiul*, de I. Al. Brătescu-Voinești, *Vizită...*, de I. L. Caragiale, *Sobieski și românii*, de C. Negruzzi.
2. Alcătuiți fișa cu succesiunea ideilor, tablourilor, sentimentelor etc. pentru descrierea *Iarna*, de V.Alecsandri.
3. Alcătuiți o fișă cu citate din cele mai frumoase poezii închinate mamei.
4. Întocmiți bibliografia operei unui scriitor, ale cărui cărți se află în biblioteca personală sau în biblioteca școlii.

Scanned with OKEN Scanner

Lectură suplimentară

Rarăul

de Geo Bogza

Dacă veţi urca vreodată — şi eu vă sfătuiesc să urcaţi — prin umbra Carpaţilor Răsăriteni, pe la Piatra-Neamţ şi Târgu-Neamţ, spre locurile celei dintâi descălecări[1], de la un timp veţi băga de seamă că se vorbeşte tot mai puţin despre Ceahlău, muntele venerat[2] al Moldovei, şi că pe măsură ce se apropie Ţara de Sus puterea lui scade, spre a face treptat loc, în vorbirea şi în conştiinţa oamenilor, unui alt munte a cărui stea începe să se ridice la orizont.

Iar atunci când veţi lăsa miazănoaptea, cotind spre apus, către ţinuturile păduroase ce se ridică în zare, către patria de demult a bourilor, atunci, pe măsură ce vă veţi afunda într-o lume de legende şi de miresme foarte tari ale trecutului, muntele acela se va ridica tot mai sus, iar numele lui îl veţi auzi tot mai des, ca pe al unei realităţi primordiale[3] cu care toate celelalte intră în relaţie. Soarele răsare sau apune pe Rarău, norii se adună sau se împrăştie de pe Rarău, Moldova şi Bistriţa curg de o parte şi de cealaltă a Rarăului, turmele urcă sau coboară de pe Rarău.

O întreagă lume cu ceilalţi munţi ai ei şi cu apele care curg prin văi, fiind frumuseţii firii mereu schimbătoare oglinzi, gravitează[4] în jurul Rarăului, în jurul masei lui enorme şi liniştite, încoronată cu piscuri albe de calcar.

De când aceste pământuri au un chip şi un nume, Rarăul ia parte la viaţa lor, şi ca o inimă puternică şi ca o frunte în jurul căreia bat marile aripi ale fanteziei[5]. În pădurile lui oamenii pătrund ca într-un templu, spre păşunile lui îşi mână turmele, calcarul de pe poale i-l prefac în var, dar acela din piscuri străluceşte în viaţa lor, ca lumina unei stele polare.

În alte locuri pot fi munţi mult mai mari sau fluvii puternice, marea sau oceanul; aici Rarăul reprezintă dimensiunea fundamentală a

---

[1] *Descălecare* (folosit mai ales în literatura veche) = aşezare într-un loc pentru a întemeia o ţară.

[2] *Venerat* = respectat în mod deosebit, stimat, cinstit.

[3] *Primordial* = cel dintâi; cel mai important; esenţial, principal.

[4] *A gravita* = a fi sau a se mişca sub acţiunea fenomenului de atracţie reciprocă a corpurilor; a se roti, a se învârti.

[5] *Fantezie* = imaginaţie, închipuire.

Scanned with OKEN Scanner

lumii, latura cosmică a vieții și a istoriei. Plin de foșnete și de murmure de tot felul, de țipete de păsări și de sălbăticiuni, se înalță de pe fundul lumii spre cer, ca un enorm telescop[1] în oglinzile căruia alunecă timpul și infinitul. Cu el începe acolo, în partea de miazănoapte a țării, realitatea sufletească din care a izvorât unduitoarea potrivire de cuvinte: Pe-un picior de plai, pe-o gură de rai...

.....

Apele curg la vale, munții urcă spre cer, culorile lumii sunt vii, iar zvonurile ei clare. Mesteceni ard, asemeni unor lumânări albe, în enorma catedrală a pădurilor. La intervale rare, clinchetul tălăngilor picură în auz, fiind curgerii timpului cea mai dulce măsurătoare. O tinerețe a firii, ce nu se trece măcar cu o clipă, suie din văi spre cele mai înalte culmi.

Cât timp străbat Țara de Sus, pe valea cea largă a Moldovei, călătorii nu-și iau ochii de la fereastra trenului. Ore întregi, acesta parcurge o lume în fața căreia nimeni nu poate rămâne indiferent. Prin gări, purtând pieptare tivite cu blană roșcată de vulpe, forfotesc flăcăiandri subțiri, cărora mai mult decât oricui li se potrivește numele de feciori. Dar și mai mult uimesc puii de om, băieții și fetele în cojoacele și sub basmalele lor, serioși, gingași, fermecători.

De câteva ori pe zi și de câteva ori pe noapte trenurile străbat, cu șuiere lungi și cu vuiet de poduri metalice, pădurile și munții Bucovinei. La Mestecăniș, unde e marea cumpănă a apelor[2], trec de pe valea Moldovei pe cea a Bistriței — căreia acolo toată lumea îi spune Bistrița aurie — și atunci au tovarășe de drum plutele care alunecă foșnind la vale.

Pretutindeni, uriașe stive de scânduri, munți întregi de scânduri și de trunchiuri de brad răspândesc o puternică mireasmă de rășină, reamintind călătorilor că străbat vechea țară a pădurilor. Dar numele locurilor? În ele dăinuie ceva din marea alternanță[3] a istoriei, cea care a adus părinților noștri, și continuă să ne aducă și nouă, când zile senine, când lacrimi amare. Sunt gări al căror nume adie familiar, Prisaca Dornei, Valea Putnei, Mestecăniș, Sadova, Molid, Frasin, Păltinoasa, Ilișești, Todirești... Și altele de pe frontonul[4] cărora încearcă să dea năvală cine știe ce spaime ale trecutului, Strigoaia, Părhăuți, Solonet, Pojorâta. Pojorâta aceasta, din ce foc de demult și-o fi trăgând numele?

Cât timp străbat Țara de Sus, călătorii nu-și iau ochii de pe fereastra trenului. Sub privirile lor, văi largi și pline de lumină alternează cu acele culmi unice în blânda lor arcuire, iar pădurile de fag cu valuri din oceanul verde al coniferelor. Apoi, deodată, totul intră sub farmecul

---

[1] *Telescop* - instrument optic folosit pentru observarea corpurilor cerești.

[2] *Cumpăna apelor* - punct înalt de teren de unde apele izvorăsc și de unde se separă, pornind la vale.

[3] *Alternanță* - revenire succesivă; perindare; ceva care se repetă din când în când.

[4] *Fronton* - element al construcției clădirilor, în diferite forme, așezat deasupra ușilor și ferestrelor; aici are sensul de locul unde se află scris numele gărilor.

Scanned with OKEN Scanner

și sub imensul prestigiu al Rarăului. Peste un șir de culmi împădurite, pe cea mai înaltă dintre ele, se zăresc câteva turnuri de catedrală: Pietrele Doamnei. Urcușul domol al Rarăului ele îl încheie cu o mișcare neașteptată, plină de avânt și tulburătoare. O întreagă țară de munți împăduriți, albaștri la culoare, este dominată de gestul cu care Pietrele Doamnei își leapădă de pe umeri cămașa vegetației alpine și țâșnesc spre cer, goale, albe, lunatece[1].

Asemeni tuturor celor ce străbat Țara de Sus, le-am contemplat[2] și eu de multe ori — protagoniste[3] de neuitat ale unui balet de calcar — mai ales în vremea când pădurile îngălbenesc, transformând munții într-o vâlvătaie de aur.

Într-una din aceste toamne bogate și sonore, am urcat până la picioarele lor, cățărându-mă apoi pe umerii celei mai blajine, privind înfiorat adînca prăpastie ce se deschide între pereții verticali ai celor-lalte două.

Jos, la stână, păstorii aprinseseră focul și câinii lătrau. Am coborât printre ei — și a început atunci o noapte de pomină. Ultima noapte pe Rarău a celor mai vechi forme ale vieții de păstor. Era toamnă târziu, se vestea zăpada, a doua zi urmau să coboare cu turma în vale, iar în primăvara următoare n-aveau să mai urce la vechea stână, ci la casa care îi aștepta, cu hornuri pe acoperiș. Ședeam la focul de vreascuri, în bordeiul de coji de copac, cu ochii plini de lacrimi și usturime, ca mai demult în coliba plină de fum a păstorilor de pe Hășmașul Mare. Atunci, un horn care să separe căldura de fum îmi apăruse ca o cucerire epocală. Acum, această cucerire mă ajungea din urmă, după douăzeci și cinci de ani, în munții Bucovinei. Focul pe care îl priveam fumegând era ultimul de felul acesta pe Rarău.

Noaptea era neagră și rece, în văi se auzeau scurmând sălbăticiunile, se pregătea să vină zăpada. Era ultima noapte a unor vechi forme de viață, și eu mă nimerisem acolo, în vreme de toamnă, când Lebăda[4] coboară sub orizont, spre a-l lăsa pe Orion[5] să domnească peste zăpezile iernii.

Tăcut, urmăream cum se schimba garda de onoare a cerului, o măreție luând locul altei măreții, peste enormele lespezi cu care Rarăul își încheie urcușul spre infinit.

Atunci, între pânzele imense și schimbătoare ale acelei nopți, el mi-a apărut ca un pivot[6] al veșniciei, în jurul căruia întreaga Moldovă își întorcea încet fața de la un ev[7] spre altul.

---

[1] *Lunatic* - aici are sensul de grandios, măreț, impresionant.
[2] *A contempla* - a admira.
[3] *Protagonist* - persoană care joacă rolul principal într-un spectacol; personaj principal.
[4] *Lebăda* - numele unei constelații (grup de stele așezate într-o formă caracteristică).
[5] *Orion* - numele unei constelații.
[6] *Pivot* - aici, cu sensul de ax central în jurul căruia se învârtește ceva.
[7] *Ev* - epocă, eră.

Scanned with OKEN Scanner

Călin

(file din poveste)

de Mihai Eminescu

(Fragment)

VIII

De treci codri de aramă, de departe vezi albind
Ş-auzi mândra glăsuire a pădurii de argint.
Acolo, lângă izvoară, iarba pare de omăt[1],
Flori albastre tremur ude în văzduhul tămâiet;
Pare-că şi trunchii vecinici poartă suflete sub coajă,
Ce suspină printre ramuri cu a glasului lor vrajă.
Iar prin mândrul întuneric al pădurii de argint
Vezi izvoare zdrumicate[2] peste pietre licurind;
Ele trec cu harnici unde şi suspină-n flori molatic,
Când coboară-n ropot dulce din tăpşanul[3] prăvălatic.
Ele sar în bulgări fluizi[4] peste prundul din răstoace[5],
În cuibar rotind de ape, peste care luna zace.
Mii de fluturi mici albaştri, mii de roiuri de albine
Curg în râuri sclipitoare peste flori de miere pline,
Împlu aerul văratic de mireasmă şi răcoare
A popoarelor de muşte sărbători murmuitoare.
Lângă lacul care-n tremur somnoros şi lin se bate,
Vezi o masă mare-ntinsă cu făclii prea luminate,
Căci din patru părţi a lumii împăraţi şi-mpărătese
Au venit ca să serbeze nunta gingaşei mirese;
Feţi-Frumoşi cu păr de aur, zmei cu solzii de oţele,

---

[1] *Omăt* = zăpadă, nea.
[2] *Zdrumicat* = sfărâmat, zdrobit.
[3] *Tăpşan* = loc neted sau uşor înclinat, aşezat pe coasta unui deal sau a unui munte; pantă, povârniş.
[4] *Fluid* = curgător; bulgări fluizi (construcţie poetică) = rotocoale de apă.
[5] *Răstoacă* = braţ de râu, loc unde o apă este puţin adâncă; vârtej produs în locul unde o apă curgătoare, puţin adâncă, trece peste prund şi peste bolovani.

Scanned with OKEN Scanner

Peisaj, de *Camille Corot*

Cititorii cei de zodii[1] și șăgalnicul Pepele.
Iată craiul, socru mare, rezemat în jilț[2] cu spată,
El pe capu-i poartă mitră[3] și-i cu barba pieptănată;
Țapăn, drept, cu schiptru-n[4] mână, șede-n perine de puf
Și cu crengi îl apăr pagii[5] de muscuțe și zăduf...
Acum iată că din codru și Călin mirele iese,
Care ține-n a lui mână mâna gingașei mirese.
Îi foșnea uscat pe frunze poala lung-a albei rochii,
Fața-i roșie ca mărul, de noroc i-s umezi ochii;
La pământ mai că ajunge al ei păr de aur moale,
Care-i cade peste brațe, peste umerele goale.
Astfel vine mlădioasă, trupul ei frumos îl poartă.
Flori albastre are-n păru-i și o stea în frunte poartă.
Socrul roagă-n capul mesei să poftească să se pună
Nunul mare, mândrul soare, și pe nună, mândra lună.

---

[1] *Zodie* = constelație corespunzând lunii în care s-a născut cineva și având, după credințele superstițioase, o influență asupra destinului acestuia; destin, soartă.

[2] *Jilț, jeț* = scaun cu spetează și cu brațe.

[3] *Mitră* = coroană.

[4] *Schiptru* = sceptru; toiag sau baston purtat de regi sau împărați, ca semn al puterii lor.

[5] *Pag, paj* = (în orânduirea feudală) tânăr nobil în serviciul unui senior, al unui rege sau al unui împărat; copil de casă.

Scanned with OKEN Scanner

Şi s-aşază toţi la masă, cum li-s anii, cum li-i rangul,
Lin vioarele răsună, iară cobza ţine hangul[1].
Dar ce zgomot se aude? Bâzâit ca de albine?
Toţi se uită cu mirare şi nu ştiu de unde vine,
Până văd păienjenişul între tufe ca un pod,
Peste care trece-n zgomot o mulţime de norod.
Trec furnici ducând în gură de făină marii saci,
Ca să coacă pentru nuntă şi plăcinte, şi colaci;
Şi albinele-aduc miere, aduc colb[2] mărunt de aur,
Ca cercei din el să facă cariul[3], care-i meşter faur[4].
Iată vine nunta-ntreagă — vornicel e-un grierel,
Îi sar purici înainte cu potcoave de oţel;
În veşmânt de catifele, un bondar rotund în pântec
Somnoros pe nas ca popii glăsuieşte-ncet un cântec;
O cojiţă de alună trag locuste, podu-l scutur,
Cu musteaţa răsucită şede-n ea un mire flutur;
Fluturi mulţi, de multe neamuri, vin în urma lui un lanţ,
Toţi cu inime uşoare, toţi şăgalnici şi berbanţi.[5]
Vin ţânţarii lăutarii, gândăceii, cărăbuşii,
Iar mireasa viorică[6] i-aştepta-ndărătul uşii.
Şi pe masa-mpărătească sare-un greier, crainic sprinten,
Ridicat în două labe, s-a-ncninat bătând din pinten;
El tuşeşte, îşi încheie haina plină de şireturi[7]:
— „Să iertaţi, boieri, ca nunta s-o pornim şi noi alături".

Întrebări şi exerciţii

1. Identificaţi părţile acestui fragment şi daţi-le câte un titlu sugestiv.
2. Ce sentimente trezeşte în sufletul cititorilor lectura acestui fragment?
3. Alegeţi epitete, comparaţii şi personificări şi arătaţi contribuţia lor la realizarea atmosferei de basm.
4. Cum apare *pădurea de argint* în imaginaţia poetului?
5. Precizaţi care sunt elementele reale şi cele fantastice din acest fragment.
6. Cum participă natura la bucuria celor doi tineri?

---

[1] *A ţine hangul* - a acompania.
[2] *Colb* - praf.
[3] *Car, cariu* - insectă care trăieşte în lemn şi-l roade (cariază).
[4] *Faur* - fierar.
[5] *Berbant* - curtenitor.
[6] *Viorică, viorea* sau *violetă* - plantă ale cărei flori de culoare violetă răspândesc un miros plăcut.
[7] *Şireturi* - şnururi.

Scanned with OKEN Scanner

7. Ce asemănări vedeți între portretele nuntașilor de aici și cele din basmele noastre populare?
8. Prin ce se aseamănă alaiul de nuntă al gâzelor cu o nuntă țărănească?
9. Prin care cuvinte sau expresii sugerează poetul sunetul și strălucirea izvoarelor?
10. Selectați elementele de umor și duioșie din descrierea celor două nunți.
11. Explicați formarea cuvintelor: *licurind, prăvălatic, păienjeniș.*
12. Explicați sensul expresiilor și formulați altele asemănătoare lor: *iarba pare de omăt, sărbători murmuitoare, de noroc i-s umezi ochii, cum li-s anii, cum li-i rangul.* Ce constatați?
13. Comparați sensul acestor două versuri și arătați ființele și stările sufletești la care se referă poetul:

Peste care trece-n zgomot o **mulțime de norod.**
Călin (file din poveste)

De-au trecut cu spaima lumii și **mulțime de norod.**
(Scrisoarea III)

14. La care însușiri ale aramei se referă poetul în versurile:

De treci codri **de aramă,** *de departe vezi albind*
Și-auzi mândra glăsuire a pădurii de argint.
Călin (file din poveste)

Și ca nouri **de aramă** *și ca ropotul de grindeni*
Orizonu-ntunecându-l, vin săgeți de pretutindeni.
(Scrisoarea III)

15. Stabiliți măsura, ritmul versurilor și varietatea părților de vorbire care formează rima.

Metafora

Expresia *cuibar rotind de ape* are sensul de vârtej de apă, de copcă sau de bulboană. Poetul evită însă aceste cuvinte obișnuite și creează o expresie nouă, pe baza unor asemănări între vârtejul de apă și cuibar, amândouă având forma rotundă. Pentru a preciza mai bine imaginea și pentru a sugera mișcarea și strălucirea vârtejului de apă, a adăugat cuvântului cuibar expresia *rotind de ape.* Deci, poetul numește un aspect din realitate (vârtejul de apă) prin alte cuvinte decât cele folosite până acum, printr-o expresie neobișnuită. Această schimbare s-a făcut pe baza unei comparații neexprimate, subînțelese (vârtej de apă ca un cuibar rotind de ape). Poetul a suprimat termenul

Scanned with OKEN Scanner

comparat (vârtej de apă) și adverbul de comparație (ca) și a reținut numai expresia cu care a comparat (cuibar rotind de ape).

Expresia *cuibar rotind de ape* este o metaforă.

La fel stau lucrurile și în cazul expresiei *bulgări fluizi*. Apa se rostogolea, curgea în rotocoale. Poetul „vede" aceste rotocoale de apă ca niște *bulgări fluizi* (curgători). Și expresia *bulgări fluizi* este de asemenea metaforă.

Procedeul artistic prin care se înlocuiește un termen obișnuit (propriu) prin altul neobișnuit, figurat (impropriu), pe baza unor asemănări (între cei doi termeni), se numește metaforă.

Metafora presupune un transfer de sens de la un cuvânt la altul pe baza unei asemănări, tinde spre o îmbinare neașteptată de cuvinte. Prin forța ei de a trezi imagini și sentimente, de a sensibiliza și intensifica impresii, de a spori semnificația faptelor sau obiectelor, metafora este un element de bază al exprimării poetice.

Întrebări și exerciții

1. Ce deosebire este între comparație și metaforă? Exemplificați.

2. Citiți cu atenție următoarele trei versuri de Mihai Eminescu. Explicați formarea metaforei *vijelie-ngrozitoare,* din ultimul vers, pornind de la sensul propriu, de bază, din primul vers:

a. Răsare o *vijelie* din margini de pământ.

(Despărțire)

b. Ei zboară-o *vijelie,* trec ape făr' de vad

(Strigoii)

c. Mircea însuși mână-n luptă *vijelia-ngrozitoare*

(Scrisoarea III)

3. Transformați următoarele metafore în comparații:
diademă de ninsoare (Ardealul, de N. Bălcescu), *grindină oțelită (Scrisoarea III,* de M. Eminescu), *roată de scântei (Taine,* de M. Sadoveanu).

4. Precizați care cuvinte sau expresii, din următoarele exemple, sunt epitete și care sunt metafore:
codri de aramă, pădurea de argint, mândra glăsuire, trunchii vecinici, crainic sprinten.

5. Alegeți cinci metafore din operele studiate și comentați-le înțelesul.

Scanned with OKEN Scanner

Descrierea în versuri

Călin (file din poveste), de Mihai Eminescu, este o prelucrare după un basm popular. O fată de împărat se îndrăgostește de un tânăr. Alungată de împărat, fata se adăpostește într-o colibă din codru. După șapte ani, cei doi tineri se regăsesc și durerea despărțirii ia sfârșit o dată cu nunta lor.

Fragmentul din manual prezintă nunta celor doi tineri în mijlocul codrului.

Sub razele lunii, pădurea strălucește prin bogăție și prospețime, încântă prin colorit, muzică și miresme.

Poetul nu se oprește asupra aspectului obișnuit al elementelor naturii, ci recurge la personificări și metafore sau la alte apropieri cu elemente reale sau fantastice, care uimesc pe cititor, îl transpun în lumea basmului și-l fac să trăiască sentimentul frumosului. Astfel, florile *tremură* și sclipesc sub povara bobițelor de rouă, copacii au *suflete sub coajă* și *suspină printre ramuri*, întunericul este *mândru*, izvoarele sunt *harnice* și *suspină* și ele printre flori, agitația și zumzetul gâzelor par *sărbători murmuitoare*.

La nunta tinerilor participă o lume de basm: împărați, împărătese, feți-frumoși, zmei, șăgalnicul Pepelea, Soarele și Luna. Întregul tablou este dominat de portretul miresei. Ea uimește prin frumusețe, gingășie și mulțumire sufletească.

Alături de nunta împărătească se pornește o nuntă a gâzelor, al cărei alai se distinge prin grație, veselie și umor. Imaginația strălucită a poetului a creat tabloul nunții unei gâze cu o floare. Furnicile aduc saci cu făină pentru plăcinte și colaci, albinele aduc *colb de aur* pentru cerceii miresei, un bondar cu *veșminte de catifea glăsuiește pe nas ca popii un cântec, mirele flutur* are *musteața răsucită*, mireasa își așteaptă mirele după ușă, un greier *își drege glasul*, se încheie la haină și plin de respect cere împăratului permisiunea să-și desfășoare și ei nunta alături.

Gândirea artistică a poetului creează îmbinări neașteptate de cuvinte: *iarba pare de omăt, vezi izvoare zdrumicate peste pietre licurind, cuibar rotind de ape, de noroc i-s umezi ochii* etc. Ele sunt rodul unei munci intense, al unor încercări necontenite, după cum dovedesc manuscrisele și variantele acestei opere.

Unele cuvinte sunt deplasate de la locul lor obișnuit, pentru a da relief obiectelor sau sentimentelor și pentru a obține efecte muzicale prin ritmul, rima și măsura versurilor:

Scanned with OKEN Scanner

A popoarelor de muște sărbători murmuitoare

. . . . . .

Somnoros pe nas ca popii glăsuiește-ncet un cântec.

Fiecare cuvânt are rezonanța și forța sa de emoționare, în funcție de locul ocupat în vers și de sonoritatea expresiei din care face parte:

Îi foșnea uscat pe frunze poala lung-a albei rochii,
Fața-i roșie ca mărul, de noroc i-s umezi ochii.

Elementele reale și cele fantastice se contopesc într-un tablou fermecător, feeric, pentru a lumina bucuria iubirii celor doi tineri.

Fragmentul acesta este un model de **descriere în versuri.**

Pastelul *Iarna,* de Vasile Alecsandri, este de asemenea o descriere în versuri.

Descrierea în versuri este, în general, mai concentrată și mai bogată în mijloace artistice decât cea în proză. Versurile impun poeților îmbinări neobișnuite de cuvinte și deplasarea acestora în alte locuri decât în cele obișnuite.

Fragmentul *Ardealul,* de Nicolae Bălcescu, este o descriere în proză. În descrierea ținutului respectiv, scriitorul se referă mai mult la relief, la climă, vegetație și la bogății naturale, deci privește mai mult cu ochii omului de știință, dar folosește un limbaj artistic și comunică stări sufletești care impresionează pe cititori. De aceea, fragmentul *Ardealul* este o *descriere literară.*

Taine, de Mihail Sadoveanu, și fragmentul din *Călin (file din poveste),* de Mihai Eminescu, descriu natura în strânsă legătură cu viața omului, pun mai mult accent pe gândurile și sentimentele omului, pe impresiile personale, folosesc o gamă largă de procedee artistice. Prima este o *descriere poetică în proză,* cea de-a doua este o *descriere poetică în versuri.*

Exerciții și teme

1. Citiți poezia *Nunta-n codru,* de George Coșbuc, și comparați-o cu fragmentul studiat din *Călin (file din poveste),* de M. Eminescu.
2. Memorați din poezia *Călin (file din poveste),* de M. Eminescu, versurile care v-au plăcut mai mult.

Scanned with OKEN Scanner

Mihai Eminescu

(1850—1889)

Mihai Eminescu, cel mai mare poet român, s-a născut la Botoșani, la 15 ianuarie 1850. Copilăria și-a petrecut-o la Ipotești:

Fiind băiet păduri cutreieram
Și mă culcam ades lângă izvor
Iar brațul drept sub cap eu mi-l puneam
S-aud cum apa sună-ncetișor;
Un fremăt lin trecea din ram în ram
Și un miros venea adormitor.
Astfel ades eu nopți întregi am mas,
Blând îngânat de-al valurilor glas.

A studiat la gimnaziul din Cernăuți. Colindând țara cu trupe teatrale, a cunoscut de timpuriu viața poporului, a îndrăgit natura și creația folclorică.

Și-a continuat studiile la Viena și Berlin. Întors în țară, în 1874, s-a stabilit la Iași, unde a ocupat funcțiile: bibliotecar, revizor școlar, redactor la un ziar. A fost adăpostit o vreme de bunul său prieten, Ion Creangă.

În 1877 se stabilește în București, ca redactor al ziarului *Timpul*. În 1883 a apărut primul său volum, *Poezii*. S-a stins din viață la 15 iunie 1889.

Mihai Eminescu a înnoit poezia românească și a ridicat-o pe cele mai înalte culmi, prin adâncimea ideilor și sentimentelor, prin bogăția limbii, prin frumusețea stilului și armonia versurilor.

În poezia sa Eminescu a cântat iubirea și natura, a prelucrat motive din folclor, a elogiat patriotismul poporului, a criticat nedreptatea socială. Pentru poporul asuprit a manifestat cea mai caldă înțelegere și dragoste.

Scanned with OKEN Scanner

Mihai Eminescu

(1850—1889)

Mihai Eminescu, cel mai mare poet român, s-a născut la Botoşani, la 15 ianuarie 1850. Copilăria şi-a petrecut-o la Ipoteşti:

Fiind băiet păduri cutreieram
Şi mă culcam ades lângă izvor
Iar braţul drept sub cap eu mi-l puneam
S-aud cum apa sună-ncetişor;
Un fremăt lin trecea din ram în ram
Şi un miros venea adormitor.
Astfel ades eu nopţi întregi am mas,
Blând îngânat de-al valurilor glas.

A studiat la giminaziul din Cernăuţi. Colindând ţara cu trupe teatrale, a cunoscut de timpuriu viaţa poporului, a îndrăgit natura şi creaţia folclorică.

Şi-a continuat studiile la Viena şi Berlin. Întors în ţară, în 1874, s-a stabilit la Iaşi, unde a ocupat funcţiile: bibliotecar, revizor şcolar, redactor la un ziar. A fost adăpostit o vreme de bunul său prieten, Ion Creangă.

În 1877 se stabileşte în Bucureşti, ca redactor al ziarului *Timpul*. În 1883 a apărut primul său volum, *Poezii*. S-a stins din viaţă la 15 iunie 1889.

Mihai Eminescu a înnoit poezia românească şi a ridicat-o pe cele mai înalte culmi, prin adâncimea ideilor şi sentimentelor, prin bogăţia limbii, prin frumuseţea stilului şi armonia versurilor.

În poezia sa Eminescu a cântat iubirea şi natura, a prelucrat motive din folclor, a elogiat patriotismul poporului, a criticat nedreptatea socială. Pentru poporul asuprit a manifestat cea mai caldă înţelegere şi dragoste.

Scanned with OKEN Scanner

Eminescu era bun, blând la vorbă, modest, simpatic. Pentru poporul de jos el avea o dragoste și o milă nemărginită. Cu oamenii din popor se înțelegea mai bine decât cu toată lumea noastră cultă și semicultă; o vară întreagă o petrecea la o stână în tovărășia câtorva ciobani. Eminescu era omul cel mai puțin personal din câți am cunoscut; cu ochii lui negri, profunzi și strălucitori, pe care îi lăsa să plutească mai totdeauna în spațiul nemărginit, se părea că puțin se interesează și de mersul lumii acesteia și chiar de sine însuși.

Iacob Negruzzi

Scanned with OKEN Scanner

O, rămâi

de Mihai Eminescu

„O, rămâi, rămâi la mine,
Te iubesc atât de mult!
Ale tale doruri toate
Numai eu știu să le-ascult;

În al umbrei întuneric
Te asamăn unui prinț,
Ce se uit-adânc în ape
Cu ochi negri și cuminți;

Și prin vuietul de valuri,
Prin mișcarea 'naltei ierbi,
Eu te fac s-auzi în taină
Mersul cârdului de cerbi;

Eu te văd răpit de farmec
Cum îngâni cu glas domol,
În a apei strălucire
Întinzând piciorul gol

Și privind în luna plină
La văpaia de pe lacuri,
Anii tăi se par ca clipe,
Clipe dulci se par ca veacuri."

Astfel zise lin pădurea,
Bolți asupră-mi clătinând;
Șuieram l-a ei chemare,
Ș-am ieșit în câmp râzând.

Astăzi chiar de m-aș întoarce
A-nțelege n-o mai pot...
Unde ești, copilărie,
Cu pădurea ta cu tot?

Scanned with OKEN Scanner

Compunere

Descrierea unui aspect din natură

Planul compunerii

I. Prezentarea generală a aspectului ales.

II. 1. Anotimpul, momentul zilei.

2. Perspectiva pe care o oferă (ce se vede în planurile îndepărtate).

3. Descrierea elementelor care alcătuiesc aspectul ales, a fenomenelor și faptelor în succesiunea lor, toate văzute în specificul lor, cu amănuntele semnificative.

4. Stări sufletești și gânduri despre viață determinate de acest aspect (bucurie, încântare, regrete, farmecul vieții, o scurtă amintire plăcută, gânduri prezente și de viitor etc.).

5. Comparații cu aspecte asemănătoare întâlnite în alte locuri ori în opere de artă (literare sau plastice).

III. Impresii și emoții de neuitat, trezite de acest aspect.

Îndrumări pentru realizarea compunerii

1. *Aspectul naturii care urmează să fie descris poate fi:*

— *un peisaj* (în totalitate sau numai parțial): câmpia, dealurile, munții, pădurea, marea, cursul unei ape, un sat, un parc, un lac, o luncă etc.;

— *un fenomen sau un moment al zilei:* răsăritul sau apusul soarelui ori al lunii, înserarea, dimineața, amiaza, furtuna, ninsoarea etc.

2. *Modalitatea descrierii poate fi:*

— statică (în nemișcare);

— în mișcare (succesiune de momente, aspecte și fapte);

Scanned with OKEN Scanner

— din apropiere sau din depărtare;
— prin alternarea acestor modalități.

3. *Cerințe obligatorii pentru orice descriere:*

— peisajul sau fenomenul care va fi descris trebuie observat atent și îndelung (în cazul răsăritului sau apusului se va repeta observarea în câteva zile succesive), pentru a i se descoperi elementele sau însușirile specifice;
— descrierea trebuie să aibă unitate, o idee centrală, din care decurg ideile principale și secundare;
— descrierea trebuie să fie gradată, să ordoneze elementele care alcătuiesc peisajul sau fenomenul (în spațiu), momentele (în timp), mișcările, sunetele, culorile și atmosfera (răcoare, căldură, umezeală, frig, miresme etc.);
— ideile despre viață ca și stările sufletești ale autorului sau ale oamenilor trebuie să corespundă aspectului descris;
— descrierea va fi astfel realizată, încât să ofere cititorului posibilitatea de a-și reprezenta în minte cât mai exact peisajul sau fenomenul descris, să captiveze pe cititor prin idei, sentimente și limbaj, să-l transpună în stările sufletești ale autorului;
— titlul descrierii va fi o expresie concentrată a obiectului descris sau a ideii centrale (țineți seama de titlurile date de Alecsandri, Vlahuță, Sadoveanu sau Bogza).

4. *Momentele redactării compunerii:*

— alegeți peisajul sau fenomenul pe care-l cunoașteți mai bine și care v-a produs impresii puternice și de durată;
— notați toate impresiile și amănuntele așa cum vă vin ele în minte;
— selectați din materialul adunat ceea ce vi se pare esențial, ordonați-vă ideile și impresiile în funcție de planul compunerii și de ideea centrală;
— să nu spuneți niciodată direct: am observat, mi-a plăcut, m-a impresionat; acestea trebuie să reiasă indirect, adică din felul în care descrieți (doar ați văzut cum procedează Eminescu, Sadoveanu sau Bogza);
— țineți seama de îndrumările anterioare.

Scanned with OKEN Scanner

1. Ființa mea întreagă se armoniza cu cerul, cu apele, cu toate peisajele. Învățătura mea era că lăsam să pătrundă în mine taina tuturor acestor lucruri nouă. Poposeam la un izvor, mă odihneam pe o brazdă de fân, intra în mine puterea vieții nemuritoare; eram fericit...

2. Se înșeală cine crede că o priveliște e aceeași văzută în aceleași condițiuni; că răsăriturile, amiezile și amurgurile se repetă, că clipele curg monoton.

3. Aș îndrăzni să-ți repet acest învățământ: e bine să te integrezi peisajului și să te armonizezi în toate, ca să-ți cânte ființa de puterea acestui pământ și să simți că te adaogi neamului tău...

Mihail Sadoveanu

Scanned with OKEN Scanner

Lectură suplimentară

Românii supt Mihai-Voievod Viteazul

de Nicolae Bălcescu

Cartea I

Libertatea națională

(1593—1595 aprilie)

(Fragmente)

I

Deschid sfânta carte unde se află înscrisă gloria României, ca să pun înaintea ochilor fiilor ei câteva pagine[1] din viața eroică a părinților lor. Voi arăta acele lupte uriețe pentru libertatea și unitatea națională, cu care românii, supt[2] povața celui mai vestit și mai mare dintre voievozii lor, încheiară veacul al XVI(-lea). Povestea mea va coprinde[3] numai opt ani (1593—1601), dar anii istoriei românilor cei mai avuți în fapte vitejești, în pilde minunate de jertfire către patrie. Timpuri de aducere-aminte glorioasă! timpuri de credință și de jertfire!...

.....

Moștenitori a[4] drepturilor pentru păstrarea cărora părinții noștri au luptat atâta în veacurile trecute, fie ca aducerea-aminte a acelor timpuri eroice să deștepte în noi sintimentul datoriniei[5] ce avem d-a păstra și d-a mări pentru viitorime această prețioasă moștenire.

.....

---

[1] *Pagine* (formă învechită) = pagini.
[2] *Supt* (formă învechită) = sub.
[3] *Coprinde* (formă învechită) = cuprinde.
[4] *A* (formă învechită) = ai.
[5] *Datorință* (formă învechită) = datorie.

Scanned with OKEN Scanner

III

Mihai Viteazul
frescă de *Costin Petrescu*
— Alba-Iulia —

În acel timp de chin și de jale, strălucea peste Olt, în Craiova, un bărbat ales și vestit și lăudat pentru frumusețea trupului său, prin virtuțile lui alese și feliurite, prin credința către Dumnezeu, dragostea către patrie, îngăduiala către cei asemenea, omenia către cei mai de jos, dreptatea către toți deopotrivă, prin sinceritatea, statornicia și dărnicia ce împodobea mult lăudatul său caracter. Acesta era Mihai, banul Craiovii, fiu al lui Pătrașcu-Vv., care pentru blândețea cu care cârmui țara (de la 1554 până la 1557), se numește *cel Bun.*

Strălucirea nașterii lui Mihai, sfatul lui cel drept și priceput, cuvântul lui blând și îmbielșugat, iar mai cu seamă faptele cunoscute ale lui îi câștigă inima poporului și trâmbiță nume[le] lui în toate părțile țării. El administra de câtăva vreme banatul[1] Craiovei și aduce cu încetul această bănie în starea ei cea veche de neatârnare administrativă și judecătorească și ostășească, fără altă legătură cu domnia țării decât plata de un tribut. Astfel, în minutul când armata țării era dezorganizată de domnul ce se temea de dânsa, el își organiză un trup de oștire, prin care ținea în frână împilările turcilor și ocrotea pe supușii săi.

Soarta cea blândă supt care se afla locuitorii Banatului era pizmuită de locuitorii de dincoace de Olt și slujea a glorifica numele lui Mihai înaintea poporului. El ajunse a fi nădejdea tuturor, răzbunătorul atât de mult dorit și așteptat.

IV

Crudul Alexandru-Vodă nu întârzie a se înspăimânta de acel mare nume al banului Mihai. Vru să-l piarză cu orice chip și, neîndrăznind a-l prigoni de față, trimise ucigași spre a-l prinde și a-l aduce la București, sau a-l ucide prin taină. Dar banul descoperi din vreme cursa ce i se gătește și, cu toată dragostea ce avea pentru dânsul poporul, necrezându-se sigur în Craiova, fugi spre Constantinopol, unde îl chemase socrul său, vistierul[2] Ion, ce era capichihaia[3] al țării.

---

[1] *Banat* - provincie administrată de un ban (conducător).
[2] *Vistier* - demnitar în orânduirea feudală, avea sarcina de a administra finanțele țării.
[3] *Capichihaia* sau *capuchihaia* - reprezentantul domnitorilor români la Poarta Otomană.

Scanned with OKEN Scanner

Însă prins fiind în cale de oamenii lui Alexandru, ce îl pândea, el fu adus în București, unde domnul, cătrănit de mânie, îl învinovăți de trădător și rebel și îl închise în pușcărie, spre a fi pus la cazną și apoi ucis.

Temându-să ca poporul să nu se ridice înfuriat și să scape pe prinsul său, Alexandru-Vodă hotărî a-i grăbi moartea. Într-o zi îl scoaseră din pușcărie legat și îl porniră la locul osândei. Mulțimea poporului urmărea pe osândit, tristă, jalnică și tăcută, văzând că cea din urmă nădejde de mântuire i se va curma cu capul acelui june bărbat eroic...

Sosind în locul unde trebuia a priimi moartea, gâdea[1], cu satârul în mână, cu inima crudă, cu ochii sângeroși, se apropie de osândit. Dar când ațintește ochii asupra jertfei sale, când vede acel trup măreț, acea căutătură sălbatică și îngrozitoare, un tremur groaznic îl apucă, ridică satârul, voiește a izbi, dar mâna îi cade, puterile îi slăbesc, groaza îl stăpânește și, trântind la pământ satârul, fuge printre mulțimea adunată împrejur, strigând în gura mare că el nu îndrăznește a ucide pe acest om. Astfel, în acele mari timpuri bătrâne, un cimbru[2] barbar se înfioră de vederea măreață a lui Marius și nu îndrăzni a ucide pe acel ce zdrobise tot neamul lui.

În zadar oamenii ce prezida osânda vrură a împlini porunca domnească; nimeni nu se mai găsi care să vrea a lua locul gâdei.

Această întâmplare minunată înfioră mulțimea ca o mișcare electrică. Văzu într-însa un semn ceresc, prin care Dumnezeu voia păstrarea acestui om, și un glas detunător de milă și iertare scăpă din pieptul acelii gloate. Boieri și popor luară pe osândit în mijlocul lor și, ducându-se la palat, înaintea voievodului, cerură iertare. Vrând, nevrând, domnul fu silit a se îmblânzi și a-i dărui viața. Peste puțin, prin mijlocirea vistierului Ion, Mihai, împăcându-se de tot cu domnul, priimi iarăși cinstea și dregătoria sa.

---

[1] *Gâde* = călău.

[2] *Cimbru* = membru al unui popor germanic; cimbrii au fost exterminați de generalul roman Marius.

Scanned with OKEN Scanner

Paşa Hassan[1]

de George Coşbuc

Pe vodă-l zăreşte călare trecând
Prin şiruri, cu fulgeru-n mână.
În lături s-azvârle mulţimea păgână,
Căci vodă o-mparte, cărare făcând,
Şi-n urmă-i se-ndeasă, cu vuiet curgând,
Oştirea română.

Cu tropote roibii de spaimă pe mal
Rup frânele-n zbucium şi saltă;
Turcimea-nvrăjbită se rupe deolaltă
Şi cade-n mocirlă, un val după val,
Iar fulgerul Sinan[2], izbit de pe cal,
Se-nchină prin baltă.

Izgonirea turcilor la Călugăreni, de *Th. Aman*

[1] *Paşa Hassan* - unul din comandanţii armatei turceşti în lupta de la Călugăreni (paşă — guvernatorul unei provincii turceşti).
[2] *Sinan-Paşa* - unul din comandanţii armatei turceşti în lupta de la Călugăreni.

Scanned with OKEN Scanner

Hassan de sub poala pădurii acum
Lui Mihnea[1]-i trimete-o poruncă:
În spatele-oștii muntene s-aruncă
Urlând ianicerii, prin flinte[2] și fum, —
Dar pașa rămâne alături de drum,
Departe de luncă.

Mihai îl zărește și-alege vro doi,
Se-ntoarce și pleacă spre gloată,
Ca volbura[3] toamnei se-nvârte el roată
Și intră-n urdie[4] ca lupu-ntre oi,
Și-o frânge degrabă și-o bate-napoi
Și-o vântură toată.

Hassan, de mirare, e negru-pământ;
Nu știe de-i vis, ori aieve[5]-i,
El vede cum zboară flăcăii Sucevei,
El vede ghiaurul[6] că-i suflet de vânt
Și-n față-i puterile turcilor sunt
Tăriile plevei.

Dar iată-l! E vodă, ghiaurul Mihai;
Aleargă năvală nebună.
Împrăștie singur pe câți îi adună,
Cutreieră câmpul, tăind de pe cai —
El vine spre pașă: e groază și vai,
Că vine furtună.

„Stăi, pașă, o vorbă de-aproape să-ți spun
Că nu te-am găsit nicăirea“ —
Dar pașa-și pierduse și capul, și firea!
Cu frâul pe coamă, el fuge nebun,
Că-n gheară de fiară și-n gură de tun
Mai dulce-i pieirea.

---

[1] *Mihnea* (zis Mihnea turcitul) - domn al Țării Românești care a trecut la mahomedanism.
[2] *Flintă* - pușcă folosită în trecut.
[3] *Volbură* - vânt puternic cu vârtejuri.
[4] *Urdie* - armată, oaste.
[5] *Aievea* - cu adevărat.
[6] *Ghiaur* - poreclă dată în trecut de turci creștinilor.

Scanned with OKEN Scanner

Sălbatecul vodă e-n zale și-n fier,
Și zalele-i zuruie crunte,
Gigantică poart-o cupolă pe frunte,
Și vorba-i e tunet, răsufletul ger,
Iar barda[1] din stânga-i ajunge la cer,
Și vodă-i un munte.

„Stăi, pașă! Să piară azi unul din noi!"
Dar pașa mai tare zorește;
Cu scările-n coapse fugaru-și lovește
Și gâtul i-l bate cu pumnii-amândoi
Cu ochii de sânge, cu barba vâlvoi
El zboară șoimește.

Turbanul îi cade și-l lasă căzut;
Își rupe cu mâna vestmântul,
Că-n largile-i haine se-mpiedică vântul,
Și lui i se pare că-n loc e ținut;
Aleargă de groaza pieririi bătut,
Mănâncă pământul.

Și-i dârdâie dinții, și-i galben-perit!
Dar Alah din ceruri e mare!
Și-Alah îi scurtează grozava-i cărare,
Căci pașa-i de taberi aproape sosit.
Spahiii din corturi se-ndeasă grăbit,
Să-i deie scăpare.

Și-n ceasul acela Hassan a jurat
Să zacă de spaimă o lună,
Văzut-au și beii[2] că fuga e bună
Și bietului pașă dreptate i-au dat,
Căci vodă ghiaurul în toți a băgat
O groază nebună.

---

[1] *Bardă* - un fel de secure cu tăișul lat, cu coada scurtă.
[2] *Bei* - guvernator al unui oraș sau al unei provincii turcești sau supuse turcilor.

Scanned with OKEN Scanner

Îndrumări

George Coşbuc prezintă în poezia *Paşa Hassan* o întâmplare din lupta de la Călugăreni (1595), dintre mica, dar neînfricata oştire română, condusă de Mihai Viteazul, şi puhoiul armatei turceşti, comandat de Sinan-Paşa. Episodul respectiv a fost povestit de N. Bălcescu în opera sa *Românii supt Mihai Voievod Viteazul*, de unde s-a inspirat George Coşbuc.

Armata română săvârşeşte minuni de vitejie, fiind însufleţită de o faptă exemplară a curajosului ei conducător, producând panică în rândul duşmanilor, care se retrag în dezordine, în timp ce comandanţii lor nici nu mai ajung să intre în iureşul luptei. Sinan *izbit de pe cal se-nchină prin baltă*, iar Hassan, uluit, priveşte de departe avântul călăreţilor noştri.

Bătălia este înfăţişată cu mare forţă narativă. Predomină fermitatea şi eroismul românilor, totul amintindu-ne de lupta de la Rovine, zugrăvită de M. Eminescu în *Scrisoarea III*.

Descoperindu-l pe Hassan, Mihai se repede spre el. Acesta, îngrozit, o rupe la fugă, căutându-şi un loc de scăpare. Fugărirea vijelioasă a lui Hassan constituie acţiunea propriu-zisă a poeziei.

Cele două personaje, Mihai şi Hassan, sunt înfăţişate prin contrast. În final, poetul precizează că *Vodă ghiaurul în toţi a băgat / O groază nebună*.

Ciocnirea dintre cele două armate, fugărirea lui Hassan, ca şi chipul celor două personaje sunt conturate prin procedee artistice variate. Epitete (turcimea-*nvrăjbită*; năvală *nebună*; zalele *crunte*; *grozava*-i cărare), comparaţii (*Ca volbura toamnei se-nvârte el roată; intră-n urdie ca lupu-ntre oi*), metafore (*suflet de vânt; tăriile plevei; vorba e tunet* etc.) atribuie stilului armonie şi fineţe. Limbajul este presărat cu numeroase expresii populare (*poala pădurii; e groază şi vai; mănâncă pământul; să-i deie scăpare* ş.a.)

Întrebări şi exerciţii

1. Din ce moment important al luptei poporului nostru pentru libertate este inspirată această poezie?
2. Care sunt principalele momente ale acţiunii?
3. Citiţi cu atenţie primele trei strofe, încercaţi să vă întipăriţi în minte imaginea zugrăvită de poet şi apoi expuneţi oral elementele care alcătuiesc această imagine.
4. În ce constă contrastul dintre înfăţişarea şi faptele lui Mihai şi cele ale paşei Hassan?

Scanned with OKEN Scanner

5. Indicați versurile prin care poetul prezintă groaza pașei și cele prin care spaima sa și a turcilor devine ridicolă.
6. Care este atitudinea autorului față de cele două personaje ale sale?
7. Ce sentimente se desprind din această poezie?
8. Explicați și rețineți expresiile: *se-nchină prin baltă, e negru-pământ, e groază și vai, pașa-și pierduse și capul și firea, zboară șoimește, mănâncă pământul, e galben-perit.*
9. Cu ce verbe puteți înlocui expresiile:
   — *în loc e ținut;*
   — *să-i deie scăpare.*
10. Care este semnificația cuvântului *fulger*, din prima și din a doua strofă?

Antiteza

De la contrastul dintre imaginea amplă a celor două armate, poetul își îndreaptă atenția spre o imagine limitată, pentru a intra mai mult în detalii: contrastul dintre figura lui Mihai Viteazul și aceea a pașei Hassan. Realizarea opoziției este deosebit de vie, deoarece personajele sunt văzute în plină mișcare.

Mihai Viteazul este un om plin de elan *(aleargă năvală nebună)*, de cutezanță *(și intră-n urdie ca lupu-ntre oi)*, de vitejie *(Împrăștie singur pe câți îi adună)*, este falnic *(Sălbatecul vodă e-n zale și fier)* și, hotărât să câștige, biruiește chiar cu prețul vieții *(să piară azi unul din noi)*, știind că luptă pentru o cauză dreaptă: libertatea patriei.

În schimb, pașa Hassan este cuprins de o dezgustătoare lașitate, de o spaimă cumplită, alergând exasperat să-și caute un loc de ascuns, devenind astfel ridicol. Figura îngrozită a lui Hassan este înfățișată amănunțit de poet și din variate unghiuri de vedere: **prin aspectul fizic** *(ochi de sânge; barba vâlvoi; îi dârdâie dinții; e galben perit)*, **prin gesturi disperate** (își îmboldește calul cu scările șeii, îl lovește în gât cu amândoi pumnii, își rupe vesmântul, crezând că acesta îl împiedică să fugă mai tare), **prin notarea impresiilor auditive** (zalele voievodului *ziuate crunte;* vorba lui Mihai i se pare *tunet*, răsufletul e *ger*), **dar și a celor vizuale** (căciula lui Mihai e o *cupolă* gigantică; vodă e *un munte;* barda din mâna stângă i se pare că *ajunge la cer*). Chipul luminos și energic al lui Mihai domină figura ridicolă a pașei.

Procedeul artistic constând în opoziția dintre doi termeni (cuvinte, situații, idei, fenomene, personaje) cu scopul de a reliefa unul din termeni prin celălalt se numește **antiteză.**

Hiperbola

Chipul lui Mihai capătă în ochii îngroziți ai pașei proporții uriașe. Impresiile pașei sunt vizibil exagerate, pentru a reliefa figura impunătoare a bravului voievod, care înspăimântă atât de mult pe bietul pașă, încât acesta consideră că moartea este mai dulce în gheară de fiară sau în gură de tun.

Procedeul artistic prin care se exagerează intenționat (mărind sau micșorând) însușirile unei ființe sau caracteristicile unui obiect, fenomen sau ale unei întâmplări pentru a impresiona pe cititor se numește **hiperbolă.**

Cititorul înțelege cu ușurință că toate hiperbolele prin care este zugrăvită figura lui Mihai izvorăsc din adânca și sincera admirație a lui Coșbuc pentru marele voievod și cu aceeași ușurință îi readuce chipul la dimensiunile sale adevărate.

Balada *Pașa Hassan* evidențiază virtuțile artistice ale unui mare poet, dragostea lui de patrie și de popor și cultivă — în același timp — sentimentul demnității naționale și al jertfei pentru libertate.

Balada cultă

Poezia *Pașa Hassan* este inspirată din trecutul nostru eroic și povestește o întâmplare scurtă, la care participă câteva personaje cu caractere opuse, dar care prin comportare ne impresionează puternic. Este o **baladă.** Fiind scrisă de un poet cunoscut, este o **baladă cultă.** Cu timpul, balada cultă a dobândit conținut și forme variate.

Întrebări, exerciții și teme (la alegere)

1. Ce deosebiri și asemănări există între balada populară *(Toma Alimoș)* și balada cultă?
2. Caracterizați, în scris, cele două personaje ale baladei *Pașa Hassan*, arătând mijloacele artistice folosite de autor.
3. Memorați versurile în care este înfățișat, prin hiperbolă, chipul lui Mihai Viteazul.
4. Ce procedee artistice cuprind textele:

Scanned with OKEN Scanner

a) *Și-aceiași pomi în floare*
Crengi întind peste zaplaz.

(M. Eminescu — *Pe aceeași ulicioară*)

b) *Carte frumoasă, cinste cui te-a scris,*
Încet gândită, gingaș cumpănită:
Ești ca o floare-anume înflorită

(T. Arghezi — *Ex libris*)

c) *S-a ivit pe culme Toamna,*
Zâna melopeelor,
Spaima florilor și Doamna
Cucurbitaceelor.

(G. Topîrceanu — *Rapsodii de toamnă*)

d) *Soarele se înalță ca un glob de aur arzător pe un cer albastru; grădina dedesuptul ferestrei, în care adormise Dionis, era de un verde umed și răcorit după noaptea cu ploaie, florile împrospătate ridicau în soare cochetele capete copilăroase și ochii lor plini de reci și zadarnice lacrime.*

(M. Eminescu — *Sărmanul Dionis*)

e) *La noi sunt cântece și flori,*
Și lacrimi multe, multe.

(O. Goga — *Noi*)

f) *De câte ori deschid portița și intru în grădină-mi pare*
Că mă cuprinde-o vrajă dulce și florile-mi dezmiardă ochii.
O fantezie uriașă le-a dat un strai la fiecare,
Și fete nu-s pe tot pământul să-mbrace mai frumoase rochii.

(Dimitrie Anghel — *Florile*)

Scanned with OKEN Scanner

George Coşbuc

(1866—1918)

Născut în comuna Hordou (azi, George Coşbuc) din ţinutul Năsăudului, poetul George Coşbuc a cunoscut de mic viaţa satului transilvănean. Din 1889 s-a stabilit în Bucureşti, dar mereu îl chinuia dorul de locul natal. Adânc cunoscător al mediului rural, pe care l-a cântat în poezii de strălucită inspiraţie, a fost numit „poetul ţărănimii".

Poezia sa (volume: *Balade şi idile, Fire de tort, Ziarul unui pierde-vară, Cântece de vitejie*) cântă forţa morală a omului din popor, optimismul şi setea lui de libertate. Coşbuc a valorificat folclorul (*Brâul Cosânzenei, Crăiasa zânelor*), a zugrăvit tradiţii şi obiceiuri din sat legate de marile evenimente din viaţa omului (*Nunta Zamfirei, Moartea lui Fulger*), frumuseţile naturii (*Vestitorii primăverii, Vara, Iarna pe uliţă, În miezul verii, Noapte de vară, Nunta-n codru* etc.), a evocat trecutul de luptă şi eroismul poporului (*Paşa Hassan, O scrisoare de la Muselim-Selo, Trei, Doamne, şi toţi trei, Rugămintea din urmă* etc.), a dat glas revoltei poporului împotriva asupririi (*Noi vrem pământ!, Doina*). Sinceritatea simţirii sale este exprimată în versuri remarcabile prin armonia lor, prin noutatea ritmului şi structura strofelor.

Asemenea marilor creatori, Coşbuc s-a identificat cu poporul său:

Sunt suflet în sufletul neamului meu
Şi-i cânt bucuria şi-amarul.
În ranele tale durutul sunt eu
Şi-otrava deodată cu tine o beu
Când soarta-ţi întinde paharul.
. . . . . .
Sunt inimă-n inima neamului meu
Şi-i cânt şi iubirea şi ura...

Iubeşte-ţi ţara, române, şi fii mândru de locul cinstit ce-l ai între popoare!... Ne-am ridicat la un loc de multă vază între neamuri prin trudă şi prin vrerea de a ne lumina şi de a ţinea pas cu neamurile mai înaintate...

Fii mândru de asta, române, dar nu uita nici o clipă că această sfântă ţară, de care te mândreşti, îţi cere să fii vrednic de ea! Să cauţi să te luminezi prin învăţătura şcolii, să ai încredere în instituţiunile ei, să-i păzeşti legile, să te străduieşti şi tu, după măsura puterilor tale, să munceşti pentru păstrarea celor ce le are şi pentru propăşirea lor...

George Coşbuc — *Patria şi neamul*

Scanned with OKEN Scanner

Trei crai de la Răsărit

Trei crai de la Răsărit
Spre stea au călătorit
Și-au mers, după cum citim,
Până la Ierusalim.

Acolo, cum au ajuns,
Steaua-n nori li s-a ascuns;
Și le-au fost a se plimba
Prin oraș a întreba:

— „Unde s-a născut — zicând —
Un Crai mare de curând?“
Iară Irod împărat,
Auzind, s-a tulburat;

Pe crai, în grab-a chemat,
Și în taină i-a-ntrebat,
Ispitindu-i, vru setos
Să afle despre Cristos.

Și cu grai adăogat,
Foarte lor li s-a rugat,
Zicând: „Mergeți de aflați
Și, viind, mă-nștiințați,

Să merg, să-mă-nchin și eu,
Ca unuia Dumnezeu.“
Craii, dacă au plecat,
Steaua iar s-a arătat.

Și-au mers, până a stătut,
Und-era pruncul născut.
Și cu toți s-au bucurat,
Pe Cristos dac-au aflat.

Cu daruri s-au închinat
Ca la un mare-mpărat.
Și-napoi, dac-au purces,
Pe altă cale au mers.

Precum le-a fost lor și zis
Îngerul, noaptea, în vis.
Iară Irod împărat,
Văzând că s-a înșelat,

Foarte rău s-a necăjit,
Oaste mare a pornit,
Și-n Vitleem a intrat
Mulți coconi mici a tăiat,

Pân' la paisprezece mii,
Tot prunci, mărunței copii,
De doi ani și mai în jos,
Ca să taie pe Cristos.

O! Tiranul crud Irod!
Muri-n blestem de norod,
Nefiind el bucuros
De nașterea lui Cristos.

Scanned with OKEN Scanner

Coborât-a, coborât

Coborât-a coborât,
Coborât-a Domn din cer
Pe-o scară dalbă de ceară.
Sfântul Soare răsărea,
Sfânta ceară se topea.
Dumnezeu și soțul[1] său
Se luară și plecară
Peste vii, peste moșii,
La mijlocul satului,
La casa bogatului.
Acolo, dac-ajungea,
Dumnezeu din grai grăia:
— Bună seara, muncitori!
— Mulțam vouă, cerșitori!
— Gata-i cina s-o cinăm?
— Cina-i gata pentru noi,
Că-s mai mare domn ca voi.
Dumnezeu cu soțul său
Se luară și-mi plecară
Peste vii, peste moșii,
La capătul satului,
La casa săracului.
Acolo, dac-ajungea,
Dumnezeu din grai grăia:
— Bună seara, muncitori!
— Mulțam vouă, călători!
— Gata-i cina s-o cinăm?
— Cina-i gata, cam puțină;
Hai, cu toții s-o cinăm;
Dacă nu ne-om sătura
Bun e Domnul: mi-o mai da.
Dumnezeu cu soțul său
Se luară și plecară
Pe dunguța iadului
La casa bogatului.
Acolo, dac-ajungea,
Dumnezeu din grai grăia:
— Uite, Petre,-n stânga mea,
Spune-mi mie ce-i vedea.
— Ce văzui mă spăimântai:
Văd casa bogatului
Chiar sub talpa Iadului,
În cuțite ascuțite.
Dumnezeu cu soțul său
Se luară și plecară
Pe dunguța raiului,
La casa săracului.
Acolo, dac-ajungea,
Dumnezeu din grai grăia:
— Uite, Petre,-n dreapta mea,
Spune-mi mie ce-i vedea.
— Ce văzui mă-mbucură:
Văd casa săracului
În mijlocul raiului
Stând cu mesele întinse
Și tot cu mâncări cuprinse.
Dumnezeu cu soțul său
Se luară și zburară
Sus la cer se ridicară.

O cântăm s-o colindăm
Și la gazdă i-o-nchinăm.

(Ovid Densusianu: *Flori alese din cântecele poporului*)

---

[1] *Soț* = aici, însoțitor.

Scanned with OKEN Scanner

Colindele

Colinda este o specie a creației literare populare, fie lirice, epice sau dramatice, având un caracter de urare sau de binecuvântare, și care se cântă sau se rostește de cete de copii sau de flăcăi, la diferite prilejuri, mai cu seamă în perioada sărbătorilor de iarnă.

La început, colindele au avut un conținut laic (nereligios), izvorât din ocupațiile oamenilor (păstorit, agricultură, vânat, pescuit), din relațiile familiale vizând armonia, din viziunea oamenilor despre apariția și alcătuirea lumii, din dorința de a rodi pământul, din credințele și obiceiurile despre naștere, căsătorie sau moarte. O dată cu apariția și extinderea creștinismului, colindele au căpătat o coloratură religioasă, aceasta devenind cu timpul predominantă.

Practic, colindele se cântă, numai formulele de urare se recită. Textul literar este numai unul din elementele lor, desigur cel mai important; majoritatea colindelor sunt însoțite de acordurile diferitelor instrumente muzicale (vioară, clarinet, tobă, fluier, cimpoi, buhai), de dans sau de gesturi simbolice.

Conținutul colindelor a fost și este în permanentă schimbare, în funcție de memoria, imaginația și talentul artistic al executantului, incluzând uneori motive din balade, legende sau chiar din descântece. De aici atâtea variante în conținut și în desfășurarea ceremonialului.

Executantul colindei la români este ceata. În alcătuirea lor, cetele diferă după vârstă sau după sex. Cetele feminine au însă o arie de răspândire restrânsă. Înfruntând, mai ales în timpul iernii și nu în rare cazuri, asperitățile vremii (viscole, ger etc.), cetele colindă satul, mergând din gospodărie în gospodărie, urând în fața ușii sau sub fereastră, rareori în casă.

La ceremonialul colindelor participă întregul sat, unii, ca executanți, alții în calitate de gazde primitoare. La sfârșit, se oferă colindătorilor daruri, numite, în unele zone, „colindețe" — de regulă colaci, covrigi, mere, nuci și uneori bani, mai ales în situația colindelor cu alai. De aici, obiceiul practicat din timpuri străvechi ca de Crăciun să vină Moș Crăciun să aducă daruri copiilor.

Între ajunul Crăciunului și Anul Nou se cântă colindele: *Crăciun și Crăciuneasa, Steaua sus răsare, Trei crai de la Răsărit, Coborât-a, coborât, Florile dalbe, Și-am plecat să colindăm, Moș Crăciun, Zorile* ș.a.

Scanned with OKEN Scanner

Un loc aparte îl ocupă *Jocul cu măşti, Jocul căiuţilor*, dar mai ales *Capra*. O altă colindă este *Vicleimul* sau *Irozii*. Atât *Capra* cât şi *Vicleimul* alcătuiesc repertoriul teatrului folcloric şi se joacă de la *Crăciun* la *Bobotează*.

De Anul Nou se cântau sau se rosteau colindele *În seara de sfânt Vasile, Pluguşorul, Sorcova* şi *Vasilca*.

Vechi obicei înjghebat din dorinţa omului de fertilizare a pământului, *Pluguşorul* a devenit cea mai frumoasă colindă de Anul Nou. Se constituie dintr-o ceată de tineri, îmbrăcaţi în costume naţionale, care străbate satul în lung şi în lat, rostind o adevărată descriere poetică a muncii de cultivare a pământului. Ceata este însoţită de un plug, tras de doi, patru sau şase boi. Alaiul este împodobit cu crenguţe de brad, cu panglici şi hârtie colorată. Textul, de proporţii întinse, folosind intens hiperbola, apreciază priceperea şi efortul în muncă ale ţăranului, exprimă dorinţa de a obţine o recoltă bogată. Este amintită întreaga desfăşurare a muncii pământului: alegerea celui mai bun loc de semănat, calitatea muncii (aratul se făcea în lungiş şi-n curmeziş), secerişul, belşugul roadelor (pai ca trestia, spic ca vrabia, carele scârţâiau sub povara roadelor, moara se sperie şi încearcă să fugă), bucuria gospodarilor, facerea colacilor şi obiceiul împărţitului. Urarea finală este impresionantă prin sinceritatea şi voia ei bună.

În timpul rostirii textului, tinerii, din când în când şi la anumite îndemnuri, pocnesc din bice, zdrăngănesc clopoţeii şi talăngile, mânuiesc buhaiul, chiuie, realizând un adevărat spectacol folcloric.

Se mai practică şi colindele de primăvară: *Lăzărelul*, înainte de Florii şi *Căluşarii*, la Rusalii.

În momentele de mare secetă se umblă cu colindele de invocare a ploii: *Paparuda* şi *Caloianul* sau *Scaloianul*.

Multe motive din colindele populare au pătruns în creaţia marilor noştri scriitori.

Scanned with OKEN Scanner

Dăscăliţa

de Octavian Goga

Când, tremurându-şi jalea şi sfiala,
Un cânt pribeag îmbrăţişează firea,
Şi-un trandafir crescut în umbră moare,
Şi soare nu-i să-i plângă risipirea,
Eu plâng atunci, căci tu-mi răsai în zare,
A vremii noastre dreaptă muceniţă[1],
Copil blajin, cuminte prea devreme,
Sfielnică, bălaie dăscăliţă.

Ca strălucirea ochilor tăi limpezi,
Poveste nu-i mai jalnic povestită,
Tu eşti din leagăn soră cu sfiala,
Pe buza ta n-a tremurat ispită.
Cununa ta de zile şi de visuri
Au împletit-o rele ursitoare[2],
Ca fruntea ta nu-i frunte de zăpadă,
Şi mână nu-i atâtea ştiutoare.

Moşnegi, ceteţi[3] ai cărţilor din strană,
Din graiul tău culeg învăţătură,
E scrisă parcă-n zâmbetele tale
Seninătatea slovei[4] din scriptură[5].
În barba lor, căruntă ca amurgul,
Ei strâng prinosul[6] lacrimilor sfinte,

---

[1] *Muceniţă (mucenică)* = femeie care suferă pentru o idee, pentru o acţiune.

[2] *Ursitoare* (superstiţie) = fiinţă imaginară (închipuită) despre care se crede că are darul de a hotărî soarta omului de la naştere.

[3] *Ceteţ* = dascăl, cântăreţ.

[4] *Slovă* = literă, scriere.

[5] *Scriptură* = carte bisericească.

[6] *Prinos* = aici, cu sensul de admiraţie, recunoştinţă pentru sfârşitul suferinţelor.

Scanned with OKEN Scanner

Căci văd aievea întrupat ceaslovul[1]
În vorba ta domoală și cuminte.

La tine vin nevestele să-și plângă
Feciorii duși în slujbă la-mpăratul,
Și tu ascunzi o lacrimă-ntre slove,
În alte țări când le trimiți oftatul...

Și fete vin, să le-nfloreşti altița[2],
La pragul tău e plină ulicioara,
Și fetele își șopotesc în taină:
„Ce mâini frumoase are domnișoara!"

...Așa grijind copiii altor mame,
Te stingi zâmbind în calea ta, fecioară,
Iar căpătâiul somnului tău vitreg
De-un vis deșert zadarnic se-nfioară.
Tu parc-auzi cum picură la geamuri
Un ciripit de pui de rândunică
Și-un glas răzleț îți înfierbântă tâmpla,
Cu tine-adoarme-o dulce, sfântă frică.

Sfios, amurgul toamnei mohorâte
Își mișcă-ncet podoaba lui bolnavă,
Ca din cădelnițe[3] fumul din tămâie,
Prelung se zbate frunza din dumbravă.
Tu stai în prag, și din frăgar[4] o frunză
La sânul tău s-a coborât să moară,
Iar vântul spune crengilor plecate
Povestea ta, frumoasă domnișoară...

Întrebări și exerciții

1. Spre care figură luminoasă din viața satului își îndreaptă poetul gândul?

---

[1] *Ceaslov* - carte bisericească; în trecut servea și ca abecedar; aici, cu sensul de învățătură, îndemnurile din ceaslov.

[2] *Altiță* - cusătură făcută în diferite culori și modele pe umerii iilor.

[3] *Cădelniță* - vas de metal de atârnat trei lănțișoare (cu clopoței) în care se arde tămâia la slujbele religioase.

[4] *Frăgar* - dud.

Scanned with OKEN Scanner

2. În care momente i se înfățișează poetului chipul dăscăliței? Ce cuvinte din prima strofă comunică durerea poetului?
3. Prin ce epitete exprimă poetul însușirile fizice și sufletești ale dăscăliței?
4. Indicați tablourile în care poetul „vede" chipul dăscăliței și din care reiese identificarea ei cu viața satului.
5. Ce sentimente comunică poezia? Care este dominant?
6. Alegeți cuvintele și expresiile care exprimă tristețea.
7. Spuneți ce procedee artistice cuprind următoarele versuri:
   a. Cununa ta de zile și de visuri
      Au împletit-o rele ursitoare...
   b. Iar căpătâiul somnului tău vitreg
      De-un vis deșert zadarnic se-nfioară.
   c. Sfios, amurgul toamnei mohorâte
      Își mișcă-ncet podoaba lui bolnavă.
8. Care dintre expresiile de mai jos exprimă mai bine calitatea respectivă:
   ochi strălucitori — strălucirea ochilor;
   ochi senini — seninătatea ochilor;
   ochi triști — tristețea ochilor;
   ochi melancolici — melancolia ochilor.
9. Ce au devenit adjectivele în a doua serie de exemple?

Portretul în versuri

Poezia *Dăscălița* cuprinde portretul unei tinere învățătoare. Chipul dăscăliței, asemănat de poet cu un trandafir crescut în umbră, se conturează treptat, de la acel „Copil blajin, cuminte prea devreme", până la „frumoasa domnișoară", a cărei poveste o șoptește vântul, „crengilor plecate".

După ce risipirea trandafirului îi recheamă în minte chipul „sfielnicei, bălaiei dăscălițe", poetul și-o amintește din existența ei zilnică, în sat. O suită de tablouri de viață completează bogăția sufletească a blajinei și cumintei dăscălițe:

1) în mijlocul moșnegilor, cărora, prin vorba ei domoală și înțeleaptă, le deslușea taine ale vieții și le întărea încrederea în vremuri mai bune;

2) înconjurată de mamele îndurerate, cărora le compunea scrisorile către feciorii plecați la cătănie;

3) învăluită de admirația fetelor, pe care le învăța cum să-și împodobească altițele;

4) în mijlocul copiilor pe care-i educa;

Scanned with OKEN Scanner

5) în singurătatea ei, înfiorată de gânduri triste, dar demnă.

Portretul realizat de O. Goga are gradare firească, unitate și simetrie desăvârșite. Însușirile morale apar în prim-plan, cele fizice în planul secundar. Poezia începe și se sfârșește cu câte un tablou din natură: primul, prin cântecul pribeag care învăluie firea și prin risipirea trandafirului, răscolește amintirile poetului și-i aduce în fața ochilor imaginea dăscăliței. Tabloul final, prin toamna mohorâtă, prin freamătul crengilor și spulberarea frunzelor, sugerează povestea vieții neîmplinite a dăscăliței.

Poezia ne emoționează prin sentimentul dominant de nestinsă tristețe. Destinul preafrumoasei învățătoare i-a fost hărăzit de ursitoare rele (*Cununa ta de zile și de visuri / Au împletit-o rele ursitoare*); moșnegii strâng în barba lor *prinosul lacrimilor sfinte*, căci vorba ei *domoală și cuminte* le amintea de suferințele mântuitorului și ale celor ce i-au propăvăduit învățătura; având în grijă copiii altor mame, ea își istovea puterile cu totală dăruire (*Așa grijind copiii altor mame / Te stingi zâmbind în calea ta fecioară*); starea ei de veghe, de nesomn este înfiorată de duioasa dezamăgire (*Iar căpătâiul somnului tău vitreg / De-un vis deșert zadarnic se-nfioară*); impresii ciudate de chemări disperate o învăluie (*Tu parc-auzi cum picură la geamuri / Un ciripit de pui de rândunică*), însingurarea îi înfierbântă tâmpla, iar somnul o cuprinde într-o *dulce, sfântă frică*.

Tristețea devine copleșitoare în ultimul tablou, când *amurgul toamnei mohorâte* își leagănă *podoaba lui bolnavă*.

Portretul dăscăliței și destinul ei amar sunt zugrăvite prin mijloace poetice de o rară frumusețe și gingășie. Limbajul simplu, natural, alcătuit din cuvinte populare și termeni bisericești (*mucenită; ispită; strană; scriptură; ceaslov; cădelniță; tămâie*), reconstituie mediul vieții și activității dăscăliței.

Procedeele de stil, ca epitetele (cânt *pribeag; sfielnică, bălaie* dăscăliță; ochi *limpezi;* seninătatea *slovei*, glas *răzleț* etc.), comparațiile, remarcabile prin noutatea și forța lor de sensibilizare (*Ca fruntea ta nu-i frunte de zăpadă; barba lor cărunță ca amurgul*), personificările (*soare nu-i să-i plângă risipirea; căpătâiul se-nfioară; vântul spune... povestea ta*) conturează mai bine portretul dăscăliței și atribuie stilului finețe, prospețime, armonie.

Portretul este plăsmuit în maniera marilor pictori, din lumini (blajină, bălaie, cu ochi limpezi și strălucitori, gingașă, demnă, modestă, harnică, devotată misiunii ei de a lumina satul) și umbre (somn vitreg, vis deșert, gând răzleț, sfântă frică etc.), care sugerează contrastul dintre însușirile alese ale dăscăliței și stingerea ei prea devreme din viață.

Poezia *Dăscălița*, de Octavian Goga, este un model de *portret în versuri*.

Scanned with OKEN Scanner

Referitor la împrejurările care i-au inspirat lui Goga această poezie, Octavian Tăslăuanu, prieten al poetului, mărturisește: *Goga, în primăvara anului 1904, a pierdut pe sora sa Victoria, învățătoare, care s-a stins la 3 martie, doborâtă de tuberculoză. S-a dus la înmormântare și la întoarcere a scris* **Dăscălița,** *apărută în fruntea numărului 7* (1 aprilie 1904). *Poetul a făcut din ea tipul dăscăliței, înlăturând notele subiective de frate...*" (Octavian Tăslăuanu: *Octavian Goga. Amintiri.* Tipografia „Bucovina", București, 1939, pg. 72). Victoria, sora poetului, se născuse în 1883.

Evocarea

Imaginea blajinei, modestei și harnicei dăscălițe este parcă rechemată de poet și prezentată în așa fel, încât cititorul are impresia că o vede în fața sa.

Procedeul de a readuce în mintea cititorului chipuri de oameni, fapte sau evenimente, în strălucirea lor de altădată, poartă numele de **evocare** (de la verbul a evoca = a redeștepta, a reînvia).

Acest procedeu reînvie chipuri de oameni, mai cu seamă personalități culturale și științifice, evenimente sociale sau istorice, ființe apropiate (învățători, profesori, bunici etc.).

Au creat opere de evocare: Ioan Slavici *(Amintiri),* Octavian Goga *(Precursorii),* Nicolae Iorga *(Oameni cari au fost),* Tudor Arghezi *(Tablete de cronicar),* Mihail Sadoveanu *(Evocări).*

Ritmul iambic

Examinând succesiunea silabelor accentuate și neaccentuate din poezia *Dăscălița,* obținem următoarea schemă:

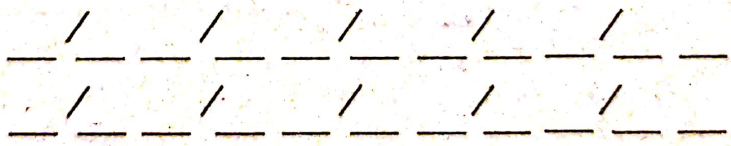

Rezultă că versurile acestei poezii sunt formate din picioare metrice bisilabice, în care cea de-a doua silabă este accentuată.

Piciorul bisilabic în care prima silabă este neaccentuată, iar a doua este accentuată se numește iamb; *ritmul rezultat din succesiunea iambilor se numește* **ritm iambic.**

Ritmul iambic și rima realizată numai prin versurile 2 cu 4 și 6 cu 8 se armonizează cu conținutul poeziei și creează împreună o legănare lentă, care întărește atmosfera de tristețe.

Scanned with OKEN Scanner

Exerciții și teme

1. Comentați conținutul și mijloacele artistice din ultima strofă a poeziei *Dăscălița*, de Octavian Goga.
2. În care opere ați mai întâlnit evocări?
3. Alcătuiți propoziții sau fraze cu următoarele expresii:
   de vis - minunat;
   ca prin vis - nedesluşit, confuz;
   nici prin vis - fără a-i trece prin minte.
4. Citiți poezia *El-Zorab*, de George Coşbuc, și arătați în ce ritm este scrisă.

> Adevăratele poezii încep acolo unde se isprăvesc pe hârtie.
> Octavian Goga

Octavian Goga

(1881—1938)

Născut la Răşinari, lângă Sibiu, într-o familie cu vechi tradiții culturale, Octavian Goga s-a afirmat o dată cu primul volum *(Poezii*, 1905) ca un poet al suferințelor și al aspirațiilor naționale.

Creația artistică a lui Goga freamătă de viața tumultuoasă a satului ardelean, de zbuciumata istorie a neamului: „Dă-mi viforul, în care urlă / Şi gem robiile de veacuri" *(Rugăciune)*, de istovirea plugarului, în al cărui suflet „Trăieşte înfricoşatul vifor / Al vremilor răzbunătoare" *(Plugarii)*, de jalea „înstrăinatului Ardeal" *(Noi)*. Goga simte participarea naturii la suferința neamului *(Oltul)* și intuiește sosirea zilei dreptății *(Clăcaşii)*. Evocă figuri reprezentative din lumea satului

Scanned with OKEN Scanner

(Dascălul, Dăscălița, Lăutarul, Apostolul). Pe sătenii cântați de Goga, coborâtori din strămoșii daco-romani, nici o migrație barbară și nici o prigoană străină n-au reușit să-i desprindă de obârșia lor sau să le înăbușe aspirațiile.

> Eu, grație structurii mele sufletești, am crezut întotdeauna că scriitorul trebuie să fie un luptător, un deschizător de drumuri, un mare pedagog al neamului din care face parte, un om care filtrează durerile poporului prin sufletul lui și se transformă într-o trâmbiță de alarmă. Am văzut în scriitor un element dinamic, un răscolitor de mase, un revoltat, un pricinuitor de rebeliune. Am văzut în scriitor un semănător de credințe și un semănător de biruință.
>
> Octavian Goga

Scanned with OKEN Scanner

Compunere

Portretul unei ființe dragi

1. Planul compunerii

Împrejurarea în care a fost cunoscută.

Trăsătura dominantă a caracterului.

Aspectul fizic (trăsăturile ce ies în evidență și pot fi legate de însușirile morale).

Însușiri morale (bunătatea, cinstea, hărnicia, prietenia sinceră, respectul cuvântului dat, dărnicia, duioșia, sensibilitatea, inteligența, curajul, rezistența în suferință, optimismul etc.).

Momente petrecute împreună.

Fapte de viață care-i dovedesc însușirile alese (comportarea într-o situație specială, dăruirea, devotamentul sau spiritul întreprinzător într-o anumită împrejurare etc.).

Sentimentele față de această persoană.

Dorința revederii (dacă persoana respectivă trăiește).

2. Cerințele realizării unui bun portret

— Să prezinte însușiri fizice și morale ale persoanei respective.

— Să pună accent pe însușirile morale, care trebuie motivate prin fapte de viață.

— Să gradeze însușirile morale, în funcție de importanța lor, și să le grupeze în jurul trăsăturii de caracter dominante.

— Să arate preocupările, gândurile, preferințele etc. în concordanță cu vârsta și ocupația.

— Să trezească în mintea cititorului imaginea adevărată a ființei respective.

— Să fie concis.

Îndrumări pentru elaborarea compunerii

Planul de mai sus este orientativ; el poate fi modificat, poate începe cu oricare din ideile indicate; acest lucru atribuie compunerii originalitatea.

Scanned with OKEN Scanner

Gândiți-vă la ființa care v-a impresionat cel mai mult, care vă este foarte dragă și poate constitui un model de viață.

Începeți compunerea cu o idee sau un fapt de viață care să-l captiveze imediat pe cititor.

Portretul pe care îl faceți nu trebuie să aibă aspectul unei fișe de inventar a unor însușiri. Alegeți din însușirile morale prezentate în plan numai pe acelea care aparțin persoanei respective și se manifestă într-o împrejurare de viață. Nu arătați direct vârsta sau anumite neajunsuri fizice, folosiți în acest sens cuvinte sau expresii care să le sugereze. Nici preocupările nu vor fi enumerate, ci prezentate prin fapte concrete.

Unele împrejurări de viață, unele însușiri sau sentimente pot fi asociate cu aspecte ale naturii.

Scanned with OKEN Scanner

Amintiri din copilărie

de Ion Creangă

II

(Fragment)

Nu știu alții cum sunt, dar eu, când mă gândesc la locul nașterii mele, la casa părintească din Humulești, la stâlpul hornului unde lega mama o șfară cu motocei la capăt, de crăpau mâțele jucându-se cu ei, la prichiciul[1] vetrei cel humuit[2], de care mă țineam când începusem a merge copăcel, la cuptiorul pe care mă ascundeam, când ne jucam noi, băieții, de-a mijoarca[3], și la alte jocuri și jucării pline de hazul și farmecul copilăresc, parcă-mi saltă și acum inima de bucurie! Și, Doamne, frumos era pe atunci, căci și părinții, și frații, și surorile îmi erau sănătoși, și casa ni era îndestulată, și copiii și copilele megieșilor[4] erau de-a pururea în petrecere cu noi, și toate îmi mergeau după plac, fără leac de supărare, de parcă era toată lumea a mea!

Și eu eram vesel ca vremea cea bună și sturlubatic[5] și copilăros ca vântul în tulburarea sa.

Și mama, care era vestită pentru năzdrăvăniile sale, îmi zicea cu zâmbet uneori, când începea a se ivi soarele dintre nouri după o ploaie îndelungată: „Ieși, copile cu părul bălan, afară și râde la soare, doar s-a îndrepta vremea" și vremea se îndrepta după râsul meu...

Știa, vezi bine, soarele cu cine are de-a face, căci eram feciorul mamei, care și ea cu adevărat că știa a face multe și mari minunății: alunga nourii cei negri de pe deasupra satului nostru și abătea grindina în alte părți, înfigând toporul în pământ, afară, dinaintea ușei; închega apa numai cu două picioare de vacă, de se încrucea lumea de mirare; bătea pământul, sau păretele, sau vrun lemn, de care mă păleam la cap, la mână sau la picior, zicând: „Na, na!" și îndată-mi trecea durerea... Când vuia în sobă tăciunele aprins, care se zice că face a vânt și

---

[1] *Prichici* - marginea îngustă, ieșită în afară, la horn, la cuptor sau vatră țărănească.

[2] *Humuit* - dat cu humă (argilă, se folosește la spoitul caselor).

[3] *De-a mijoarca* - de-a v-ați ascunselea.

[4] *Megieș* - vecin.

[5] *Sturlubatic* - neastâmpărat, zvăpăiat, nebunatic.

Scanned with OKEN Scanner

Casa memorială Ion Creangă din Humulești

vreme rea, sau când țiuia tăciunele, despre care se zice că te vorbește cineva de rău, mama îl mustra acolo, în vatra focului, și-l buchisa[1] cu cleștele, să se mai potolească dușmanul; și mai mult decât atâta: oleacă ce nu-i venea mamei la socoteală căutătura[2] mea, îndată pregătea, cu degetul îmbălat[3], puțină tină din colbul adunat pe opsasul[4] încălțării, ori, mai în grabă, lua funingenă de la gura sobei, zicând: „Cum nu se dioache călcăiul sau gura sobei, așa să nu mi se dioache copilașul!" Și-mi făcea apoi câte-un beñchi[5] boghet[6] în frunte, ca să nu-și prăpădească odorul!... și altele multe încă făcea.

Așa era mama în vremea copilăriei mele, plină de minunății, pe cât mi-aduc aminte; și-mi aduc bine aminte, căci brațele ei m-au legănat, când îi sugeam țâța cea dulce și mă alintam la sânu-i gângurind și uitându-mă în ochi-i cu drag! Și sânge din sângele ei și carne din carnea ei am împrumutat, și a vorbi de la dânsa am învățat. Iar înțelepciunea de la Dumnezeu, când vine vremea de a pricepe omul ce-i bine și ce-i rău.

---

[1] *A buchisi* - a face un lucru cu trudă și migală, fără spor; a citi cu greutate; aici, a bate tare ceva sau pe cineva (în sens figurat).

[2] *Căutătură* - felul cum privește cineva; expresie a ochilor; înfățișare, mină.

[3] *Îmbălat* - muiat în salivă.

[4] *Opsas* - călcâiul (tocul) încălțămintei.

[5] *Benchi* (benghi) - semn făcut pe fruntea cuiva să-l ferească de deochi (superstiție).

[6] *Boghet* - moțat; aici (în sens figurat) înseamnă frumos și mare.

Dar vremea trecea cu amăgele, și eu creșteam pe nesimțite, și tot alte gânduri îmi zburau prin cap, și alte plăceri mi se deșteptau în suflet, și, în loc de înțelepciune, mă făceam tot mai neastâmpărat, și dorul meu era acum nemărginit; căci sprințar[1] și înșelător este gândul omului, pe ale căruia aripi te poartă dorul necontenit și nu te lasă în pace, până ce intri în mormânt!

Însă vai de omul care se ia pe gânduri! Uite cum te trage pe furiș apa la adânc, și din veselia cea mai mare cazi deodată în uricioasa întristare!

Hai mai bine despre copilărie să povestim, căci ea singură este veselă și nevinovată. Și, drept vorbind, acesta-i adevărul.

Ce-i pasă copilului când mama și tata se gândesc la neajunsurile vieții, la ce poate să le aducă ziua de mâne, sau că-i frământă alte gânduri pline de îngrijire! Copilul, încălecat pe bățul său, gândește că se află călare pe un cal de cei mai strașnici, pe care aleargă, cu voie bună, și-l bate cu biciul și-l strunește cu tot dinadinsul, și răcnește la el din toată inima, de-ți ié auzul; și de cade jos, crede că l-a trântit calul, și pe băț își descarcă mânia în toată puterea cuvântului...

Așa eram eu la vârsta cea fericită, și așa cred că au fost toți copiii, de când îi lumea asta și pământul, macar să zică cine ce-a zice.

Când mama nu mai putea de obosită și se lăsa câteoleacă ziua să se hodinească, noi, băieții, tocmai atunci ridicam casa în slavă[2]. Când venea tata noaptea de la pădure din Dumesnicu, înghețat de frig și plin de promoroacă, noi îl spăriam sărindu-i în spate pe întuneric. Și el, cât era de ostenit, ne prindea câte pe unul, ca la „baba-oarba", ne ridica în grindă zicând: „'tâta mare!" și ne săruta mereu pe fiecare. Iar după ce se aprindea opaițul, și tata se punea să mănânce, noi scoteam mâțele de prin ocnițe[3] și cotruță[4] și le flocăiam și le șmotream[5] dinaintea lui, de le mergea colbul; și nu puteau scăpa bietele mâțe din mâinile noastre, până ce nu ne zgâriau și ne stupeau ca pe noi.

— Încă te uiți la ei, bărbate, zicea mama, și le dai paiele[6]! Așă-i?... Ha, ha! bine v-au mai făcut, pughibale[7] spurcate ce sunteți! Că nici o lighioaie nu se poate aciua pe lângă casă de răul vostru. Iaca, dacă nu v-am

---

[1] *Sprințar* - zglobiu, hoinar, nestatornic, îndrăzneț.
[2] *A rădica casa în slavă* - a face zgomot, a face tărăboi.
[3] *Ocniță* - adâncitură într-o sobă de zid, în cuptorul sau în pereții caselor țărănești, în care se păstrează diferite obiecte; cotlon, firidă.
[4] *Cotruță* - vatră mică; loc gol între cuptor și perete, adâncitură sub vatră.
[5] *A șmotri* - a mustrului; a chinui pe cineva.
[6] *A da paiele* - a încuraja la obrăznicii, a da cuiva nas, a aţâța.
[7] *Pughibală* - om rău, ticălos; copil obraznic; strengar.

săcelat[1] astăzi, faceţi otrocol[2] prin cele mâţe şi daţi la om ca cânii prin băţ[3]. Ăra! d-apoi aveţi la ştiinţă că vă prea întreceţi cu dediochiul[4]! Acuşi ieu varga din coardă[5] şi vă croiesc de vă merg peticile!

— Ia lasă-i şi tu, măi nevastă, lasă-i, că se bucură şi ei de venirea mea, zicea tata, dându-ne huţa. Ce le pasă? Lemne la trunchi sunt; slănină şi făină în pod este deavolna[6], brânză în putină, asemene; curechi[7] în poloboc, slavă Domnului! Numai de-ar fi sănătoşi să mănânce şi să se joace acum, cât îs mititei; că le-a trece lor zburdăciunea când or fi mai mari şi i-or lua grijile înainte; nu te teme, că n-or scăpa de asta. Ş-apoi nu ştii că este-o vorbă: „Dacă-i copil, să se joace; dacă-i cal, să tragă; şi dacă-i popă, să cetească..."

— Ţie, omule, zise mama, aşa ţi-i a zice, că nu şezi cu dânşii în casă toată ziulica, să-ţi scoată peri albi, mânca-i-ar pământul să-i mănânce, Doamne, iartă-mă! De-ar mai veni vara, să se mai joace şi pe-afară, că m-am săturat de ei ca de mere pădureţe! Câte drăcării le vin în cap, toate le fac. Când începe a toca la biserică, Zahei al tău cel cuminte fuga şi el afară şi începe a toca în stative[8], de pârâie pereţii casei şi duduie fereştile. Iar stropşitul[9] de Ion, cu talanca de la oi, cu cleştele şi cu vătrarul, face o hodorogeală şi un tărăboi, de-ţi iè auzul. Apoi îşi pun câte-o ţoală în spate şi câte-un coif de hârtie în cap şi cântă „aliluiia" şi „Doamne miluieşte, popa prinde peşte", de te scot din casă. Şi asta în toate zilele de câte două-trei ori, de-ţi vine, câteodată, să-i coseşti în bătaie[10], dac-ai sta să te potriveşti lor.

— ...'Poi dă, măi femeie, tot eşti tu bisericoasă, de s-a dus vestea; încaltea ţ-au făcut şi băieţii biserică aici pe loc, după cheful tău, macar că-ţi intră biserica în casă, de departe ce-i... De-amu puneţi-vă pe făcut privigheri de toată noaptea şi parascovenii câte vă place, măi băieţi; dacă vi-i voia să vă deie mă-ta în toate zilele numai colaci de cei unşi cu miere de la „Patruzeci de Sfinţi" şi colivă cu miez de nucă.

— Ei, apoi! minte ai, omule? Mă mieram eu, de ce-s şi ei aşa de cuminţi, mititeii; că tu le dai nas şi le ţii hangul. Ia priveşte-i cum stau

---

[1] *A secela* = a ţesăla, a bate (figurat).
[2] *A face otrocol* = a se năpusti, a provoca dezordine.
[3] *A da la om ca cânii prin băţ* = a fi foarte obraznic, a fi prea îndrăzneţ.
[4] *A se întrece cu dediochiul* = a merge prea departe, a se întinde prea mult.
[5] *Coardă* = grindă mare şi groasă aşezată de-a curmezişul casei, pe care se sprijină celelalte grinzi şi greutatea podului casei.
[6] *Deavolna* = de ajuns, din belşug, berechet.
[7] *Curechi* = varză.
[8] *Stative* = război de ţesut.
[9] *Stropşit* = foarte neastâmpărat, năbădăios, îndrăcit.
[10] *A cosi în bătaie* = a nimici, a omorî în bătaie.

Scanned with OKEN Scanner

toți trei și se uită țintă în ochii noștri, parcă au de gând să ne zugrăvească. Ian să-i fi sculat la treabă, ș-apoi să-i vezi cum se codesc, se drâmboiesc[1] și se sclifosesc, zise mama. Hai! la culcat, băieți, că trece noaptea; vouă ce vă pasă, când aveți de mâncare sub nas!

Și după ce ne culcam cu toții, noi, băieții, ca băieții, ne luam la hârjoană[2] și nu puteam adormi de incuri[3], până ce era nevoită biata mamă să ne facă musai câte un șurub-două prin cap, și să ne deie câteva tapangele[4] la spinare. Și tata, săturându-se câteodată de atâta gălăgie, zicea mamei:

— Ei, taci, taci! ajungă-ți de-amu, herghelie! Știu că doar nu-s babe, să chirotească din picioare!

Însă mama ne mai da atunci câteva deasupra, și mai îndesate, zicând:

— Na-vă de cheltuială, ghiavoli ce sunteți! Nici noaptea să nu mă pot hodini de incotele voastre?

Și numai așa se putea liniști biata mamă de răul nostru, biată să fie de păcate! Ș-apoi socotiți că se mântuia numai cu-atâta? Ți-ai găsit! A doua zi des-dimineață le începeam din capăt; și iar lua mama nănașa[5], din coardă, și iar ne jnăpăia[6], dar noi parcă bindiseam[7] de asta?... Vorba ceea:

„Pelea rea și răpănoasă,
Ori o bate, ori o lasă."

Și câte nu ne venea în cap, și câte nu făceam cu vârf și îndesate, mi-aduc aminte, de parcă acum mi se întâmplă.

Mai pasă de[8] ține minte toată cele și acum așa, dacă te slujește capul, bade Ioane.

Întrebări și exerciții

1. Ce imagine zugrăvește Creangă la începutul acestui fragment?
2. Care detalii din interiorul casei părintești i s-au întipărit mai bine în minte?
3. Ce sentimente îl cuprind pe autor când își amintește de aceste lucruri?

---

[1] *A se drâmboi* - a se bosumfla, a se necăji, a boci în gura mare.
[2] *A se lua la hârjoană* - a se încăiera în joacă.
[3] *Inc, incot; incuri* - zburdălnicie, poftă de râs.
[4] *Tapangea* - lovitură cu palma.
[5] *Nănașă* - aici, vargă, nuia.
[6] *A jnăpăi* - a bate.
[7] *A bindisi* - a-i păsa, a se sinchisi de ceva.
[8] *Pasă de* - caută de, încearcă de, poftim de.

Scanned with OKEN Scanner

4. Ce calități deosebite „vede" la mama sa? Care dintre ele sunt prezentate direct și care se desprind din fapte sau atitudini?
5. Ce sentimente îi trezește chipul mamei? Cum și le exprimă autorul?
6. Ce observații face Creangă asupra copilăriei?
7. Povestiți năzdrăvăniile și jocurile copilărești din casa părintească de la Humulești, folosind cât mai multe cuvinte și expresii din „Amintiri".
8. Ce cuprinde dialogul dintre mamă și tată? Ce făceau copiii în acest timp?
9. Ce sentiment comunică finalul fragmentului?
10. Alegeți expresiile prin care autorul poartă un dialog închipuit cu ascultătorii.
11. Alegeți frazele în care povestirea (redarea indirectă a faptelor) este îmbinată cu vorbirea directă a unor personaje. Puteți explica rostul acestei îmbinări?
12. Transformați vorbirea directă a personajelor în vorbire indirectă.
13. Alegeți exclamațiile și interjecțiile din acest fragment și spuneți ce sentimente exprimă ele.
14. Explicați sensurile cuvintelor: *minunății, biata (biată),* folosite de câte două ori, dar de fiecare dată cu alt înțeles; cuvintele *biata, biată* pot fi înlocuite cu *săraca, săracă?* Justificați.

Îndrumări

Ion Creangă a început să scrie *Amintiri din copilărie* în anul 1880, deci destul de târziu și într-o perioadă dificilă a vieții sale (boală, greutăți materiale, neîmplinirea unor visuri, despărțirea de Eminescu, mutat între timp la București), perioadă ce contrasta cu anii fermecători ai copilăriei. Totuși, el reușește să se transpună în mentalitatea copilului și să redea primele impresii ale copilăriei sale, aspecte de viață, întâmplări și chipuri de oameni, realizând un tablou cuprinzător al satului moldovenesc de la jumătatea secolului al XIX-lea.

Fragmentul reprodus mai sus începe cu evocarea casei natale, a jocurilor nevinovate la care participau frații, surorile și copiii vecinilor. Este exprimată direct explozia de fericire, determinată de naivitatea și hazul jocurilor, de sănătatea familiei și îndestularea din casă.

Rememorează, în accente duioase, chipul mamei sale, care, după scurgerea atâtor ani, îi apare ca o femeie *plină de minunății,* cu însușiri aproape supranaturale, deosebită de alte mame, cum de altfel vede fiecare copil pe mama sa.

Dar timpul își urmează drumul său; Nică se mărește și alte gânduri îi *zburau prin cap* și *alte plăceri* i *se deșteptau în suflet.* Acum cade sub povara nostalgiei după anii fericiți ai copilăriei.

Scanned with OKEN Scanner

Rememorarea se derulează mai cuprinzătoare și mai dinamică, prezentându-ne una din serile familiale. Apare în scenă tatăl povestitorului, întors de la pădurea Dumesnicu, prilej de zugrăvire a unor momente semnificative: năvala copiilor în spatele tatălui, alintarea părintească, văicărelile mamei despre zburdălniciile copiilor din timpul zilei, dar, mai ales, disputa dintre mamă și tată, presărată cu „înțepături" verbale. Ies la iveală din acest dialog unele însușiri ale tatălui și altele care completează portretul mamei.

Fragmentul se încheie cu prezentarea altor năzdrăvănii ale copiilor, înainte de a adormi, spre dezamăgirea mamei, care trebuie să intervină mai dur, pentru a se putea odihni.

Valoarea operei lui Creangă stă în arta de a povesti. Folosește limbajul țărănesc, căruia îi infiltrează o anumită nuanță, sensibilizând cuvintele și dând gesturilor și faptelor o mișcare, o desfășurare aparte: *Când începe a toca la biserică,* reproșează Smaranda Creangă soțului ei, Ștefan a Petrei Ciubotariul, *Zahei al tău cel cuminte fuga și el afară și începe a toca în stative, de pârâie pereții casei și duduie ferestile. Iar stropșitul de Ion, cu talanca de la oi, cu cleștele și cu vătraiul, face o hodorogeală și un tărăboi, de-ți ie auzul...*

Dialogul este spontan și plin de viață. Uneori scriitorul dialoghează cu persoane închipuite: *Ș-apoi socotiți că se mântuia numai cu atâta? Ți-ai găsit...;* alteori discută cu sine însuși: *Mai pasă de ține minte toate cele și acum așa, dacă te slujește capul, bade Ioane!*

Folosește intens conjuncția *și,* creând, astfel, impresia de desfășurare rapidă a faptelor: *Iar după ce se aprindea opaițul,* și *tata se punea să mănânce, noi scoteam mâțele de prin ocnițe* și *cotruță* și *le flocăiam* și *le șmotream dinaintea lui, de le mergea colbul,* și *nu puteau scăpa bietele mâțe din mâinile noastre, până ce nu ne zgâriau* și *ne stupeau ca pe noi.*

De asemenea mulțimea exclamațiilor (*Ei, d-apoi, poi dă, na* etc.) dă vioiciune narațiunii.

Creangă a fost un om voios, un optimist. Uneori alunecă în tristețe, dar își revine repede. Alteori este cuprins de duioșie, ca, de exemplu, atunci când evocă satul, casa părintească, chipul mamei sau însuși destinul său.

Umorul

În fragmentul acesta, Creangă ne „spune" (farmecul „Amintirilor din copilărie" este mai mult gustat când această operă este citită cu glas tare și ascultată) despre poznele pe care le făceau el și cu frații săi în copilărie, pe care de altfel le-au făcut și le fac copiii de pretutindeni.

Scanned with OKEN Scanner

Citit așa cum trebuie, fragmentul stârnește zâmbete și râsete din cauza unor nepotriviri și a rezolvării unor situații într-un mod neașteptat. Astfel, când autorul spune: „Știa, vezi bine, soarele cu cine are de-a face, căci eram feciorul mamei", el nu face altceva decât să mărească importanța persoanei sale.

Situații contrastante asemănătoare întâlnim obișnuit în creația lui Creangă.

De asemenea, în fragmentul de mai sus apar unele expresii tipice vorbirii populare, care stârnesc hazul sau, mai bine zis, voia bună. Expresii ca: „benchi boghet", „să nu-și prăpădească odorul", „ridicam casa în slavă", „de le mergea colbul", „pughibale spurcate", „vă croiesc de vă merg peticile", „m-am săturat de voi ca de mere pădurețe", „stropșitul de Ion" etc. descrețesc fruntea oricui. După cum se vede, Creangă prezintă copilăria într-un mod original. El recurge uneori la nepotrivirea dintre situații, dintre dorințele copiilor și posibilitățile lor, sau la folosirea unor expresii populare, a căror alcătuire pare neobișnuită. Aceste nepotriviri constituie sursa *umorului* și stârnesc buna dispoziție, de la zâmbetul ușor până la râs.

Umorul este un mijloc de a prezenta realitatea, cu scopul de a trezi voia bună. El pune în lumină tot ce este mai gingaș și mai omenesc în ființa umană (slăbiciuni, încredere, regrete etc.). Umorul dă suplețe și adâncime gândirii, întărește legătura și înțelegerea între oameni.

Umorul însă presupune finețe, delicatețe, inteligență. Uneori, umoristul se include și pe sine în rândul celor de care râde.

Poporul nostru are o adâncă înclinație spre umor. Scriitori ca I. Creangă, I.L. Caragiale, George Topîrceanu ș.a. au înzestrat literatura noastră cu opere valoroase și prin umorul lor.

Amintirile

„Amintiri din copilărie", de Ion Creangă, este o operă valoroasă a literaturii noastre. Autorul reînvie întâmplări la care a participat, oameni pe care i-a cunoscut în copilăria sa și locurile în care și-a făcut o parte din studiile sale.

Lucrarea literară în care autorul povestește fapte și întâmplări din viața sa personală sau din viața altor oameni, dar la care a fost martor, se numește **amintire.**

Specific amintirilor este *evocarea.* Arta evocării pretinde din partea autorului o asemenea realizare a povestirii, a descrierii și a dialogului, încât cititorul să aibă impresia că totul se desfășoară în fața ochilor săi.

Scanned with OKEN Scanner

În literatura noastră, cele mai frumoase amintiri le-au scris: Alecu Russo, Ion Creangă, Nicu Gane, Ioan Slavici, M. Sadoveanu ș.a.

Teme

1. Alegeți din acest fragment și alte nepotriviri și alte expresii care stârnesc hazul (în afara celor discutate).
2. Indicați elemente de umor din operele studiate anterior.
3. Povestiți o întâmplare plină de haz, slujindu-vă de unele din procedeele folosite de Creangă.
4. Alcătuiți o compunere în care să prezentați o amintire plăcută.

> Oamenii noi, înflorind în marea lumină a vieții, se pleacă cu recules spre pământul unde dorm oamenii vechi, din țăria cărora au crescut ei, oamenii noi, ca florile din pulberea florilor vechi.
>
> Vasile Pârvan (istoric român, 1882—1927)

Ion Creangă

(1839—1889)

S-a născut în Humulești, sat răzășesc așezat pe malul Ozanei „cea frumos curgătoare și limpede ca cristalul, în care se oglindește cu mâhnire Cetatea Neamțului de atâtea veacuri".

Copilăria „lipsită de griji, veselă și nevinovată" a lui Nică a lui Ștefan al Petrei va fi evocată în *Amintiri din copilărie*.

Ion Creangă a fost învățător în Iași, manifestând față de copii dragoste și înțelegere, slujind școala cu pasiune și pricepere până la sfârșitul vieții.

Prin 1875 îl cunoaște pe Mihai Eminescu, de care îl va lega o strânsă și sinceră prietenie.

Alături de *Amintiri din copilărie*, poveștile sale dezvăluie încă o dată pe marele artist.

Scanned with OKEN Scanner

Povestea lui Harap-Alb, Capra cu trei iezi, Fata babei și fata moșneagului, Punguța cu doi bani, Soacra cu trei nurori, Povestea porcului, Dănilă Prepeleac ș.a. se citesc cu aceeași plăcere la orice vârstă.

> Direct din popor iese și Creangă, inimitabilul Creangă, vioi, spiritual, sceptic, zâmbind în suferință, simplu în aparență și totuși complex ca poporul. Creangă nu e un biet scriitor popular, cum au spus unii, ci cea mai măiastră și artistică manifestare a poporului în literatura cultă.
>
> Mihail Sadoveanu

O scrisoare a lui Ion Creangă către Mihai Eminescu

> Bădie Mihai,
> Ce-i cu Bucureștiul de ai uitat cu totul Eșul nostru ăl nenorocit?
> O fi numai viață burlăcească pe acolo, dar nu se cade să ne uiți prea de tot.
> Veronica a fost azi pe la mine și mi-a spus că și cu dânsa faci ca și cu mine. De ce? Ce rău ți-am făcut noi?
> De Crăciun te așteptăm să vii.
> Tinca a pregătit de toate și mai ales „sarmalele" care ție îți plăceau foarte mult...
> La Eși ninge frumos de astă-noapte, încât s-a făcut drum de sanie.
> *Ciricul* [1] parcă e mai frumos acum.
> Vino, frate Mihai, vino, căci fără tine sunt străin.
> Te sărut pe frunte.
>
> Ion Creangă

[1] *Ciric* - numele unui deal din Iași, la poalele căruia se află casa lui Ion Creangă.

Scanned with OKEN Scanner

Dan, căpitan de plai

(XV secul)

de Vasile Alecsandri

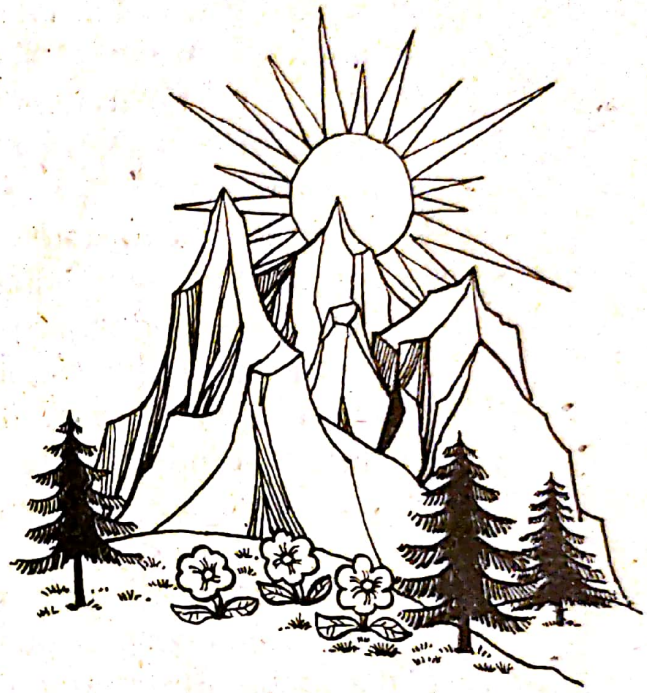

Frunză verde de mălai,
Cine merge sus la rai?
Merge Dan, șoiman de plai,
C-a ucis el mulți dușmani,
Un vizir și patru hani.
Frunză verde lemn de brad
Cine merge gios în iad?
Merg tatarii lui Murad,
C-au ucis în zi de mai
Pe Dan, căpitan de plai!

(Fragment de cântic poporal)

I

Bătrânul Dan trăiește ca șoimul singuratic
În peșteră de stâncă, pe-un munte păduratic,
Privind cu veselie cum soarele răsare,
Dând viață luminoasă cu-o caldă sărutare,
Privind cu jale lungă cum soarele apune...
Așa și el apus-au din zile mari și bune!
Vechi pustnic, rămas singur din timpul său afară,

Scanned with OKEN Scanner

Ca pe un gol de munte o stâncă solitară[1],
Dincolo de morminte el trist acum privește
O tainică fantasmă[2] ce-n zare s-adâncește,
Fantasma drăgălașă a verdei tinereți
Ce fuge de răsuflul geroasei bătrâneți,
Și zice: „Timpul rece apasă-umărul meu
Și, cât m-afund în zile, tot simt că e mai greu!
O! lege-a nimicirei, o! lege nemiloasă!
Când, când s-a toci oare a vremei lungă coasă!"
Apoi el pleacă fruntea și cade în visare,
Iar munții, albi ca dânsul, se-nclină-n depărtare.
Ai timpilor eroici imagină augustă[3],
Pe când era el tânăr, lumea-i părea îngustă,
Pentru bine, și largă, prea largă pentru rău!
El ar fi vrut-o bună ca bunul Dumnezeu.
Deci îi plăcea să-nfrunte cu dalba-i vitejie,
Pe cei care prin lume purtau bici de urgie,
Și mult iubea când țara striga: „La luptă, Dane!"
Să vânture ca pleava oștirile dușmane.
Atunci a lui mânie ca trăsnetul era,
În patru mari hotare tuna și fulgera,
Iar țara dormea-n pace pe timpii cei mai răi
Cât Dan veghea-n picioare la căpătâiul ei.
Ades el pleca singur prin codri fioroși,
În carii luceau noaptea oțeluri și ochi roși,
Și dacă murgu-i sprinten da-n lături sforăind,
Viteazul cu blândețâ îl dismierda, grăind:
„N-aibi grijă, măi șoimane! eu am și duc cu mine
O vrajă rea de dușmani și bună pentru tine."
Și murgu-și lua calea în liniște deplină
Prin codri fără drumuri și fără de lumină.
Iar vulturii carpatici cu zborul îndrăzneț
Făceau un cortegi[4] falnic eroului drumeț.

Încrederea-nflorește în inimile mari!

---

[1] *Solitar* = singuratic, retras.
[2] *Fantasmă* = aici, cu sensul de imagine, priveliște neclară.
[3] *August* (adj.) = aici, cu sensul de măreț, impunător.
[4] *Cortegiu* = șir de persoane care însoțesc o ceremonie; aici are sensul de alai.

Scanned with OKEN Scanner

II

Bătrânul Dan ascultă grăind doi vechi stejari
Crescuți dintr-o tulpină pe culmea cea de munte
Și-având ca o coroană un secul pe-a lor frunte.
„O! frate, zice unul, un vânt în miez de noapte
Adusu-mi-au din vale lung vaiet, triste șoapte!...

E sabie în țară! au năvălit tatarii!
Și-acum în bălți de sânge își joacă armasarii!"
„Așa! răspunde altul, colo în depărtare
Zărit-am astă-noapte pe cer lumină mare!
Ard satele române! ard holdele-n câmpii!
Ard codrii!... sub robie cad fete și copii,
Și-n fumul ce se-nalță cu larme zgomotoase
Zbor suflete gonite, din trupuri sângeroase!"
Bătrânul Dan aude, suspină și nu crede!
Dar iată că pe ceruri din patru părți el vede
Trecând un stol de vulturi urmați de uli grămadă,
Atrași în orizonuri de-a morții rece pradă.
Un fulger se aprinde în ochii lui pe loc.
„La luptă, Dane! țara-i în jac[1], țara-i în foc!"
Bătrânul Dan desprinde un paloș vechi din cui
Și paloșul lucește voios în mâna lui.
Bătrânul Dan pe sânu-i apasă a lui mână
Și simte că tot bate o inimă română.
El zice cu mândrie, nălțând privirea-n sus:
„Pe inimă și paloș rugina nu s-au pus.
O! Doamne, Doamne sfinte, mai dă-mi zile de trai
Păn' ce-oi strivi toți lupii, toți șerpii de pe plai!
Fă tu să-mi pară numai atunci paloșul greu,
Când inima-nceta-va să bată-n peptul meu,
Și-atunci inima numai de-a bate să încete
Când voi culca sub țărnă a dușmanilor cete!"
Apoi el strânge chinga pe zdravenele-i șale,
Își face o cruce, pleacă și se coboară-n vale.

III

... Așa apare-n șesuri mărețul om de munte,
Călcând cu pași gigantici pe urme mai mărunte!
Nu știu de el copacii tineri, crescuți pe maluri,

---

[1] *Jac* - jaf.

Scanned with OKEN Scanner

Dar râul îl cunoaște și scade-a sale valuri,
Să treacă înainte viteazul Dan la luptă.
Și astfel tot el pasă[1] pe cale nentreruptă
Păn' ce sosește-n seară la casa lui Ursan.

Om aspru care doarme culcat pe-un buzdugan,
Ursan, pletos ca zimbrul, cu peptul gros și lat,
Cu brațul de barbat, cu pumnul apăsat,
E scurt la grai, năprasnic, la chip întunecos,
El e de peste Milcov pribeag misterios.

Toți carii știu de dânsul spun multe, dar șoptind,
Și cale de o zare îl ocolesc grăbind,
Deși-i place să crească sirepe[2] herghelii,
Răzlețe pe întinsul câmpiilor pustii.

Pe vremea lui, sub ochiul lui Ștefan, domn cel mare,
Intrând în dușmani singur ca vieru-n stuhul tare,
Au prins pe hanul Mârza din fugă cu arcanul;
Iar Ștefan, de la dânsul în schimb luând pe hanul,
I-au zis: „Ursane frate! să-ți faci ochirea roată,
Și cât îi vedea zare, a ta să fie toată!"
De-atunci el stă de pază în mijlocul câmpiei
Și nime nu s-atinge de zmeii herghelii.
Drumețul intră, zice: „Bine-am găsit, Ursane!..."
Un aspru glas răspunde: „Bine-ai venit, moș Dane!
Ce vânt te-aduse-aice?"
„Vânt rău și de jălire!
Ne calc păgânii, frate, și țara-i la peire!"
Ursan tresare, geme, s-aprinde-n gândul său,
Dan zice: „De pe munte venit-am să te ieu,
Să mergem."
„Dar! să mergem!" adauge Ursan.
Și mult cu drag privește grozavu-i buzdugan.
Apoi un corn apucă și buciumă în vânt.

La chemarea din corn a lui Ursan se aude un tropot de copite. Fulga, fiica lui Ursan, aducea din urmă o herghelie de armăsari. La

[1] *Pasă* - înaintează.
[2] *Sirep, sireap* - iute, vijelios; sălbatic.

Scanned with OKEN Scanner

porunca tatălui său, fata alege un cal, neîncălecat până atunci, și, după ce-l domolește, i-l încredințează, exprimându-și totodată regretul că nu este luată și ea la luptă.

Dan și Ursan pornesc ca vântul și ca gândul spre locurile cotropite de dușmani. Din depărtare se vedea cum tătarii ardeau satele românești, cum alungau copiii, femeile și bătrânii. În zarea îndepărtată luceau arme și se mișcau brațe. Cei doi viteji se aruncă în luptă, unul dintr-o parte, altul din cealaltă.

Lui Ursan nu-i rezistă nimic, totu-i zboară-n cale. Dan face minuni de vitejie:

VI

El intră și se-ndeasă în gloata tremurândă
Ca giunghiul cel de moarte în inima plăpândă,
Și paloșu-i ce luce ca fulger de urgie
Tot cade-n dreapta,-n stânga, și taie-n carne vie...
Fug toți și per din cale-i!... El strigă: „Steie față
Cui place vitejia, cui s-au urât de viață!"

Dar Ursan este rănit. Dan nu-și părăsește prietenul în aceste clipe grele; el stă...

„de pază la capul lui Ursan.
Cu calu-n mâna stângă, cu pala[1]-n mâna dreaptă,
Amenințând cu ochii tatarii, mi-i așteaptă
Precum așteaptă zimbrul de lupi încungiurat
Să-i zvârle cu-a lui coarne pe câmpul spaimântat.
Dar nici gândesc păgânii să deie pept cu el,
Căci paloșul naprasnic e vultur de oțel."

Ca o vijelie apare Fulga și-și răpește părintele. În același timp sosesc și arcașii din Orhei, care pun pe dușmani pe fugă.

VII

Ghirai au trecut Nistrul înot pe calul său,
Luând pe Dan rănitul ca pradă și trofeu.
El merge de se-nchide în cortu-i, umilit,
Precum un lup din codri ce-au fost de câni gonit.
Trei zile, trei nopți hanul nu gustă-n suflet pace.

---

[1] *Pală* - un fel de paloș.

Scanned with OKEN Scanner

Întins ca un cadavru gios, pe covor, el zace
Dar când revine, palid, din lunga-i desperare,
În ochii lui trec fulgeri de cruntă răzbunare.
El strigă să-i aducă sub cort pe Dan bătrânul.

Deşi cuprins de lanţuri, măreţ intră românul!

„Ghiaur! zice tatarul cu inima haină,
Ce simte firul ierbei când coasa e vecină?"
„Ea pleacă fruntea-n pace, răspunde căpitanul,
Căci are să renască mai fragedă la anul!"

Ghirai cade pe gânduri, lăsându-şi capu-n pept,
Şi, îmblânzindu-şi glasul: „O! Dan, om înţelept!
Te ştiu de mult pe tine, cunosc al tău renume
Din graiul plin de lacrimi orfanilor din lume.
Pe mulţi tatari cuprins-ai de-ai morţii reci fiori!
Acum îţi veni rândul şi ţie ca să mori.
Priveşte! lângă uşă călăul te pândeşte
Cu ştreangul şi cu pala ce-n mână-i zângăneşte.
Un semn, şi capu-ţi zboară la câni şi la vulturi,

Şi sufletu-ţi se perde în lumea de ghiauri.
Dar însă îmi fac milă, de ani şi de-a ta minte,
Gândind la bătrâneţea ce-apasă-al meu părinte,
Şi vreu, cu daruri multe, pe tine-a te ierta
De vrei tu să te lepezi acum de legea ta!"

Creştinul Dan, bătrânul cu suflet luminos,
Înalţă-a lui statură şi zice maiestuos:
„Ceahlăul sub furtună nu scade moşunoi!
Eu, Dan, sub vântul soartei să scad păgân, nu voi.
Deci nu-mi convine viaţa mişelnic câştigată,
Nici pata fărdelegei în fruntea mea săpată.
Ruşinea-i o rugină pe-o armă de viteaz,
Un verme ce mănâncă albeaţa din obraz.
Cui place să roşească, roşească... eu nu vreu
Nici pată pe-a mea armă, nici pe obrazul meu.
Alb am trăit un secul pe plaiul strămoşesc
Şi vreu cu faţa albă senin să mă sfârşesc,
Ca dup-o viaţă lungă, ferită de ruşine,
Mormântul meu să fie curat şi alb ca mine!

Scanned with OKEN Scanner

Așa m-au deprins Ștefan, ușoară țărna-i fie!
La trai fără mustrare și fără prihănie.
Nu-mi trebuie-a ta milă, nu vreu a tale daruri.
Tu îmi întinzi o cupă mult plină de amaruri,
Departe ea de mine!... mai drept e ca să mor!...
Iar dacă ai tu cuget și-ți pasă de-al meu dor,
Ghirai, mă lasă, lasă în ora morții grele
Să mai sărut o dată pământul țării mele!"

Uimit, Ghirai se scoală, cu mâna lui disface
Unealta de robie sub care leul zace,
Cumplitul lanț ce-l leagă cu strânse noduri sute,
Și zice grabnic: „Tată, ia calul meu și du-te!"

Bătrânul Dan ferice se duce, Nistrul trece,
Și-n aerul Moldovei se umflă peptu-i rece,
Și inima lui crește, și ochii-i plini de jale
Cu drag privesc prin lacrimi podoaba țării sale.

Sărmanu-ngenunchează pe iarba ce strălуce,
Își pleacă fruntea albă, smerit își face cruce
Și pentru totdeauna sărută ca pe-o moaște
Pământul ce tresare și care-l recunoaște...
Apoi el se întoarce la hanul, intră-n cort,
Suspină, șovăiește și, palid, cade mort!
Iar hanul, lung, privindu-l, rostește cu durere:
„O! Dan viteaz, ferice ca tine care pere,
Având o viață verde în timpul tinereții
Și albă ca zăpada în iarna bătrâneții!..."

Întrebări, exerciții și teme

1. Ce moment din istoria Moldovei evocă Alecsandri în această operă?
2. Povestiți pe scurt subiectul acestei poezii.
3. Precizați care momente alesubiectului constituie expoziționea, intriga, punctul culminant și deznodământul?
4. Alcătuiți rezumatul poemului *Dan, căpitan de plai.*

Scanned with OKEN Scanner

5. Cum prezintă poetul înfrățirea dintre omul din popor și natură?
6. Delimitați pasajele descriptive de cele narative. Care dintre ele predomină?
7. Care momente ale acțiunii sunt prezentate prin hiperbole?
8. Explicați sensul acestor versuri:

a. „...Timpul rece apasă-umărul meu
Și cât m-afund în zile, tot simt că e mai greu!
O! lege-a nimicirei, o! lege nemiloasă!
Când, când s-a toci oare a vremei lungă coasă!"

b. „Pe inimă și paloș rugina nu s-au pus."

c. „Ea pleacă fruntea-n pace, răspunde căpitanul,
Căci are să renască mai fragedă la anul!"

d. „Ceahlăul sub furtună nu scade moșunoi!
Eu, Dan, sub vântul soartei să scad păgân, nu voi".

e. „Rușinea-i o rugină pe-o armă de viteaz,
Un verme ce mănâncă albeața din obraz."

f. „O! Dan viteaz, ferice ca tine care pere,
Având o viață verde în timpul tinereții
Și albă ca zăpada în iarna bătrâneții!..."

9. Stabiliți asemănări și deosebiri între Dan și Ursan.
10. Alegeți figurile de stil cunoscute până acum și arătați-le semnificația în text.
11. Care sunt sentimentele voastre față de Dan și Ursan? Ce pildă pentru viață dau ei?
12. Explicați sensul cuvântului *sabie* din următoarele exemple:

„— Cum vrei să ne batem? În buzdugane să ne lovim, în *săbii* să ne tăiem, ori în luptă să ne luptăm?"

(Prâslea cel voinic și merele de aur)

— „*E sabie* în țară! au năvălit tatarii."

(V. Alecsandri)

— „Papura pe lac se zbate
Legănându-și *săbiile*".

(G. Topîrceanu)

Scanned with OKEN Scanner

— „Şi Apusul îşi împinse toate neamurile-ncoace.

. . . . . .

Se mişcau îngrozitoare ca păduri de lănci şi *săbii*..."

(M. Eminescu)

— Armată duşmană a fost trecută *prin foc şi sabie.*
— Nu încap două *săbii* într-o teacă.

(zicătoare românească)

— „Limba taie mai mult decât *sabia.*"

(Anton Pann)

— Cine scoate *sabia,* de *sabie* va pieri.

(proverb)

Caracterizarea personajelor

Oamenii care apar în lucrările literare şi prin intermediul cărora scriitorii îşi dezvăluie ideile şi sentimentele se numesc **personaje literare.**

Plasat într-un anumit mediu de viaţă, orice personaj îşi are propriile trăsături fizice şi morale. Însuşirile lui sunt dezvăluite prin descriere, prin participarea la acţiuni, prin discuţiile cu alte personaje sau prin propriile gânduri. Uneori, pe parcursul acţiunii, personajul îşi poate modifica unele însuşiri morale, în urma unor adânci frământări sufleteşti.

Pentru a observa însuşirile personajelor şi pentru a înţelege semnificaţia lor, pentru a descoperi sentimentele şi intenţiile scriitorului este nevoie de caracterizarea personajelor.

Procedeul prin care stabilim poziţia personajului în operă, trăsăturile lui fizice şi morale, asemănarea cu oamenii din realitate, relaţiile cu celelalte personaje, atitudinea scriitorului faţă de el constituie **caracterizarea personajului.**

Prezentarea însuşirilor poate fi: *directă* (făcută de autor, de către alte personaje sau de către personajul însuşi, adică autocaracterizare) şi *indirectă* (desprinsă din faptele săvârşite de personaj, din comportarea lui, din gândurile şi frământările sufleteşti, din aspectul exterior al personajului, după mediul în care trăieşte, după aspectul fizic, îmbrăcăminte, nume, limbaj etc.

Scanned with OKEN Scanner

Procedee folosite pentru caracterizarea lui Dan

Plan pentru discuţii sau pentru expunere orală de către elevi

Felul caracterizării	Mijlocul de caracterizare	Trăsături fizice şi de caracter	Exemplificarea
Directă (formulată direct)	De către autor	Bătrân şi retras; regretă tot mai mult depărtarea de anii tinereţii.	Vechi pustnic, rămas singur din timpul său afară. . . . . . . Ce fuge de răsuflul geroasei bătrâneţi.
		Înfruntă răul şi urgia, răspunde la chemarea patriei pentru a o apăra.	Pe când era el tânăr, lumea-i părea îngustă . . . . . . Cât Dan veghea-n picioare la căpătâiul ei.
		Înţelege glasul naturii.	Bătrânul Dan ascultă grăind doi vechi stejari . . . . . . Bătrânul Dan aude, suspină şi nu crede!
		Înfrăţit cu natura, primeşte sprijinul ei.	Nu ştiu de el copacii tineri, crescuţi pe maluri, ... Să treacă înainte viteazul Dan la luptă.
		Luat prizonier, îşi păstrează măreţia şi demnitatea.	Deşi cuprins de lanţuri, măreţ intră românul!
	De către alte personaje	Înţelept şi viteaz.	Ghirai cade pe gânduri, lăsându-şi capu-n pept, ... Pe mulţi tatari cuprins-ai de-ai morţii reci fiori!
		Smulge admiraţia duşmanului pentru eroismul, devotamentul, demnitatea şi puritatea lui sufletească.	„O! Dan viteaz, ferice ca tine care pere. / Având o viaţă verde în timpul tinereţii / Şi albă ca zăpada în iarna bătrâneţii!..."

Scanned with OKEN Scanner

Felul caracterizării	Mijlocul de caracterizare	Trăsături fizice și de caracter	Exemplificarea
Directă (formulată direct)	De către personajul însuși (auto-caracterizare)	Curajos.	N-aibi grijă, măi șoimane! eu am și duc cu mine / O vrajă rea de dușmani și bună pentru tine.
		Își păstrează vigoarea sufletească și trupească. Urăște până la moarte pe toți dușmanii țării.	Pe inimă și paloș rugina nu s-au pus. ..... Când voi culca sub țărnă a dușmanilor cete!
		Greutățile nu-l înspăimântă. Nu acceptă compromisuri. Vrea să moară demn. Patriot înflăcărat.	Ceahlăul sub furtună nu scade moșunoi! ..... Să mai sărut o dată pământul țării mele.
Indirectă (se desprinde din diferite aspecte)	Din faptele săvârșite, conduita adoptată, din gândurile și frământările sufletești ale personajului	Deși bătrân, pornește la luptă, mânat de un fierbinte patriotism.	Bătrânul Dan desprinde un paloș vechi din cui. ..... Și simte că tot bate o inimă română.
		Curajos și viteaz.	El intră și se-ndeasă în gloata tremurândă ..... Fug toți și per din cale-i!...
		Prieten devotat.	Punându-se de pază la capul lui Ursan. ..... Căci paloșu-i naprasnic e vultur de oțel.
		Patriot. Își respectă cuvântul dat.	Bătrânul Dan ferice se duce. Nistrul trece, ... Suspină, șovăiește și, palid, cade mort!
	Aspectul exterior al personajului	Albit de ani și zile (ceea ce presupune și experiență de viață).	Apoi el pleacă fruntea și cade în visare, / Iar munții, albi ca dânsul, se-nchină-n depărtare.

Scanned with OKEN Scanner

Felul caracterizării	Mijlocul de caracterizare	Trăsături fizice și de caracter	Exemplificarea
Indirectă (se desprinde din diferite aspecte)	Mediul în care trăiește personajul	Trăiește singuratic, în mijlocul naturii.	Bătrânul Dan trăiește ca șoimul singuratic / În peșteră de stâncă, pe-un munte păduratic.
	Limbajul personajului	Preocupat de soarta sa. Înțelept.	Și zice: „Timpul rece apasă-umărul meu. Când, când s-a toci oare a vremei lungă coasă!“
		Curajul, demnitatea și experiența de viață se dezvăluie prin vorbe înțelepte. Încrezător în urmașii săi.	„Ea pleacă fruntea-n pace, răspunde căpitanul, Căci are să renască mai fragedă la anul!“
Concluzii: — varietatea procedeelor de caracterizare folosite de scriitor. — Dan, erou popular cu un caracter complex.			

Poemul eroic

Dan, căpitan de plai, de V. Alecsandri, evocă o pagină din trecutul nostru glorios, și anume un moment din lupta dramatică dusă împotriva cotropitorilor țării, care au trecut Nistrul, hotarul străvechi al Țării Moldovei. Faptele sunt plasate în secolul al XVI-lea; după moartea lui Ștefan cel Mare. Dan și Ursan nu figurează în documente istorice; de aceea se presupune că sunt plăsmuiri ale imaginației poporului. De altfel, Alecsandri s-a inspirat dintr-un cântec popular, pe care l-a așezat ca *moto* al poeziei sale. Acești eroi sunt însuflețiți de sentimente nobile și întruchipează pe toți luptătorii români care cu prețul vieții și-au apărat glia strămoșească.

Dan, căpitan de plai este un poem eroic.

Poemul eroic *este o narațiune în versuri, alcătuită din mai multe episoade, cu unul sau mai multe personaje, care sunt însuflețite de sentimente nobile și săvârșesc fapte măreț.*

Scanned with OKEN Scanner

Teme

1. Citiți în întregime poemul *Dan, căpitan de plai*, de V. Alecsandri.
2. Citiți legenda *Maria Putoianca*, de Dimitrie Bolintineanu. Arătați asemănările și deosebirile dintre cele două eroine: Maria (din legenda lui Bolintineanu) și Fulga (din poemul lui Alecsandri).
3. Ce asemănări și deosebiri puteți stabili între baladă și poem?
4. Memorați versurile care v-au plăcut mai mult din poemul *Dan, căpitan de plai*.
5. Caracterizați pe Dan, eroul principal din poemul cu același nume, de V. Alecsandri.
6. Alcătuiți fișe literare pentru caracterizarea personajelor, după procedeele învățate în clasele a V-a — a VII-a.

> Omul — ca lumânarea; când luminează, atunci se sfârșește.
> M. Eminescu, *Literatura populară*

Vasile Alecsandri

(1818?—1890)

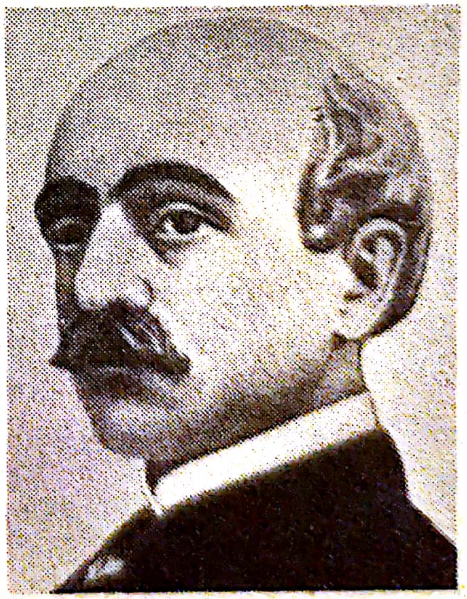

Născut la Bacău, și-a petrecut copilăria la Mircești, pe malul Siretului, în locurile pe care le va cânta în *Pasteluri (Malul Siretului, Serile la Mircești, Lunca din Mircești, Concertul în luncă, Dimineața, Iarna)*.

A lăsat o operă vastă, în care își află ecou toate evenimentele la care a participat: Revoluția de la 1848 *(Deșteptarea României)*, Unirea Principatelor *(Hora Unirei)*, Războiul pentru Independență *(Ostașii noștri)*.

Publică în 1852 prima culegere de poezii populare *(Balade adunate și îndreptate de V. Alecsandri)*, creația populară fiindu-i izvor de inspirație în multe din poeziile sale *(Doine, Legende)*.

Scanned with OKEN Scanner

Creaţie poetică meritorie este şi ciclul *Legendelor,* în care evocă lupta poporului pentru libertate şi chipurile unor eroi legendari *(Dan, căpitan de plai, Dumbrava Roşie),* sau prelucrează motive din legendele populare privitoare la originea unor păsări, flori, fenomene din natură etc. *(Legenda rândunicăi, Legenda lăcrimioarei* etc.).

A scris şi opere în proză, mai valoroase fiind acelea în care zugrăveşte aspecte şi moravuri sociale *(Istoria unui galbân şi a unei parale),* impresii de călătorii *(O primblare la munţi),* chipul unor prieteni din copilărie *(Vasile Porojan).*

Prin activitatea şi opera sa dramatică, a contribuit la dezvoltarea teatrului românesc *(Chiriţa în provincie, Despot-Vodă).*

> Comori nepreţuite de simţiri duioase, de idei înalte, de notiţe istorice, de crezuri superstiţioase, de datini strămoşeşti şi, mai cu seamă, de frumuseţi poetice pline de originalitate şi fără seamăn în literaturile străine, poeziile noastre populare compun o avere naţională, demnă de a fi scoasă la lumină ca un titlu de glorie pentru naţia română.
>
> Vasile Alecsandri

Scanned with OKEN Scanner

Fefeleaga

de Ion Agârbiceanu

Dis-de-dimineață o vezi pe drum, târându-și calul de căpăstru[1]. Femeia e înaltă, uscată, cu obrajii stricați de vărsat, arși de soare și de vânt. Pășește larg, tropotind cu cizmele tari, pline de umflături uscate. Calul o urmează cu gâtul întins, scobâlțind[2] din picioarele ciolănoase. Poartă pe spinarea adânc deșălată două coșărci[3] desăgite. Sub coșărci, la fiecare legănare, se văd două petece mari, pământii. Calul e alb, dar, sub coșărci, i s-a ros părul tot, și pielea, de-atâta frecătură, e-o rană tăbăcită, tare ca potângul[4]. Merge în urma muierii, adormit parcă de tropotul cunoscut al cizmelor ei. Capul, mare cât o solniță, nu și-l mișcă nici la dreapta, nici la stânga. Nici femeia nu-i are grija, ci pășește mereu înainte; doar în răstimpuri zice așa, ca pentru sine:

— Ghii, mă Bator!

Trec așa, amândoi, pe ulițele satului, urcă apoi pe cărarea dinspre Dealu-Băilor și se pierd în coborâșul repede de dincolo de deal. Pe acolo-i coastă pietroasă, și cărarea-i strâmtă, și femeia tot mereu ogoiește calul:

—Noa, mă Batór, mă! Numa-ncet, mă, că nu dau tătarii.

Bator se zdrobește rău de povârniș, și ciolanele așa de tare-i împung în piele, când ici, când colo, de parc-ar căuta un loc să iasă din trupul bătrân și ostenit. Corfele[5], desăgite în spinare, bleoncăne[6] în toate părțile dând să se desprindă de pe șaua mică, de lemn, și pleoapele se lasă și se ridică mereu de pe cele două răni alburii ce-nchipuie ochii, ca și când ar încerca să tragă-n sus o piele neagră ce-acoperă luminile stinse de mult.

Ajunși în vale, se opresc lângă o grămadă de piatră mărunțită. Femeia scoate dintr-o corfă o troncuță de lemn, o umple cu piatră și începe să încarce coșărcile. Calul se clatină încet, la dreapta ori la

---

[1] *Căpăstru* = frânghie sau curea formând un fel de plasă, care se pune pe capul calului spre a-l lega la iesle sau a-l duce undeva.

[2] *A scobâlți* = a aluneca, a cădea; aici, a se clătina.

[3] *Coșarcă* = coș de nuiele împletite.

[4] *Potâng* = lanț sau curea cu care se leagă plugul: (tare) ca potângul = foarte rezistent, foarte tare.

[5] *Corfă* = coș.

[6] *A bleoncăni* = a se mișca dintr-o parte în alta, cu zgomot.

Scanned with OKEN Scanner

stânga, după cum pune femeia piatra. Apoi, cu coşărcile pline, pornesc amândoi, încet, la deal. Se-ntâlnesc cu băieţandrii care vin chiuind, cucuiaţi deasupra coşărcilor desăgite pe căluţii mici, dar ţepeni. Vin şi ei după piatră. Băieţandrii-i dau bună-ziua femeii şi trec mai departe.

— Să creşteţi mari, să creşteţi mari, răspunde dânsa, şi trage-ntins de căpăstru.

Caii mai tineri nechează, cheamă de ici şi de colo, dar Bator urcă din greu, cu capul în pământ, n-aude nimic, nici tropotul cunoscut al cizmelor stăpânei nu-l mai aude. Pipăie cu picioarele şi cunoaşte, ştie unde are să vie vreun pripor[2] mai greu de urcat. Acolo se adună, se înaptă[3], suflând, năduşit, pe nările largi, bătrâne.

— Ho, mă Bator, ho, mă sărace! Stai să mai hodinim, că doar nu dau tătarii.

Şi calul se opreşte bucuros, şi răsuflă ca din foi. Femeia tocmeşte[4] coşărcile, mai pune la loc vreo bucată de piatră ce dă să cadă, şi cată înainte: cât mai au până-n vârful dealului?

Şi tot aşa, cu popasuri dese, cu îndemnuri, ajung pe culme. De aici-i mai uşor. Ajunşi în sat, descarcă piatra astăzi la o gazdă[5], mâine la alta. La câte unii duce şi săptămâni de-a rândul.

Pe muiere-o cheamă Maria, dar oamenii, batjocoritori cum sunt, îi zic Fefeleaga. Tineretul mai mărunt din sat aşa a pomenit-o: cu Bator de căpăstru aducând piatră la unii şi la alţii. Cât aur vor fi scos unii şi alţii din piatra adusă în spinare de Bator, Măria nu s-a gândit niciodată să socotească, dar, de multe ori, când Bator abia urca pe spinarea dealului, îşi zicea aşa în gândul ei: „Din câtă piatră a purtat săracul, mai că s-ar putea face un deal ca acesta". Îi plăteau de-o povară zece cruceri[6]. Şi când era drumul bun, putea aduce cinci-şase poveri. Tot făcea pe săptămână vreo trei zloţi[7]. Şi-şi zicea în gând: „Tot putem trăi".

Odată trăise şi mai bine. Pe când îi trăia bărbatul, Dinu, oamenii îi ziceau Măria Dinului. Şi Măria Dinului, pe vremea aceea, lucra cu Bator alături, ca şi acum, iar Dinu lucra în baie[8], sfredelea stânca şi puşca cu praf ori cu dinamită, ca toţi băieşii[9]. Şi mai câştiga şi Dinu trei-patru zloţi la săptămână.

---

[1] *Troncuţă* = trocuţă (diminutiv de la troacă), albie mică.
[2] *Pripor* = coastă de deal sau de munte, pantă abruptă.
[3] *A se înfiepta* = a se repezi; aici, a se opinti.
[4] *A tocmi* = a pune într-o anumită ordine, a aşeza.
[5] *Gazdă* = ţăran înstărit, bogătan.
[6] *Crucer, creiţar* = monedă de aramă folosită în Transilvania înainte de primul război mondial.
[7] *Zlot, zloţi* = nume dat în trecut monedei austriece (florinului).
[8] *Baie* = aici, cu sensul de mină.
[9] *Băieş* = miner.

Scanned with OKEN Scanner

Copii aveau pe-atunci vreo cinci capete. Slăbuți copii. Aveau ce mânca, și tot erau jigăriți. Dinu tușea mult; de câte ori venea de la baie, ud și plin de tină, tușea și suduia copiii, — nu-i putea suferi văzându-i așa de prăpădiți. Muierea le ținea partea, îi mângâia, îi săruta pe obrăjorii scorțoși, de pe care mereu se desprindea un praf ca o pulbere de făină.

— Lasă-i, măi rumâne, ce-aștepți tu acuma de la ei? Când vor începe să lucre, se întăresc ei atunci, zicea femeia.

— Până-i cucu![1] Dintr-ăștia nu voi vedea eu oameni! răspundea cu ciudă bărbatul.

Și n-a văzut, că Dinu a murit mai degrabă ca toți. Femeia l-a plâns ce l-a plâns, dar n-a avut vreme de jelire, că, deodată cu înmormântarea, s-a gătat[2] și cel din urmă bănuț din casă. Bator, în vreo trei zile, cât a hodinit până l-au îngropat pe Dinu, era aproape să înțepenească. Acum femeia simțea că singurul sprijin ce-i rămăsese era calul ăsta mare, alb, slab de să-i numeri toate oasele. Satul era tot așa ca pân'trăia Dinu. Toți oamenii își vedeau de lucru, ca și când nimic nu s-ar fi întâmplat. Și când au văzut-o pe Măria, a doua zi după ce și-a îngropat bărbatul, c-a și plecat cu Bator de căpăstru, unul mai pestriț la mațe[3] a zis:

— Iată și pe Fefeleaga!

Și, de-atunci, Fefeleaga i-a rămas numele.

Dar ea nu s-a încrezut niciodată în oameni, nici nu le-a cerut ajutorul. Altădată se încredea în voia Celui-de-Sus, iar acum, de la moartea bărbatului, se încredea în Bator. De când și-a închis Dinu ochii, și ea a ieșit în curte și a strigat „Tulai!", de-atunci a simțit că nu oamenii aceia care vor veni să vadă pe mort îi vor fi sprijin de-acum înainte, ci calul acela mare, alb, care sta legat de-un pociumb[4] și rontăia liniștit la ogrinji[5]. Și cât a stat mortul în casă, de câte ori ieșea Fefeleaga afară îi părea că Bator, cum rontăia la ogrinji, dând din cap ar zice: „Da, da, da! Vom face ce vom putea."

Și așa, încetul cu încetul, tropotind din cizmele mari ziua întreagă pe ulițele satului, cu Bator de căpăstru, a început să-l uite pe Dinu. Nu doară așa, ca să se gândească la alt bărbat, că ea de mult nu mai înțelegea decât într-un chip viața: să se frământe săptămână de săptămână, ca, duminica, pe bănuții căpătați să cumpere bucate și legume pentru casă. Și, pentru asta, se simțea destul de tare, dacă avea pe Bator alături. Poate or fi muncit-o și pe ea vreodată, — cândva,

---

[1] *Până-i cucu* = niciodată.
[2] *A se găta* = aici cu sensul de a se isprăvi, a se termina.
[3] *Pestriț la mațe* = rău la suflet, foarte sgârcit.
[4] *Pociumb* = țăruș.
[5] *Ogrinji* = resturi de paie sau de fân.

Scanned with OKEN Scanner

demult de tot, — gânduri mai luminoase şi inima, în tinereţe, poate să-i fi tresărit vreodată de-o căldură tainică. Dar îndată ce s-a înhămat la munca din care vedea că toată viaţa n-are să mai scape, a înţeles că, pentru o femeie necăjită ca ea, toate acele închipuiri de mai bine sunt, iac-aşa, prostii, care-ţi fac traiul şi mai greu.

S-au aflat vreo doi-trei oameni care au sfătuit-o să se mărite iar.

— Ce să stai aşa? Îmbătrâneşti, ş-atunci nu te mai ia nime.

— Ieie pe muma-dracului! zicea Fefeleaga.

Şi privea cu duşmănie la oamenii aceia, care numai din bunăvoinţă o sfătuiseră aşa. Apoi îşi punea capul în piept, trăgea de căpăstru. — „Ghii, măi, Bator, ghii, măi sărace!" — şi-şi vedea de drum, gândindu-se la ceva. Nu ştia ce-i, dar simţea că-i amar, şi nu ştia de ce-i mai vine în minte; că, adică, de ce mai trăieşte omul în lumea asta? N-a răspuns niciodată decât ridicând din umeri şi, deci, îi era ciudă că, din când în când, îi venea iar gândul acela. Câteodată, dimineaţa, când punea coşărcile pe cal, i se părea că şi Bator s-ar gândi la lucrul acesta şi că, dacă n-ar fi orb, ar privi-o întrebător.

În cinci ani de văduvie a rămas cu doi copii, un băiat şi-o fetiţă. Trei au murit. Au murit toţi când să treacă peste anul al cincisprezecelea. Ca şi când acolo, la anul acela, al cincisprezecelea, ar fi fost un prag înalt, de care era sortit să se împiedice copiii ei. Cădeau şi-şi rupeau grumajii. Sătenii se bucurau că o mai ușurează Dumnezeu, dar Fefeleaga nu se bucura deloc. Drept că băieţii erau mari, dar, fiind tot bolnavi, nu puteau munci. Pe unul chiar l-a dat slugă, dar nu l-a ţinut stăpânul, zicând că-i prea slab, că n-are vârtute[1]. Şi Fefeleaga tot nu se bucura de moartea lor. De spus, nu spunea nimănui de-o doare ori ba. Nici n-o puteau cunoaşte oamenii dacă are mort la casă decât de pe două lucruri: întâi, că, două-trei zile înainte de moartea vreunui copil, Bator sta legat de pociumb, ronţăind ogrinji, şi a doua că, după înmormântare, Fefeleaga pornea cu noaptea-n cap, cu calul de căpăstru, pe uliţele satului. Dar, până era mortul în casă, dânsa ieşea de multe ori şi se apropia de cal.

— Ce mai faci tu, Batore sărace?

Şi calul ciolănos da din capu-i mare cât o solniţă, părând a zice: „De, ce să-i faci, aşa e lumea!"

Şi drept avea calul! Aşa e lumea! Fefeleaga a simţit bine că-i aşa, de câte ori îi murea vreun copil şi-şi vedea casa din ce în ce mai goală.

Mai mult venin i se strângea la inimă duminica. Da, atunci îşi scotea plata pentru munca de-o săptămână, a ei şi-a lui Bator. Şi bogătanii, ştiind-o fără ajutor, nu-i plăteau regulat, nu-i plăteau tot, aşa că Fefeleaga avea rămăşiţe mari pe la toţi. Se încredeau că va veni,

---

[1] *Vârtute* - putere, tărie, vigoare.

totuşi, şi săptămâna viitoare la lucru, căci n-avea ce face cu Bator. Şi mai făceau socoata că, de la o săptămână până la alta, Fefeleaga, cap de muiere, va mai uita. De uitat nu uita dânsa, dar dacă vedea că omu-i lacom pe creiţărăşul ei, nu zicea nimic, nu-l mai cerea, ci numai un zâmbet de batjocură i se aşeza pe faţă. Şi era ceva curios de tot zâmbetul acesta pe obrajii pământii, mâncaţi de vărsat, ca două lespejoare de piatră surie [1] pe care au picat mulţi picuri grei de ploaie, găurindu-le.

Aşa, adunându-şi plăţile, rar putea să deie pe la biserică. Dar nu mergeau la biserică nici bogătanii din sat: Aceştia stăteau la cârciumă şi beau bere. Fefeleaga nu mergea la slujbă, şi, totuşi, văzând pe oamenii aceştia, care beau poate chiar bănuţii pe care ar fi trebuit să-i deie ei, îi disprețuia, şi, — şti-o amarul ei de ce, se simţea că-i mai mult decât ei, că-i mai bună creştină decât dânşii. Şi, rar, dar rar de tot, când vreunul o amâna cu lunile şi nu-i plătea, îi spunea verde în faţă:

— Ce-s eu? Nimic! Da' pe mine nime nu mă blastămă, nime nu zice să mă bată Dumnezeu, pe când pe dumneata tot satul te blastămă.

Şi-acum, să-i fi dat bogătaşul plata întreită, nu-i mai trebuia. Mergea acasă, mai punea o mână de fân sub botul calului şi-i zicea:

— Da' tu ce mai spui, Batore sărace?

Şi calul, pipăind cu buzele mari, groase, fânul, da din cap, ca şi cum ar fi zis: „Da, da! Aşa-s oamenii...".

Lucrând săptămâna întreagă, înţelegându-se cu Bator, ca şi când în el s-ar fi mutat sufletul bărbatului, al lui Dinu, Fefeleaga nu ştia cum trece vremea. Timpul, pentru ea, avea o singură măsură: de la moartea unui copil până când altul îşi închidea ochii. Numărând aşa, ajunse cu un singur copil, o fată, şi socotea trei ani de la cea din urmă moarte ce-a fost în casa ei. Îmbătrânise şi muierea, şi calul. Muierea era jumătate căruntă, avea părul ca lâna oilor seine[2]. Pe obrajii ei mâncaţi de vărsat se formaseră părăiaşe adânci, zbârcindu-i faţa. Bărbia i se ascuţise şi începea să se ridice spre gura căzută înăuntru. Calul era şi mai ciolănos. Cele două petece pământii de sub corfe se măriseră, părul de pe coaste, de pe spinare i se rărise şi i se rărea mereu. Buza de jos îi spânzura, ca şi când i-ar fi atârnat cineva o povară nevăzută.

Femeile mai bătrâne din sat, babele, se dădură cu vorbe în jurul ei. Că aşa, că pe dincolo, c-ar fi bine să se facă nişte farmece, că nu-i lucru curat de-i tot mor copiii, şi tot la aceeaşi vârstă.

Dar Fefeleaga nu credea în dracu şi în puterile lui. Femeile îşi făceau cruce de necredinţa ei, dar Fefeleaga rămânea rece.

— Nu, soro, nu-i drac. Drac e omul cel rău şi nedrept. Ăla-i dracu!

---

[1] *Surie* - cenuşie.

[2] *Sein* - de culoare cenuşie.

Scanned with OKEN Scanner

Şi n-a umblat după farmece şi descântece. N-a umblat. Şi, la patru ani, două luni şi unsprezece zile de la cel din urmă mort, i-a adormit şi fetiţa rămasă în viaţă. Cel din urmă copil. Şi tot când să treacă peste al cincisprezecelea an. Şi asta, ca şi vreo trei mai-nainte, n-a fost bolnavă. Făina ce-i cădea de pe obraji, până a fost mai mică, s-a dus. N-a zăcut decât vreo două săptămâni.

Şi când i-a murit copila aceasta din urmă, Fefeleaga n-a spus o zi nimănui nimic. Cât ce-a închis ochii, a pus luminiţa în sfeşnic, să ardă mai departe, a ieşit în curte, a dezlegat pe Bator de la pociumb, l-a tras întins de căpăstru, l-a dus în şopronul plin de fân şi l-a lăsat acolo slobod. Nu i-a zis nimic, ci, din întâmplare, şi-a ridicat ochii spre capul bălanului. Pleoapele-i stăteau deschise, fără să clipească. Nicicând nu-i părură cele două răni alburii aşa de grozave, aşa de adânci ca acum. Apoi a intrat în casă, s-a pus pe-o laviţă de brad şi a stat ziua-ntreagă, aşa cum stă lemnul. N-a plâns, nu s-a bocit, nu şi-a sărutat copila, ci a stat aşa, cu capul în palmele aspre. Şi-i tot venea nodul acela amar, până-n gât, că adică pentru ce mai este omul în lume? Acum nu mai ridica din umeri, dar nici nu-şi deslusea gândurile într-un răspuns. Ce vedea mai viu era viaţa pe care-o dusese, de căpăstru, întâi c-un cal negru, apoi cu Bator. Vedea Dealul-Băilor înalt, pieptiş, cu colţi de stâncă ieşiţi ca nişte măsele de uriaşi, vedea poteca de-atâtea ori bătută, şi pe potecă se vedea pe ea cu Bator de căpăstru. Număra aşa ca-n vis de câte ori a urcat şi-a scoborât dealul acela, socotea cam câte poveri de piatră să fi adus în vreme de vreo patruzeci şi cinci de ani. Apoi trecea cu gândul la duminicile de peste an; în câte a fost şi în câte n-a fost la biserică. Şi când n-a fost, de la care om câţi bani a luat? Cu care s-a sfădit[1] pentru plată? Apoi auzea iar pe Bator cum păşeşte, pocnindu-şi oasele, în urma ei, cum sună vreo potcoavă ce stă să cadă. Îl vedea cum se smâncește[2], cu greutatea în spate, pe Dealul-Băilor la deal, cum se propteşte pe picioarele de dinainte, pe Dealul-Băilor la vale. Îl vedea, şi se-auzea acolo, departe, pe sine, cum îl îmbuna: „Stai, mă Batore, sărace! Stai să mai hodinim, că doar nu dau tătarii!" Apoi, încet-încet, cu mare greutate, socotea numărul anilor dintre morţii săi, de la bărbat pînă la fetiţa aceasta din urmă. Lung şir de ani! Şi ce de drumuri bătute, maica mea. Doamne, că dacă le-ar pune în şir drept, ar fi ajuns la marginea lumii!

Dar acum, s-a isprăvit cu strapaţul![3] Nu mai avea pentru ce să se zdrobească. Până i-au murit pe rând, unul câte unul, copiii, n-a ştiut pentru ce se zoleşte[4] atâta. Acum, când Păunița sta cu luminiţa de

---

[1] *A se sfădi* - a se certa.
[2] *A se smânci* - a se zbate.
[3] *A isprăvi cu strapaţul* - a termina cu alergătura, cu drumurile.
[4] *A se zoli* - a se osteni, a se trudi.

ceară la căpătâi, simţea Fefeleaga că toată viaţa pentru copiii aceştia s-a chinuit. Cum s-a chinuit, numai ea ştie! Ba nu, nu i-a căzut greu lucrul, a muncit din inimă! Pentru ei! Pentru cinci, apoi pentru patru, apoi pentru trei, şi, iarăşi, pentru doi, şi în urmă pentru unul. Şi două lacrimi micuţe, cât gămălia, îi umeziră ochii uscaţi.

Sara s-a dus la clopotar, la preot, „să se mai ostenească o dată şi pentru cel din urmă suflet din casa ei". Dimineaţa următoare a intrat în şopron[1], l-a luat pe Bator de căpăstru şi a pornit. Calul trăgea să meargă spre locul unde ştia că stau cele două corfe legate, îndesăgite. Dar Fefeleaga l-a oprit.

— Stai, Batore, stai, calule sărace, că de-acum n-o să mai porţi piatra în spinare!

Şi-l trăgea de căpăstru spre portiţă.

Calul, simţind că n-are coşărcile în spate, se priponi în prag.

— Ghii, măi Batore, ghii, mă dragă! Acum nu mergem la lucru. Nu! Acum te duce Fefeleaga la târg, să te vândă, să cumpere mama cunună şi julj[2] alb-alb, ca laptele de alb. Că acum a murit şi Păuniţa, măi Batore!

Şi ochii ei uscaţi se-umeziră a doua oară.

Şi, trăgându-l de căpăstru şi tot vorbindu-i, l-a dus la oraş şi l-a vândut pe un preţ ca vai de el. Calul simţi mâna străină ce-l prinse de căpăstru, mirosi pe noul stăpân şi, întorcându-şi capul după Fefeleaga, necheză întâia oară, după o tăcere de o grămadă de ani. În ochii bătrânei se iviră a treia oară lacrimi, şi, ca într-o fulgerare, înţelese păcatul ce-l face, despărţindu-se de calul ce-a ajutat-o o viaţă întreagă. Dar, zadarnic! Dânsa nu mai avea ce face cu Bator. De câte ori l-ar fi văzut şi-ar fi adus aminte de lungul şir de morţi, — da, de morţi, căci vede ea că pentru ei a lucrat, — şi n-ar fi putut răbda. Simţea că prietenia aceea aproape omenească, ce a avut-o faţă de cal, a fost numai pentru ajutorul ce i l-a dat el pentru copiii săi. Că ea, în calul acela mare, alb, ciolănos şi-a iubit copilaşii. Şi totuşi, iată, chiar acum, cel din urmă ajutor tot de la Bator vine. Să nu fi fost el, Păuniţa n-ar avea nici sicriu vărsit, nici cunună ca de mireasă, nici giulgiuri albe. Când ieşi de la târguit, calul era legat de-o proptea într-o uliţă strâmtă. Merse la el şi-l mângâie pe grumaji. Calul necheză iar.

— Bator, mă, nu fi tu supărat. Ţie o să-ţi meargă mai bine. Dar iaca, eu mă duc, mă grăbesc să împodobesc pe Păuniţa.

Şi, tropotindu-şi pe trotuare cizmele grele, umbla, frântă de spate, să găsească vreun car de la el, să-şi ducă acasă podoabele cumpărate pe preţul lui Bator.

---

[1] *Şopron* = adăpost în care se ţin uneltele de gospodărie, nutreţul sau vitele.

[2] *Julj (giulgiu)* - pânză subţire şi fină care se aşterne peste ceva; aici, cu sensul de pânză cu care se acoperă mortul.

Scanned with OKEN Scanner

Întrebări și exerciții

1. Ce aspect dureros și impresionant din viață prezintă autorul în această povestire?
2. În ce condiții muncește Maria Dinului?
3. Ce lovituri nedrepte primește ea ca soție și ca mamă?
4. Ce atitudine ia Fefeleaga după fiecare lovitură primită? Este înfrântă sau își leagă viața de altă speranță și altă grijă?
5. Alegeți și comentați momentele acțiunii care pun în lumină demnitatea, tăria caracterului și omenescul profund ale ființei ei.
6. Cum se încheagă și cum se desfășoară „prietenia aproape omenească" dintre Fefeleaga și Bator?
7. Ce sentimente trezește în sufletul cititorului această povestire?
8. Copiați pe maculator cuvintele adresate direct de Fefeleaga lui Bator și explicați atitudinea ei față de acest sprijin prețios.
9. Explicați sensul expresiilor: *pestriț la mațe, și-o amarul ei de ce, a muncit din inimă.*

Rezumatul

Rezumatul este redarea pe scurt a unei comunicări ample. Rezumatul poate fi rostit sau scris. Se poate rezuma un roman, o nuvelă, o schiță, o conversație, un spectacol dramatic, un poem (eroic), o baladă, un film, unele comunicări asupra unor probleme sociale sau morale etc. Nu se poate însă rezuma un text poetic liric (doina, oda, pastelul), unde predomină sentimentele, atitudinile, tablourile din natură, pentru care se folosesc cuvinte și expresii poetice, care nu pot fi înlocuite.

Se pot rezuma *Amintirile din copilărie* ale lui Ion Creangă, poemul *Dan, căpitan de plai* de Vasile Alecsandri, *Fefeleaga* de Ion Agârbiceanu ș.a., dar nu se pot rezuma *Deșteaptă-te, române* de Andrei Mureșanu, *Mamă Țară* de Tudor Arghezi, *Dăscălița* de Octavian Goga.

Redactarea rezumatului unui text literar presupune mai multe etape:

1. **Lectura textului.** Într-o primă etapă este necesar să se înțeleagă bine conținutul textului, să se desprindă ideea centrală a lui. Aceasta va fi formulată apoi în câteva cuvinte. Se va efectua apoi o a doua și, dacă este nevoie, chiar o a treia lectură, cu creioul în mână, de data aceasta subliniindu-se cuvintele-cheie ale subiectului dezvoltat de autor.

Se vor sublinia, de asemenea, cuvintele de legătură, deoarece ele marchează raporturile logice ale faptelor, întâmplărilor, precum și

Scanned with OKEN Scanner

nuanţele raţionamentului. Se va acorda toată atenţia unor cuvinte ca: *acestea fiind zise, cu toate acestea, în schimb* etc. (deci acele cuvinte sau expresii care exprimă opoziţia sau restricţia); *iată de ce, prin urmare* (arătând consecinţa sau urmarea); *într-adevăr, de fapt, în definitiv* etc. (după care urmează explicaţii).

2. **Rezumarea textului.** După încredinţarea că textul a fost bine înţeles, se notează ideile generale şi faptele esenţiale în ordinea în care au fost redate de autor, evidenţiindu-se şi legăturile logice ale raţionamentului. Se trece apoi la redactarea propriu-zisă a rezumatului, ţinându-se seama de însemnările făcute.

În redactarea unui rezumat se ţine seama de următoarele cerinţe:

— se respectă concepţia autorului şi nu se face nici un fel de comentariu. (Nu trebuie să se confunde rezumatul cu comentariul.);

— se folosesc propriul vocabular şi stil, fără a se aluneca în banalitate, simplism sau vulgaritate şi fără să se facă risipă de cuvinte;

— se folosesc expresii şi cuvinte proprii, pentru ale autorului utilizându-se cuvinte echivalente. Citatele vor fi folosite numai în cazul raţionamentului;

— se păstrează tonul autorului (ironic, violent, amabil, duios etc.).

Un rezumat bun presupune prezentarea esenţialului, concizie, vocabular ales şi stil plăcut.

Nuvela

Povestirea „Fefeleaga" este alcătuită din mai multe momente, legate strâns între ele; are o acţiune mai dezvoltată decât schiţa, prezintă ciocniri dramatice din viaţă, caracterele unor oameni, dintre care unul este personaj principal.

Povestirea epică în proză, cu o acţiune complicată, la care participă mai multe personaje prezentate în mediul lor de viaţă se numeşte **nuvelă.**

Teme

1. Analizaţi oral sau pe caiete următorul text:

— „Ghii, măi Batore, ghii, măi dragă! Acum nu mergem la lucru. Nu! Acum te duce Fefeleaga la târg, să te vândă, să cumpere mama cunună şi julj alb-alb, ca laptele de alb. Că acum a murit şi Păuniţa, măi Batore!"

Scanned with OKEN Scanner

Stabiliți concordanța dintre stările sufletești ale Măriei Dinului și vorbirea ei, arătând:

— de ce pentru prima dată își însușește porecla Fefeleaga;
— de ce spune „te duce... să te vândă" ... în loc de: te duc să te vând;
— de ce spune „să cumpere mama" și nu Fefeleaga;
— de ce spune „măi dragă" în loc de „Batore sărace";
— cum realizează superlativul adjectivului *alb;*
— de ce apare a doua oară adverbul de negație;
— care este valoarea gramaticală a lui *și* din propoziția: „Că acum a murit și Păunița...";
— care este sensul adverbului *acum*, repetat de trei ori?

2. Redactați rezumatul povestirii *Fefeleaga,* de Ion Agârbiceanu.

Ion Agârbiceanu

(1882—1963)

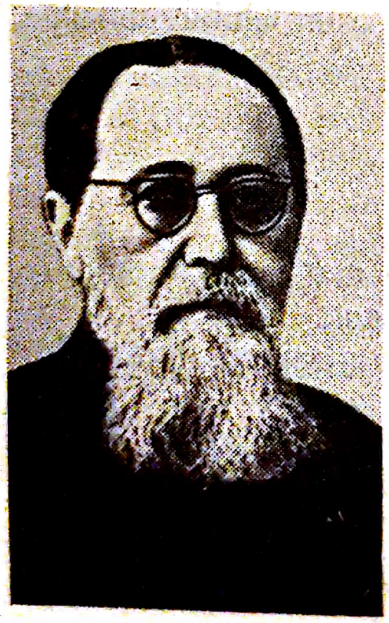

Scriitor transilvănean, a cunoscut încă din copilărie frumusețea naturii, cântecul popular și viața oamenilor. Toate acestea se vor reflecta mai târziu în opera sa.

A înzestrat literatura noastră cu o operă întinsă, complexă prin aspectele zugrăvite, profundă prin semnificațiile ei, impresionantă prin gravitatea unor situații.

A scris volume de povestiri (*De la țară, Două iubiri, În întuneric* ș.a.), romane (*Arhanghelii* ș.a.), amintiri (*Liceam... odinioară*), articole și mărturisiri (*Meditație în septembrie*).

Scanned with OKEN Scanner

Compunere

Chipul eroinei din nuvela *Fefeleaga*

de Ion Agârbiceanu

Planul compunerii

I. *Introducerea*

1. Locul personajului în operă

Ce loc ocupă Măria Dinului în desfăşurarea acţiunii? Participă direct la toate momentele subiectului? Deci ce fel de personaj este?

II. *Cuprinsul*

1. Felul portretului

Este un portret surprins într-o singură împrejurare sau pe întregul parcurs al desfăşurării acţiunii? Se constată o evoluţie a trăsăturilor ei de caracter? Deşi e un portret individual, de ce are semnificaţii mai largi?

2. Însuşirile fizice

Ce trăsături fizice are Fefeleaga? În ce momente ale acţiunii sunt prezentate?

3. Însuşirile morale

a. *Trăsăturile morale dominante.* Care sunt? Apar prezentate direct de autor sau se desprind treptat din fapte, gânduri, atitudini, preocupări, limbaj etc.?

— *Devotamentul familial.* Cum se manifestă şi în care împrejurări? De ce respinge ideea recăsătoririi?

—*Demnitatea.* Cum acţionează după fiecare lovitură? Cum se exteriorizează suferinţa ei? Ce atitudine are faţă de oamenii care o respectă? Dar faţă de ceilalţi? De ce nu acceptă înjosirea şi mila? De unde reiese această atitudine?

Scanned with OKEN Scanner

— *Hărnicia și modestia.* Ce reprezintă pentru ea munca? De unde se vede hărnicia ei? Își prețuia adevărata valoare a muncii? Ce dovedește această mulțumire cu puțin?

b. *Concepția despre viață.* Ce probleme de viață își pune? Găsește răspuns la ele? E convinsă că omul are un destin propriu al său? I l-a dat cineva sau depinde de realitatea socială?

c. *Prietenia cu Bator.* Ce vede ea în acest animal? La ce se referă discuțiile închipuite cu el? Cum se manifestă grija și încrederea în el?

De ce este îndreptățită precizarea făcută de autor că prietenia era „aproape omenească"? În care opere mai apar asemenea prietenii? Ce semnificație au?

4. Autenticitatea portretului. Are unitate portretul? Situațiile în care este pusă Fefeleaga sunt reale? De ce figura acestei femei rămâne întipărită în mintea cititorului?

III. *Încheierea*

Atitudinea cititorului. Ce sentimente și atitudini trezește în sufletul cititorului chipul acestei femei? Ce predomină: mila sau respectul pentru ea? De ce?

Îndrumări pentru alcătuirea compunerii

Se știe că orice lucrare trebuie să aibă un conținut închegat, că părțile ei trebuie să fie astfel sudate încât ideile să decurgă firesc una din alta. De aceea nu este potrivit să se răspundă pe rând la întrebări. Răspunsurile pot grupa mai multe întrebări, în așa fel ca fiecare frază să cuprindă o idee nouă sau o completare a frazei precedente. Orice afirmație va fi argumentată prin relatarea unor fapte sau exemplificată cu expresii ale autorului sau citate scurte și caracteristice.

Notă

Elevii talentați pot face și un desen sau pot modela din orice material (în miniatură) acest monument.

> Lecția cea mai însemnată pe care omul o poate învăța de la viață nu este că durerea nu există pe lume, dar că depinde de noi s-o folosim și să o putem transforma în bucurie.
>
> Rabindranath Tagore (scriitor indian, 1861—1941)

Scanned with OKEN Scanner

În Vinerea Patimilor

de Octavian Goga

Vinerea Patimilor, pe înserate...

Din biserica satului, unde s-a săvârșit slujba îngropării lui Isus, țăranii ies pâlcuri, amestecați bărbați și femei, păstrând după vechiul obicei toată rânduiala *ierarhică*[1]. Dinspre pădurea de fagi unde s-a prăvălit soarele, coboară umbre cernind culmile și prin sita lor, răzleț, licurici tremurători se ivesc împrejur. Sunt lumânările care se aprind la morminte, când deodată ca un vaiet subteran începe pe la poalele crucilor *recitativul*[2] monoton al bocetelor muierești. Bărbații tac duși pe gânduri, cu buzele strânse, cu fruntea plecată, purtați parcă de valul *tânguirii*[3], copiii privesc speriați în lături, satul întreg s-a cufundat în convorbire cu morții...

La răspântia uliței, coborând spre casă mă mai opresc o dată în drum și cum privesc înapoi *țintirimul*[4] îmi răsare în amurgul târziu semănat cu limbi de flăcări gălbui-albastre, cuprinzând din toate părțile trupul bisericii într-o cunună de foc ca o aureolă...

Ajuns la casa mea din capul satului mă mai urmăresc încă de departe, aduse pe vântul moale de seară, frânturi din *colocviul*[5] cu cei de sub pământ, în vreme ce m-așez pe scaunul de pe prispă cu mintea răscolită de problemele vieții de la țară.

Gândul își deapănă firul domol, îndrumat parcă de ritmul undulat al unui *tropar*[6] bizantin în surdină...

— Da, biserica trăiește încă în sufletul țăranilor.

Așa cum am pomenit-o de mult, casa bătrână cu umerii gârbovi, cu acoperișul de șindrilă pe care crește mușchiul sau de țiglă înnegrită

---

[1] *Ierarhic* = conform ierarhiei, potrivit unei ordini crescânde.

[2] *Recitativ* = formă a muzicii vocale, care, prin intonație, se apropie de recitare.

[3] *Tânguire* = plângere, jelanie.

[4] *Țintirim* = cimitir.

[5] *Colocviu* = convorbire, discuție.

[6] *Tropar* = cântare bisericească de laudă a unui sfânt sau a unui eveniment.

Scanned with OKEN Scanner

de ani, dărăpănată și obosită, cu *iconostasul* [1] primitiv, cu glasul dogit al cântăreților de *strană* [2] și cu *căzăniile* [3] pilduitoare ale *amvonului* [4], ea adăpostește totuși o concepție morală, un laborator sufletesc în acțiune permanentă. Țăranul, sub ocrotirea ei, îl văd trăind o viață cu orientări sigure în domeniul binelui și răului și cu o tendință de *abstracțiune* [5] care-i pune lumină în ochi și cumpăt în judecată. Satul cu oamenii lui e *cercetat* [6] de mister, altarul deschide aici un larg coridor spre infinit plin de întrebări dincolo de realitate, o lume agitată întrețesută cu *simboluri* [7] și colorată cu imaginație. Țăranii se zbat în imperiul acestei lumi, se opresc în drum, privesc spre cer și spre pământ și sufletul lor e plin de rezonanță ca o fântână adâncă.

Iată-i acum în Săptămâna Mare, cum îi zic ei, taina răstignitului din Nazaret umbrește toate fețele în satul meu din munți. Un văl s-a lăsat, departe, de undeva de sus și-a prins în foșnetul de primăvară tot ce mișcă împrejurul meu. E o încetineală în gesturi, o undă potolită în rostirea cuvântului, un aer de tristețe vagă și nelămurită care stăruie deasupra acestor analfabeți și le împrumută o noblețe particulară. Ei au fost la denii în fiecare seară, asupra lor s-au așternut *psalmii* [8] cu plângerile lor *patetice* [9], sufletul lor a resimțit fiori pe urma ornamentației grele de poezie orientală, *parabolele* [10] din cele douăsprezece evanghelii i-au oprit în loc, chinurile lui Hristos le-au biciuit nervii și le-au furișat accente din frigurile morții... Mâine după miezul nopții, cu mic cu mare vor înconjura biserica de trei ori, urmându-și preotul, care în tăcerea lor mistică va bate în poartă respectând dictonul scripturii: Deschideți, boieri, porțile, să intre împăratul măririi... Iar după ce imnul învierii va răsuna din toate piepturile, ei se vor înșirui pe rând în dreptul altarului, *se vor cumineca* [11] cu pâine și cu vin și cu-o năvală de lumină bruscă pe toată fața lor aspră, primeniți și *transfigurați* [12] de-o bucurie impersonală, se vor apropia unul de altul, oamenii pământului:

---

[1] *Iconostas* = pupitru, în biserică, pe care se așază o icoană.
[2] *Strană* = locul destinat cântăreților într-o biserică.
[3] *Cazanie* = carte religioasă care cuprinde predici sau comentarii de texte biblice.
[4] *Amvon* = loc amenajat sau mic balcon de unde se predică sau se citește Evanghelia.
[5] *Abstracție* = operație a gândirii prin care se separă sau se generalizează unele însușiri ale obiectelor sau fenomenelor.
[6] *A fi cercetat* = a fi răscolit, a fi preocupat, a fi interesat, a fi captivat.
[7] *Simbol* = semn, cuvânt, povestire etc. care, prin asemănare sau aluzie, deșteaptă o idee sau un sentiment.
[8] *Psalm* = cântec religios.
[9] *Patetic* = care emoționează, înduioșează.
[10] *Parabolă* = povestire religioasă cu un anumit tâlc.
[11] *A se cumineca* = a se împărtăși, a se griji.
[12] *Transfigurat* = transformat, înnobilat, înnoit.

Scanned with OKEN Scanner

— Hristos a-nviat!
— Adevărat c-a-nviat!

Noaptea s-a lăsat umedă asupra mea; pe creasta dealului s-a ivit luna poleind cu strălucirea ei brumată vârfurile copacilor și atingând în drum cu un mănunchi de raze turnul bisericii din deal...

Satul doarme și împrejur respiră eternitatea...

Întrebări și exerciții

1. Ce aspect din viața satului prezintă Octavian Goga în acest fragment?
2. Cum se comportă sătenii după ce au părăsit biserica, la sfârșitul slujbei pentru înmormântarea lui Isus Hristos?
3. Extrageți din text și comentați expresiile artistice care v-au plăcut.

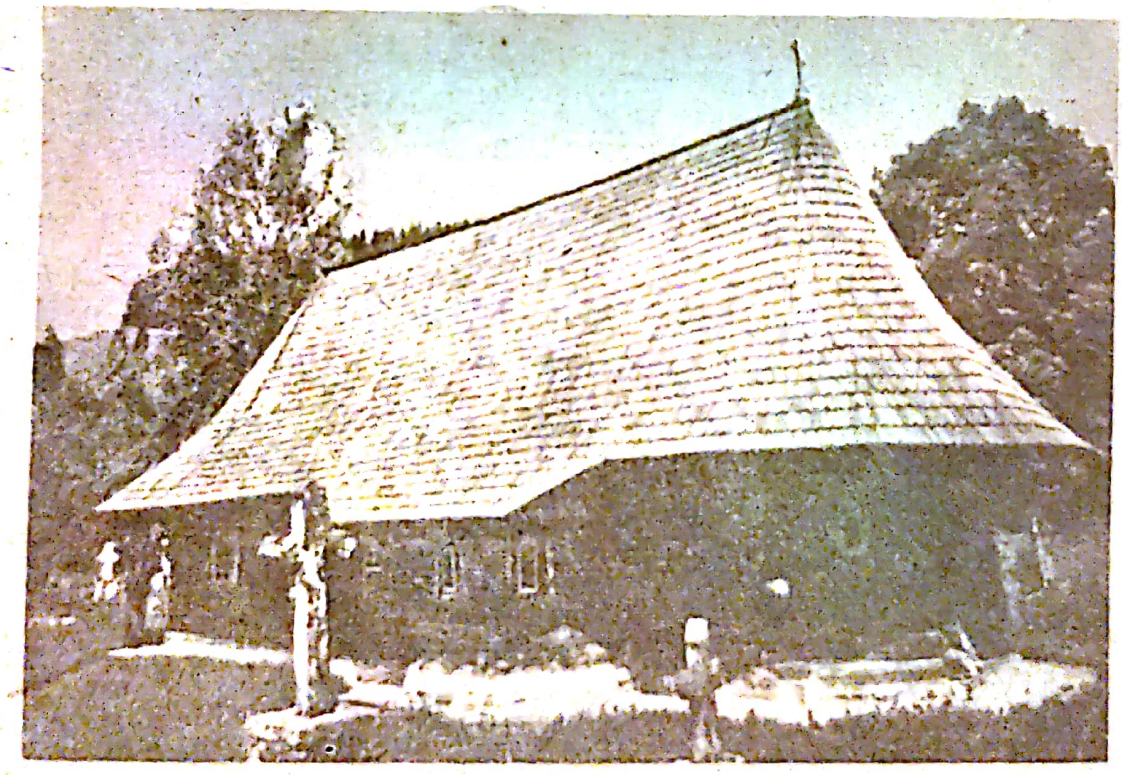

Biserica Dragoș-Vodă, Putna
(sec. al XIV-lea)

Scanned with OKEN Scanner

Monastirea Argeşului

I

Pe Argeş în gios
Pe un mal frumos,
Negru-Vodă trece
Cu tovarăşi zece:
Nouă meşteri mari,
Calfe şi zidari,
Şi Manoli, zece,
Care-i şi întrece.
Merg cu toţi pe cale
Să aleagă-n vale
Loc de monastire
Şi de pomenire.
Iată, cum mergea,
Că-n drum agiungea
Pe-un biet ciobănaş
Din fluier doinaş,
Şi cum îl videa,
Domnul îi zicea:
„Mândru ciobănaş
Din fluier doinaş!
Pe Argeş în sus
Cu turma te-ai dus,
Pe Argeş în gios
Cu turma ai fost.
Nu cumva-ai văzut
Pe unde-ai trecut
Un zid părăsit
Şi neisprăvit,
La loc de grindiş [1],
La verde-aluniş?“
—„Ba, doamne,-am văzut,
Pe unde-am trecut,
Un zid părăsit
Şi neisprăvit.
Cânii cum îl văd
La el se răped
Şi latră-a pustiu
Şi urlă-a morţiu.“
Cât îl auzea,
Domnu-nveselea
Şi curând pleca,
Spre zid apuca
Cu nouă zidari,
Nouă meşteri mari
Şi Manoli, zece,
Care-i şi întrece.
„Iată zidul meu!
Aici aleg eu
Loc de monastire
Şi de pomenire.
Deci, voi meşteri mari,
Calfe şi zidari,

---

[1] *Grindiş* - aici cu sensul de costişă, de la *grind* + sufixul *-iş* (grind - fâşie de teren de-a lungul malurilor unui râu, pe care apele nu o acoperă decât în caz de inundaţii mari).

Scanned with OKEN Scanner

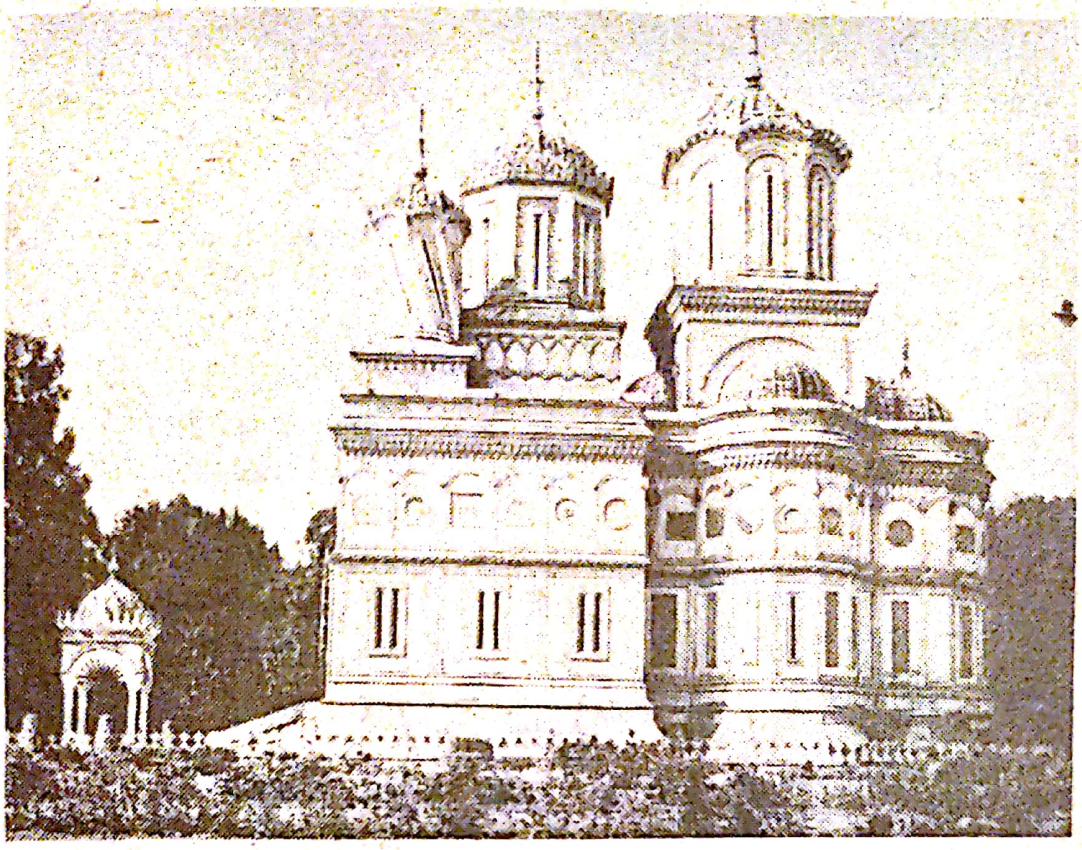

Mănăstirea Curtea de Argeş — ctitoria lui Neagoe Basarab.

Curând vă siliţi
Lucrul de-l porniţi
Ca să-mi rădicaţi,
Aici să-mi duraţi
Monastire naltă,
Cum n-a mai fost altă.
Că v-oi da averi,
V-oi face boieri,
Iar de nu, apoi
V-oi zidi pe voi,
V-oi zidi de vii
Chiar în temelii!"

II

Meşterii grăbea,
Sforile-ntindea,
Locul măsura,
Şanţuri largi săpa
Şi mereu lucra,
Zidul rădica,
Dar orice lucra,
Noaptea se surpa!
A doua zi iar,
A treia zi iar,
A patra zi iar,
Lucra în zadar!
Domnul se mira
Ş-apoi îi mustra,
Ş-apoi se-ncrunta
Şi-i ameninţa
Să-i puie de vii
Chiar în temelii!
Meşterii cei mari,

Scanned with OKEN Scanner

Calfe și zidari,
Tremura lucrând,
Lucra tremurând
Zi lungă de vară,
Ziua pân-în seară.
Manoli sta,
Nici că mai lucra,
Ci mi se culca
Și un vis visa,
Apoi se scula
Ș-astfel cuvânta:
„Nouă meșteri mari,
Calfe și zidari!
Știți ce am visat
De când m-am culcat?
O șoaptă de sus
Aievea mi-a spus
Că orice-am lucra
Noaptea s-a surpa
Pân-om hotărî
În zid de-a zidi
Cea-ntâi soțioară,
Cea-ntâi sorioară
Care s-a ivi
Mâni în ziori de zi,
Aducând bucate
La soț ori la frate.
Deci dacă vroiți
Ca să isprăviți
Sfânta monastire
Pentru pomenire,
Noi să ne-apucăm
Cu toți să giurăm
Și să ne legăm
Taina s-o păstrăm;
Ș-orice soțioară,
Orice sorioară
Mâni în ziori de zi
Întâi s-a ivi,
Pe ea s-o jertfim,
În zid s-o zidim!

III

Iată-n ziori de zi
Manea se trezi.
Ș-apoi se sui
Pe gard de nuiele
Și mai sus, pe schele,
Și-n câmp se uita,
Drumul cerceta.
Când, vai! ce zărea?
Cine că venea?
Soțioara lui,
Floarea câmpului!
Ea s-apropia
Și îi aducea
Prânz de mâncătură,
Vin de băutură.
Cât el o zărea,
Inima-i sărea,
În genunchi cădea
Și plângând zicea:
„Dă, Doamne, pe lume
O ploaie cu spume,
Să facă pâraie,
Să curgă șiroaie,
Apele să crească,
Mândra să-mi oprească,
S-o oprească-n vale,
S-o-ntoarcă din cale!“
Domnul se-ndura,
Ruga-i asculta,
Norii aduna,
Ceriu-ntuneca.
Și curgea deodată
Ploaie spumegată
Ce face pâraie
Și îmflă șiroaie.
Dar oricât cădea
Mândra n-o oprea,
Ci ea tot venea,

Scanned with OKEN Scanner

Şi s-apropia.
Manea mi-o videa,
Inima-i plângea,
Şi iar se-nchina,
Şi iar se ruga:
„Suflă, Doamne,-un vânt,
Suflă-l pe pământ,
Brazii să-i despoaie,
Paltinii să îndoaie,
Munţii să răstoarne,
Mândra să-mi întoarne,
Să mi-o-ntoarne-n cale,
S-o ducă devale!"
Domnul se-ndura;
Ruga-i asculta
Şi sufla un vânt,
Un vânt pre pământ,
Paltini că-ndoia,
Brazi că despoia,
Munţii răsturna,
Iară pe Ana
Nici c-o înturna!
Ea mereu venea,
Pe drum şovăia
Şi s-apropia
Şi amar de ea
Iată c-ajungea!

IV

Meşterii cei mari,
Calfe şi zidari,
Mult înveselea
Dacă o videa,
Iar Manea turba,
Mândra-şi săruta,
În braţe-o lua,
Pe schele-o urca,
Pe zid o punea
Şi glumind zicea:
„Stăi, mândruţa mea,
Nu te spăria,
Că vrem să glumim
Şi să te zidim!"
Ana se-ncredea
Şi vesel râdea.
Iar Manea ofta
Şi se apuca
Zidul de zidit,
Visul de-mplinit.
Zidul se suia
Şi o cuprindea
Pân' la gleznişoare,
Pân' la pulpişoare,
Iar ea, vai de ea!
Nici că mai râdea,
Ci mereu zicea:
„Manoli, Manoli,
Meştere Manoli!
Ajungă-ţi de şagă,
Că nu-i bună, dragă.
Manoli, Manoli,
Meştere Manoli!
Zidul rău mă strânge,
Trupuşoru-mi frânge!"
Iar Manea tăcea
Şi mereu zidea,
Zidul se suia,
Şi o cuprindea
Pân' la gleznişoare,
Pân' la pulpişoare,
Pân' la costişoare...
Dar ea, vai de ea,
Tot mereu plângea
Şi mereu zicea:
„Manoli, Manoli,
Meştere Manoli!
Zidul rău mă strânge...
Copilaşu-mi frânge!"

Scanned with OKEN Scanner

Manole turba
Şi mereu lucra.
Zidul se suia
Şi o cuprindea
Pân' la costişoare...
Pân' la buzişoare,
Pân' la ochişori,
Încât, vai de ea!
Nu se mai videa,
Ci se auzea
Din zid că zicea:
„Manoli, Manoli,
Meştere Manoli!
Zidul rău mă strânge,
Viaţa mi se stinge!"

V

Pe Argeş în gios,
Pe un mal frumos,
Negru-Vodă vine
Ca să se închine
La cea monastire,
Falnică zidire,
Monastire naltă
Cum n-a mai fost altă.
Domnul o privea
Şi se-nveselea
Şi astfel grăia:
„Voi, meşteri zidari,
Zece meşteri mari!
Spuneţi-mi cu drept
Cu mâna la pept,
De-aveţi meşterie
Ca să-mi faceţi mie
Altă monastire
Pentru pomenire,
Mult mai luminoasă
Şi mult mai frumoasă?"
Iar cei meşteri mari,
Calfe şi zidari,
Cum sta pe grindiş[1],
Sus pe coperiş
Vesel se mândrea
Şi-apoi răspundea:
„Ca noi, meşteri mari,
Calfe şi zidari,
Alţii nu mai sunt
Pe acest pământ!
Află că noi ştim
Oricând să zidim
Altă monastire
Pentru pomenire
Mult mai luminoasă
Şi mult mai frumoasă!"
Domnu-i asculta
Şi pe gânduri sta,
Apoi poroncea,
Schelele să strice,
Scări să le rădice,
Iar pe cei zidari,
Zece meşteri mari,
Să mi-i părăsească,
Ca să putrezească
Colo pe grindiş,
Sus pe coperiş.
Meşterii gândea
Şi ei îşi făcea
Aripi zburătoare
De şindrili[2] uşoare.
Apoi le-ntindea

---

[1] *Grindiş* - aici, totalitatea grinzilor de lemn ale unui acoperiş.
[2] *Şindrilă* - scândurică de brad, îngustă şi subţire, care serveşte la acoperişul caselor.

Scanned with OKEN Scanner

Şi-n văzduh sărea,
Dar pe loc cădea,
Şi unde pica,
Trupu-şi despica.
Iar bietul Manoli,
Meşterul Manoli,
Când se încerca
De-a se arunca,
Iată c-auzea
Din zid că ieşea
Un glas năduşit,
Un glas mult iubit,
Care greu gemea
Şi mereu zicea:
„Manoli, Manoli,
Meştere Manoli!
Zidul rău mă strânge...
Copilaşu-mi frânge,
Viaţa mi se stinge!"
Cum o auzea,
Manea se pierdea,
Ochii-i se-nvelea,
Lumea se-ntorcea,
Norii se-nvârtea,
Şi de pe grindiş,
De pe coperiş,
Mort bietul cădea!
Iar unde cădea,
Ce se mai făcea?
O fântână lină,
Cu apă puţină,
Cu apă sărată
Cu lacrimi udată!

*
* *

Întrebări şi exerciţii

1. Prezentaţi subiectul acestei balade populare, insistând asupra faptelor care alcătuiesc momentele lui.
2. Ce loc ocupă personajele în acţiune, în care momente apar ele?
3. Cine este personajul principal şi ce ideal are el?
4. Când începe şi cum evoluează zbuciumul lui Manole?
5. Cum puteţi dovedi că în zbuciumul lui Manole se contopesc iubirea pentru soţie şi năzuinţa de creaţie?
6. Ce jertfeşte Manole pentru a face o operă durabilă?
7. Pasiunea creaţiei s-a terminat o dată cu terminarea măreţului monument? Argumentaţi răspunsul.

Scanned with OKEN Scanner

8. Care sunt însușirile Anei? Cum se comportă ea? Ce o preocupă mai mult?
9. Poate fi socotit Manole un model al muncii creatoare? De ce?
10. De ce putem spune că, prin sacrificiul suprem, Manole și-a câștigat nemurirea?
11. Ce crede poporul în legătură cu ideea durabilității unei creații artistice monumentale?
12. În această creație populară predomină trei elemente: credința populară despre zidirea mănăstirii, sacrificiul pentru zidirea ei și zbuciumul sufletesc al unor eroi. Care este ordinea importanței lor, stabilită de poetul popular? Argumentați.
13. Care dintre aceste elemente sunt specifice legendei și care sunt specifice baladei populare? Care dintre ele predomină în această poezie?
14. Ce este balada populară?
15. Ce legende populare și ce balade populare ați citit?

Meșterul Manole este fiecare creator de artă și de acțiune, fiecare zămislitor și întemeietor, care trebuie să îngroape în efortul lui ce are mai scump; nu se poate viață nouă fără jertfă.

Tudor Arghezi

Meșter valah, azi nume de fântână,
Crescut din lutul ce l-ai plămădit
În sprintenă zidire cu trei turle
Și ie dantelată de granit,
Din cântece pierdute până astăzi
Și din puterea visului vânjos
Ai închegat, cu palme bătucite,
Minunea de la Argeș mai în jos.

N. Labiș, *Meșterul*

Scanned with OKEN Scanner

Compunere

Meşterul Manole şi jertfa pentru creaţie

Planul compunerii

I. *Introducerea*

Meşterul Manole, tipul omului din popor mistuit de focul creaţiei.

II. *Cuprinsul*

1. Idealul lui Manole: să creeze ceva unic, prin care să depăşească pe înaintaşi şi să uimească veacurile viitoare.

2. Suferinţa lui: surparea zidurilor.

3. Manole nu este un om obişnuit, acceptă orice jertfă pentru a-şi îndeplini chemarea creatoare.

4. Forţele naturii, dezlănţuite, nu-i pot stăvili această chemare.

5. Focul iubirii se contopeşte cu focul creaţiei; suferinţa îl călește; jertfeşte tot ce are mai scump: soţia iubitoare şi însăşi viaţa lui.

6. Monumentul se înalţă şi străluceşte, în timp ce din ziduri răzbate tot mai stins glasul soţiei; orice construcţie durabilă cere jertfă.

7. Visul lui Manole s-a împlinit, dar chemarea creatoare nu s-a istovit; poate crea altceva mai măreţ.

8. Orgoliul creator al lui Manole se ciocneşte de orgoliul egoist al domnitorului; puterea stăpânului îl doboară pe Manole, dar creaţia lui rămâne să înfrunte veacurile.

Scanned with OKEN Scanner

III. *Încheierea*

Semnificația baladei:

— prefigurează în imagini dinamice sacrificiul în slujba creației;

— este una dintre cele mai valoroase creații folclorice românești.

> — Să cunoști ceva temeinic și să faci ceva mai bine ca alții, să-l faci cât mai bine, dacă se poate să-l faci perfect. Să fii un artist, un maestru. Lucrul tău să se închege cu armonia, să devii autorul unei lucrări rotunde, complete și frumoase, al unui cosmos.
>
> Tudor Vianu (1897—1964)

Scanned with OKEN Scanner

Lectură suplimentară

Proverbe și zicători

În basmul *Povestea lui Harap-Alb,* de Ion Creangă, Craiul îngăduie fiului său mijlociu să plece la împăratul Verde, îndemnându-l „să-și încerce norocul", prin expresia **Fiecare pentru sine, croitor de pâne.** Această expresie este o propoziție cu înțeles deplin și-și păstrează înțelesul chiar dacă o desprindem din text. Ea generalizează un fapt concret, dar în esență dă o povață: *fiecare om este dator să-și rostuiască viața așa cum crede de cuviință, dar după o bună chibzuială.* Expresia **Fiecare pentru sine, croitor de pâne** este un *proverb.*

Speriat de un urs, de fapt tatăl său travestit, și fiul cel mijlociu se întoarce acasă. Tatăl îl dojenește pentru nevrednicia sa printr-o altă expresie, potrivită omului fricos: **Apără-mă de găini, că de câni nu mă tem.** Expresia aceasta comunică, aparent, un neadevăr, pentru că un om care nu se teme de câini nu poate să ceară ajutor de frica unor găini. Și totuși, un asemenea om există: este fricosul care se laudă cu curajul său, dar, la prima încercare, o rupe la fugă. Expresia este contradictorie prin formulare, dar conține un adevăr din care se desprinde, indirect, o povață: nu te încumeta la fapte pentru care nu ai însușirile necesare. Este un *proverb* cu nuanță satirică. Tot cu nuanță satirică este și proverbul: **După război, mulți viteji se arată.**

Proverbul *este o expresie populară (propoziție sau frază) adeseori metaforică, uneori cu ritm și rimă, prin care se transmite o povață, un îndemn, ca rezultat al unei pățanii din viață.*

Când fiul Craiului încearcă să găsească justificări, tatăl său îi reproșează cu adâncă mâhnire că, deși are trei feciori, nu se poate bizui pe destoinicia nici unuia, pentru că **umblă de frunza frăsinelului,** adică bat drumurile zadarnic, că unchiul lor **se poate culca pe o ureche,** că dorința lui de a-și lăsa moștenitor la împărăție se va realiza la **Sfântul Așteaptă.** Aceste expresii sunt *zicători* pentru că exprimă simple constatări și își dezvăluie înțelesul numai în text.

Zicătoarea *este o expresie populară, de obicei o parte de propoziție, ce caracterizează, cu precădere metaforic, situații,*

Scanned with OKEN Scanner

atitudini, împrejurări de viață, sugerând o concluzie care uneori poate fi o povață.

Trăsături caracteristice

Asemănări		Deosebiri	
Proverbe	Zicători	Proverbe	Zicători
a) Expresii populare (propoziții sau fraze) *adeseori metaforice.* b) *Transmit,* indirect, *o povață,* un îndemn. c) Au deseori *nuanță satirică.*	a) Expresii populare (părți de propoziție) *cu precădere metaforice.* b) *Sugerează* o concluzie care uneori poate fi o *povață.* c) Au deseori *nuanță ironică.*	a) Comunicări cu înțeles deplin, *uneori chiar fraze.* b) Au înțeles *chiar în afara textului.* c) *Exprimă un adevăr, generalizează* o situație, un fapt.	a) Comunicări succinte (părți de propoziție), *uneori limitându-se numai la metaforă.* b) Au înțeles *numai în text.* c) *Caracterizează* o situație, o împrejurare de viață, surprind o atitudine.

Pentru proverbul de mai jos, alegeți din cele patru explicații pe aceea care vi se pare mai potrivită:

Nici un trandafir fără ghimpi.

1. Lucrurile valoroase se obțin cu sacrificii.

2. Plantele frumoase se apără cu ajutorul ghimpilor.

3. Oricât de frumos ar fi, trandafir fără ghimpi nu există.

4. Înțepăturile din partea oamenilor delicați sunt cele mai dureroase.

Viteazul se socotește fără cap și înțeleptul cu cap, însă cel fără cap apără capul celui cu cap.

Orbul își caută acul în aria cu paie și surdul îl povățuiește unde sună.

M. Eminescu: *Literatura populară*

Scanned with OKEN Scanner

Un om năcăjit

de Mihail Sadoveanu

Trei zile bătuseră vânturi sunătoare de la miazăzi, pământul se zbicise, şi-n dumbrăvioara din marginea satului, la malul Siretului, începuseră să înflorească galben cornii. Băiatul cel mai mititel al lui Dumitru Onişor ieşise cu şase oi la mugurul proaspăt al primăverii.

Era un copilaş palid şi mărunţel şi târa pe pământul ravăn nişte ciubote grele ale unui frate mai mare. Ridică spre mine ochi trişti învăluiţi ca-ntr-o umbră cenuşie şi-şi scoase cu anevoie din cap pălărioara veche pleoştită ca o ciupercă. Îmi dădu bună-ziua c-un glas moale în care parcă suna o suferinţă timpurie; apoi, acoperindu-se, ridică deasupra oilor toiegelul alb, îndemnându-le spre crâng.

— Ce mai faci tu, măi flăcăule? îl întrebai eu. Ai ieşit cu oile la păscut?

— M-a trimis tătuca să le mai port! îmi răspunse el serios, cu glasu-i subţirel şi peltic; şi se opri.

Oile se opriră şi ele şi întoarseră capetele spre călăuzul lor.

— Dar eşti tu vrednic, bre Niculăeş, să porţi un cârd de oi?

— He, sunt eu vrednic; da' acuma n-am ce purta, sunt supărat...

— Cum se poate? Şi de ce, mă rog?

— De ce? mă întrebă el ridicând spre mine fruntea pe care sta zimţuit în neregulă părul-i buhos[1], pentru că în primăvara asta tot ne-au căzut din oi; şi-acuma am rămas numai cu acestea şase...

Deşi „flăcăul" cu care vorbeam era numai de-o şchioapă, deşi intrase în a opta primăvară a vieţii lui, năcazul lui era adânc şi serios; zâmbetul meu pieri pe dată.

— Şi v-au murit multe, bre Niculăeş?

— Multe... răspunse el grav, rezemându-se înaintea mea în băţ, ca ciobanii. Tătuca întruna blastămă şi suduie când cade câte-o oaie; mă mai bate şi pe mine câteodată; dar parcă eu ce-s vinovat? Acu, azi, mi s-a întâmplat alta. Când ieşeam din sat, a trecut unul repede cu

---

[1] *Buhos* - ciufulit, zbârlit.

căruța și mi-a pălit o oaie. A dat-o jos. Acuma abia umblă și abia suflă. Are să se ducă și asta. Era a mămucăi, și mi-o lăsase mie...

Glasul lui dintr-o dată scăzuse într-un tremur de lacrimi.

— Și pe omul care ți-a pălit oaia nu-l cunoști?

— Nu-i din sat de la noi, nu-l cunosc.

— De ce nu te-ai întors repede să spui lui tatu-tău?

— Tătuca nu-i acasă, a ieșit la arat cu cei mari.

— Și de ce spui că ți-o lăsase mămucă-ta ție?

— Apoi nu știi? Eu n-am mamă. A murit în postul Crăciunului și ne-a lăsat singuri. Acu n-are cine mă spăla, n-are cine mă îngriji... n-are cine-mi spune o vorbă bună... Într-o zi i-a fost rău, s-a pus în pat, s-a murit într-o duminică. Și-nainte de asta, m-a mângâiat așa pe frunte și mi-a spus că-mi lasă mie mioara' asta...

Copilul cel mărunțel îmi vorbea cu seriozitate și cu durere, ca un om mare. Aș fi vrut să-l mângâi într-un fel, dar nu-mi venea în minte ce-aș putea spune unui copil. Ș-o dezmierdare cu mâna pe fruntea lui cu păr zbârlit nu era o mângâiere pentru acest om. Văzându-mă că tac, el mă privi cu luare-aminte. Fără îndoială că nu aștepta de la mine nici vorbă bună, nici dezmierdare.

— Apoi eu mă duc să-mi port oile... îmi zise el cu hotărâre.

Și, urnindu-se din loc, începu a-și târî iar ciubotele grele, îndemnând cu bățul alb oile spre dumbrăvioara de la malul Siretului.

Începui a merge și eu alături cu el, pe cărarea proaspăt zbicită. Cerul era limpede, soarele umplea câmpiile de lumină, și din când în când se vedea Siretul scânteind la cotituri.

— Uite, asta-i oaia pălită... îmi zise Niculăeș atingând cu brațul mioara care păștea încet, șchiopătând, în urma cârdișorului? Apoi dac-a pieri și asta, are ce-mă păli și mustra tătuca... parcă nu mi-ar ajunge mie supărarea pe care-o am...

Smârcâi din nas și-și trecu deasupra buzelor mânica lungă a anteriului. Apoi oftă adânc.

— De ce oftezi, Niculăeș?

La o asemenea întrebare de prisos copilul nu-mi răspunse.

— Când era mămuca bolnavă, zise el într-un târziu, eu, care eram cel mezin, stăteam lângă dânsa, ca să-i dau apă, când îi era sete... Avea arșiță mare. Eram singuri; ceilalți erau pe-afară, după treburi. Și ea-mi spunea să fiu cuminte după ce s-a duce ea, și s-ascult pe tătuca. Și eu o întrebam așa: Unde-ai să te duci, mămuță? Și ea-mi spunea: Apoi eu am să mor, Niculăeș, și tu să nu spui la nimeni... Eu nu spuneam, dar tătuca știa și el asta și era supărat și tot trântea și izbea și întreba: Da' cât ai să mai bolești, măi fumeie?

Scanned with OKEN Scanner

Copilul vorbea încet cu glasul lui de suferință și nu mă privea; parcă nu vorbea cu mine și sta la sfat cu oile lui, ca totdeauna.

— Da' tu ce mergi așa de moale? întrebă el pe mioara lui. Așa-i că te doare? te-a trântit și te-a pălit răul cela... He, dac-aș fi fost eu batâr[1] ca bădița Mihai, l-aș fi apucat de piept și l-aș fi scuturat: Măi, cum să-mi calci tu mie oaia?... Hai încet, c-apoi în dumbravă te-i odihni...

— Nu te teme, Niculăeș, că nu piere... îi zisei eu.

El tresări și întoarse repede capul spre mine. Apoi tăcu până ce ajunserăm la țărmul apei. Acolo găsirăm alunii și cornii în floare. Toporași violeți răzbăteau prin frunzele moarte; pițigoii și cintezoii cântau între muguri de mesteceni. Siretul venea învolburat, mare și tulbure, și trecea c-un fel de supărare parcă pe sub dumbravă. Băiatul lui Onișor rămase privindu-l lung, pe când oile, împrăștiate în juru-i, ciuguleau cu boturile lor mișcătoare iarbă măruntă.

— Uite cocostârcii... zise el deodată, cu un glas, parcă ar fi vorbit tot tovarășelor lui.

Dincolo de mal, într-un smârc, umblau cu pași rari cocostârci cu pliscuri portocalii. Apoi pe deasupra crângului trecu cu zbor șuierător un cârd de rațe. Veniră din susul râului fâlfâind rar din aripile lor ascuțite și doi pescărușii albi. În dumbrava plină de lumină văzui deodată zburând și fluturi roșii și-n singurătatea care ne împresura era ceva blând și dulce, ca-ntr-un basm al copilăriei.

Lăsai pe Niculăeș al lui Onișor singur în liniștea țărmului și pornii în josul apei, spre locuri care și mie îmi aduceau aminte de anii cei de demult. Imaginea copilului însă nu-mi dispărea dinaintea ochilor și glasul lui trist îmi suna necontenit în urechi. Cu mama lui, Irina lui Avram, copilărisem în școală și-mi aduceam aminte mai ales de ochii înecați de un văl fumuriu: ochii ei îi avea și copilul. Fusese o fată vioaie și aprigă, foarte frumoasă și cuminte. De toate darurile ei avusese parte Dumitru Onișor, gospodar bun, dar om hursuz și cam cărpănos. Acum Irina noastră cea de odinioară murise; povestirea copilului îmi adusese aminte de toate cele de demult frumoase și pentru totdeauna pierdute. Murise, lăsând sufletul ei cald și mintea ei bogată copilului, — care sta acuma sub mesteceni la malul apei, vorbind cu oițele lui.

Mormântul ei, ca al tuturor în tristele noastre țintirimuri, n-avea nici un semn și nici o floare și Onișor își ara ogorul nepăsător, îngrijat numai de holda de mâne. Amintirea Irinei noastre trăia numai în

---

[1] *Batâr* - cel puțin, măcar.

Scanned with OKEN Scanner

copilul cel palid. Duioșia ei, înțelepciunea ei și ceea ce era în sufletul ei vis parcă trecuseră în măruntul meu tovarăș de drum, în serile acelea singuratice de suferință, când amândoi sfătuiau cu ochii în lacrimi, s-afară bântuiau, cu chinuite plângeri, viforniţele iernii.

De la un loc, de pe înălțimea malului, mă întorsei chemat parcă de cineva și privii în urmă. Copilul sta sub mesteceni și-l vedeam parcă nedesluşit ca-ntr-o ceață de lumină. Oile păşteau în juru-i. Piţigoii își rosteau, cu viers subțire, veşnicele lor cuvinte de bucurie: Sâmț a vară! sâmț a vară! Și de bună-samă, ca-n toate zilele, Niculăeș grăia cu oile lui. Ș-acuma întreba pe mioara cea bolnavă:

— Cum îți mai este? Tot te mai doare?...

Oaia răspundea, behăind ușor și dulce.

— Să nu mori, că numai tu mi-ai rămas de la mama... îi zicea el încet.

Cocostârcii clămpăneau[1] în smârcul de peste apă. El îi privea cu luare-aminte. Un piţigoi veni deasupra capului lui acoperit cu pălăria pleoștită, scârțâindu-și necontenit cântecul.

— Tu eşti bucuros și fără grijă... îi murmura, ca o mustrare, băiatul. Și ofta, ca un om năcăjit și plin de griji ce se afla...

Târziu, întorcându-mă, îl găsii înseninat, căci mioara i se înviorase. Cu o custură[2] cerca să-și facă o trișcă[3] dintr-o rămurică de răchită. Și când ridică zâmbind ochii spre mine, — mă izbi deodată o amintire ce brusc izvora ca din negură, ș-o asemănare izbitoare cu ochii și zâmbetul celei care odată, cu ani în urmă, înflorise ca o floare și-mi fermecase c-un zâmbet și c-o privire un trecător ceas al vieții.

Întrebări și exerciții

1. Ce aspect din viață relatează Mihail Sadoveanu în această povestire?
2. Cine este și cum arată Niculăeș?
3. Cum își dezvăluie Niculăeș durerea pentru pierderea mamei?
4. În ciuda făpturii lui mici, cum gândește și cum se comportă copilul? Motivați prin cuvintele scriitorului.
5. Care sunt sentimentele scriitorului față de copil?
6. Ce vă spune titlul acestei povestiri?
7. De ce această povestire este o schiță?

---

[1] *A clămpăni* - a face un zgomot asemănător căderii unui capac.
[2] *Custură* - lamă de cuțit, cuțit, briceag.
[3] *Trișcă* - fluier scurt din lemn.

Scanned with OKEN Scanner

8. Ce moduri de expunere folosește scriitorul? Identificați-le în text.
9. Transcrieți pe maculatoare toate notațiile scriitorului privitoare la vorbirea lui Niculăeș. Ce observați?
10. Rețineți expresiile; folosiți-le în exprimarea voastră, atunci când vorbiți despre situația lui Niculăeș.

inima
- — bucurii, plăceri
  - — a-i crește inima = a se bucura
  - — a râde inima în cineva = a fi bucuros
  - — după voia (pofta) inimii = după plac, nestingherit, cum îi e dorința
- — dureri, necazuri
  - — a i se rupe inima = a-i fi milă de ceva
  - — a i se topi inima = a suferi de durere sau de dor
  - — a pune la inimă = a se supăra
- — iubire
  - — a avea la inimă = a iubi pe cineva
  - — a-i rămâne inima la = a rămâne cu gândul la ceva sau la cineva
  - — a-l trage inima = a se simți îndemnat
- — bunătate, răutate
  - — a spune de la inimă = a fi sincer
  - — a avea inimă largă = a fi mărinimos
  - — cu inimă de piatră = nepăsător, rău
- — curaj
  - — cu inimă = inimos, curajos, pasionat
  - — a-și lua inima-n dinți = a se îmbărbăta

Îndrumări

Citind povestirea de mai sus, descoperim necazurile unui copil confruntat cu probleme de viață care depășesc puterile celor opt anișori ai săi.

Niculăeș, *copilaș palid și mărunțel, cu ochi triști, învăluiți ca-ntr-o umbră cenușie, cu glasu-i subțire și peltic,* cu părul ciufulit, purtând niște ghete grele rămase de la un frate mai mare, își păștea, pe malul Siretului, cele șase oi care-i mai rămăseseră.

Scanned with OKEN Scanner

Tatăl său, Dumitru Onișor, om iscusit, dar ursuz și zgârcit, îl mustra și-l bătea, deși era mezinul casei, de câte ori le murea câte o oaie, de parcă el ar fi fost vinovat.

Niculăeș înțelesese tainele și rostul muncii.

Durerea lui cea mare era pierderea mamei *(Eu n-am mamă... Acu n-are cine mă spăla, n-are cine mă-ngriji..., n-are cine-mi spune o vorbă bună...)*.

Și-acum, ieșind cu oile la păscut, tristețea i se adâncise, pentru că un om rău i-a lovit cu căruța tocmai mioara pe care i-o lăsase mama lui înainte de a muri. Și supărarea i se accentuase pentru că, fiind convins de moartea mioarei lui, n-avea putere să oblige pe făptaș să-l despăgubească.

Copilul ofta necontenit și rostea cuvintele cu glas scăzut *și-ntr-un tremur de lacrimi*. Și totuși, copil fiind, vorbea cu seriozitate și cu durere, ca un om mare.

Niculăeș simțea nevoia să fie ocrotit. El însuși știa să ocrotească *(sta la sfat cu oile lui, ca totdeauna; — Da' tu ce mergi așa de moale? întrebă el pe mioara lui. Așa-i că te doare? te-a trântit și te-a lovit răul cela; oile se opriră și ele și întoarseră capul spre călăuz...)*.

Copilul trece de la o stare sufletească la alta: de la tristețe pentru pierderea mamei, la grijă pentru propria-i existență; de la supărarea pentru rănirea mioarei, la regretul că nu poate fi despăgubit; de la lacrimi, la înseninare, când mioara i s-a înzdrăvenit.

Niculăeș este sensibil și la fenomenele naturii: ivirea primăverii, lumina din dumbravă, sosirea cocostârcilor, cântecul păsărelelor reîntoarse nu-l lasă indiferent.

Schița *Un om năcăjit* nu prezintă deci candoarea copilăriei, bucuria hârjoanei și a jocurilor copilărești, nici duioșia alintărilor părintești, ca în *Amintirile* lui Creangă. Sadoveanu strecoară, printre rândurile duioasei sale povestiri, semnele apariției la copil a conștiinței de sine, a îndatoririlor inerente existenței. Niculăeș se comportă și discută, în ciuda vârstei lui fragede, ca un om matur, mai mult chiar, înțelege că viața are unele taine necunoscute de el *(Eram singuri... Și ea-mi spunea să fiu cuminte după ce s-a duce ea, și s-ascult pe tătuca. Și eu o întrebam așa: Unde ai să te duci, mămuță? Și ea-mi spunea: Apoi eu am să mor, Niculăeș, și tu să nu spui la nimeni... Eu nu spuneam...)*.

Niculăeș este înfățișat de autor într-un moment important al vieții lui și în rare cazuri întâlnit la alți copii: trecerea pragului spre maturizare, spre sentimentul responsabilității de sine, sub forma inițierii și autoinițierii pentru viață, în însăși etapa copilăriei. Această transformare este determinată de evenimentul dureros al pierderii mamei și este trăită numai de ființele cu o sensibilitate aparte.

Scanned with OKEN Scanner

Scriitorul o cunoscuse pe Irina lui Avram, mama lui Niculăeș. Copilăriseră și învățaseră împreună la școală. Și privind acum atent la copil, constată că frumusețea și cumințenia Irinei, toată duioșia și înțelepciunea ei, sufletul ei aprig, dar mai ales ochii aceia *înecați de un văl fumuriu*, au pătruns aidoma în chipul copilului din fața sa.

Sentimentul de tristețe învăluie și pe marele nostru povestitor, amintindu-și acum, într-un anume moment, de chipul aceleia care, în copilăria lui, îi încântase o clipă trecătoare a vieții.

Teme

1. Caracterizați pe Niculăeș, personajul principal al povestirii *Un om năcăjit*, de M. Sadoveanu.
2. Diferențiați, oral, modurile de expunere din această povestire.
3. Citiți, pe roluri, discuția dintre Niculăeș și povestitor.
4. Urmărind vorbirea lui Niculăeș, transformați vorbirea directă în vorbire indirectă.
5. Citiți povestirea *Niculăiță Minciună*, de I. Al. Brătescu-Voinești.

Scanned with OKEN Scanner

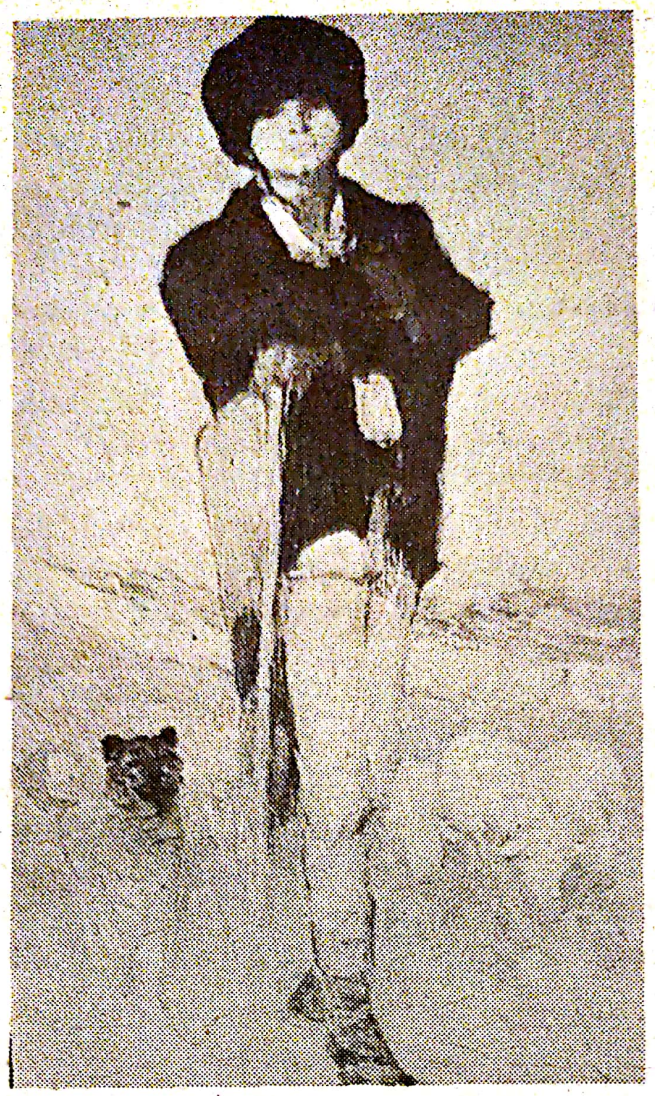

Ciobănaşul, de *N. Grigorescu*

Priviţi-l ce frumos, ce liniştit şade rezemat în ghioaga lui, adesea artistic cioplită — sceptrul şi arma lui strămoşească. Pare că, de când e muntele, stăpâneşte şi vegheaz-acolo. În picioare, în atitudinea lui obişnuită, de o firească eleganţă, cu palma stângă pe măciuca ghioagei, cu braţul drept adus ca un arc, sprijinit pe mâna stângă, se uită-n adâncul zărilor, cu ochii care mai mult gândesc decât văd; lângă el, câinele lui cel mai iubit stă, parcă, în aşteptarea unui cuvânt, a unei porunci. E tăcere — nu se aude decât ronţăitul oilor care pasc mai prin apropiere şi, din când în când — cling, clang — tilinca sutaşelor [1]. Nici un nor pe cer, — nici o adiere de vânt. Peisajul e curat, proaspăt, scăldat în lumina de sărbătoare a înălţimilor. În fund se zăresc, lin ondulate, albăstrii, coamele munţilor...

A l. V l a h u ţ ă : *Pictorul N. Grigorescu*

[1] *Sutaşă* - oaia (de obicei din sută în sută) căreia i se pune tilincă într-o turmă.

Scanned with OKEN Scanner

Nicolae Grigorescu

(1833—1907)

Nicolae Grigorescu, cel mai mare pictor al nostru, provine dintr-o familie de țărani. Rămânând orfan, începe să picteze iconițe, de la vârsta de 12 ani, pentru a-și câștiga existența. Mai târziu, trece la executarea unor picturi pe pereții bisericilor. Și-a desăvârșit talentul la Școala de Arte-Frumoase din Paris. Întors în țară, participă cu numeroase tablouri la expoziții, impunându-se ca un artist mare, însuflețit de cald patriotism.

În timpul Războiului de Independență de la 1877, se deplasează pe front și schițează figuri de ostași sau scene de luptă, pe care apoi le transpune în tablouri deosebit de izbutite (*Sentinela, Atacul de la Smârdan* etc.). Pleacă din nou în Franța, unde lucrează intens și deschide expoziții. De-acum este socotit mare pictor european.

Reîntors în țară, se dedică picturii inspirate din viața satului și din peisajul țării, reușind să surprindă admirabil pe pânzele sale chipuri de oameni și aspecte specifice din munca lor și din natura patriei (*Țărancă voioasă, Cioban, Bordei, Fete lucrând la poartă, Luminiș* etc.).

Spre sfârșitul vieții pictează mai mult ciobănași, ciobănițe, care cu boi. Tablourile, prin conținutul și coloritul lor, sugerează armonia și frumusețea vieții. Ele sunt încărcate de optimism și poezie.

Compunere după tablou

Ciobănașul, de *N. Grigorescu*

Planul compunerii

1. *Personalitatea lui N. Grigorescu*
   — epoca în care a trăit;
   — locul ocupat de el în pictura românească.
2. *Descrierea tabloului*
   — claritatea și prospețimea imaginii zugrăvite;

Scanned with OKEN Scanner

— locul ocupat de ciobănaș și poziția lui;
— înfățișarea exterioară a ciobănașului;
— atitudinea lui, expresia feței (puritate, gingășie, măreție);
— prezența câinelui: locul și semnificația lui;
— locul oilor, poziția lor;
— aspectul peisajului: relieful, vegetația, anotimpul, momentul zilei, cerul etc.
— Înfrățirea dintre om și natură.

3. *Semnificația figurii și a muncii ciobănașului.*

Scanned with OKEN Scanner

Lectură suplimentară

Patrie și patriotism

de Barbu Delavrancea

(Fragmente)

Copii, nu crez că vă veți supăra zicându-vă copii. De când e lumea lume niciodată tinerețea n-a fost o ofensă. Grecii cei vechi puneau tinerețea printre virtuțile cardinale[1]. Și ei aveau dreptate.

Să sărbătorim pe 24 ianuarie în mijlocul mulțimei de tineri, de tinere și copii, în mijlocul unei generațiuni fără de prihană[2], — căci vremea n-a trecut, ci abia a început pentru voi, — căci nu e aici nici un suflet căruia să i se poată imputa vro vină sau vreun păcat. Greșelile ușoare și copilărești sunt ale voastre, păcatele grele sunt numai ale noastre.

Eu vin cu bucurie printre copiii României ca fericitul din basme care, trecând prin izvorul de apă vie, ieșea ușurel, mândru, cu noi puteri de viață și înzestrat cu o tinerețe fără bătrânețe și cu o viață fără de moarte.

Eu îmi dau seama că în aceste cuvinte e o iluzie[3] și o realitate. Iluzia: întinerirea noastră. Realitatea: îmbătrânirea noastră. Dar când privesc acest roi, drăgăstos și harnic, scurs din toate ținuturile României, iluzia și realitatea se topesc împreună, se multiplică amândouă într-un produs virtual, așa de puternic și de vibrant[4], că sufletul nu ne mai iartă să despărțim partea de iluzie de partea de realitate.

Eu mă văd copil în voi, și pe voi vă văd maturi în noi. Eu sunt unul, și cel mai mic dintre voi și parcă, în fundul Ateneului, ghemuit în mulțime, parcă ascult la tribună pe unul din noi slujind taina viitorului. Și-l auz și-l văz. Cu ochii vii, cu fruntea senină și cu glas de bucium răsunând pe deasupra a mii de capete: — „24 Ianuarie a durat până în 1915, de acum încolo să ne amintim de el cu smerenie[5] și să sărbătorim o altă zi, ziua când s-a îndeplinit visul a 14 milioane de români!" Nu-l auziți? Cuprinși de același fior ca și mine, nu-l auziți? Plecați urechea spre Apus, unde stă răsăritul nostru, și-l veți auzi

---

[1] *Cardinal* = fundamental.
[2] *Fără de prihană* = curat.
[3] *Iluzie* = aparență, amăgire.
[4] *Vibrant* = emoționant.
[5] *Smerenie* = atitudine respectuoasă.

Scanned with OKEN Scanner

limpede și năprasnic... E imnul triumfal al nostru-al tuturora! Manifestațiunile voastre nu sunt pentru mine, ci pentru celălalt, pentru cel de mâine, pentru cel din viitor, pentru cel din 1916, pentru cel care ne sintetizează[1] ființa noastră, ca trecut, prezent și viitor, pentru cel care cântă deplina glorie a strămoșilor, a moșilor, a părinților, a voastră și a urmașilor voștri! Noi suntem mai micii de astăzi ai celor mai mari de mâine. Noi nu, voi sunteți ziua de mâine a României mari (...)

Noi sărbătorim o taină a sufletului nostru, nu o sărbătoare civilă, iacă ce sărbătorim astăzi: 24 Ianuarie 1859!... Alegerea îndoită a neaoșului și bunului român și domnitor Alexandru Ioan I... Moldova și Muntenia... o Românie, una și nedespărțită... Unirea... Renașterea... Slăvirea Patriei... Iacă ce sărbătorim astăzi, 24 Ianuarie, zi pe care a combătut-o cu înverșunare Austria și Turcia. Iacă ce sărbătorim astăzi, 24 Ianuarie... o parte din rezultatele năzuințelor seculare a unui popor jinduit de mai bine... Iacă ce sărbătorim astăzi. Din vremea cronicarilor bătrâni, care ne-au spus din ce origine împărătească ne tragem noi, până la 1859, când am spus fățiș ce vrem noi, de la scrisul cărturarilor străvechi până la poezia populară, pretutindeni și totdeauna, același vis, aceeași energie, aceeași voință ne-a muncit pe toți, către același ideal ne-am înălțat ochii cu toții, către același cer și cu aceeași nădejde și credință. 24 Ianuarie este sărbătoarea iubirei de Patrie și a puterei de a ne crea o Patrie!

* * *

Copii, ce e Patria, ce e patriotismul? Ce este acest sentiment care răscolește toate puterile din om și, în anumite clipe, îl ridică mai presus de existența lui și-l face să moară de bunăvoie pentru liniștea și mărirea unor urmași pe care nu-i va cunoaște și nu-l vor cunoaște?

Patria este înlăuntrul nostru, și o ducem cu noi peste țări și peste mări, și numai când suntem departe și în singurătate, ne trec fiori amintindu-ne de unde ne-am rupt, și nu găsim mângâiere decât în restriște[2] și în lăcrămi. Patria nu e pământul pe care trăim din întâmplare, ci e pământul plămădit cu sângele și întărit cu oasele înaintașilor noștri. Când pomenim de Călugăreni, Rovine sau Valea-Albă, ne cutremurăm, uităm de noi, și nu trăim decât în aceia care au fost odinioară ostași, căpitani și voievozi! Un fulger de închipuire pe dinaintea ochilor, și ne simțim aievea în rândul plăieșilor, în fruntea ostașilor, cu barda, cu ghioaga,

---

[1] *A sintetiza* - a îmbina mai multe elemente.
[2] *Restriște* - situație grea.

cu buzduganul, sporind şirurile eroilor care ne-au apărat ţările noastre, iluzia se revarsă asupra zilei de astăzi. Şi simţim cum cresc batalioanele de piotă[1], escadroanele de călăraşi şi roşiori, înmulţindu-se cu voinici uscaţi, pletoşi, cu iţari şi cu sarici[2] în spinare. Visul acesta dispare. Şi bucuroşi primim constatările realităţii: generaţiile ies una din alta şi se duc pe rând, numai obârşia stă pe lume ca o matcă[3] fără sfârşit!

Patria nu vine de la pământ nici din vreo lucrare a câmpului, nici din vreo abstracţiune, ci dintr-o noţiune concretă, de la *pater,* de la *patres,* din părinţi, moşi şi strămoşi. Părinţii, moşii şi strămoşii ne sunt patria noastră; ei cari au vorbit aceeaşi limbă, care au avut acelaşi dor, aceleaşi suferinţe, aspiraţiuni, sunt adevărata noastră patrie!

De aceea patriotismul este simţământul activ şi covârşitor al generaţiilor actuale care binecuvântează părinţii, moşii şi strămoşii, mai mult ca pe ele, adeseori învrăjbite în vrăjmăşii, dar totdeauna unite în amintirea celor din trecut.

. . . . . .

Să ne închipuim, Doamne fereşte, să ne închipuim că în urma unui cataclism din noi n-ar rămâne decât vreo două sute de cetăţeni. Şi să ne închipuim că toţi aceşti cetăţeni ar fi de origine proaspătă. Nici un băştinaş. Cam ce fel de Patrie ar mai exista? Limba pe care ar vorbi-o n-ar fi decât un mijloc de translaţiune[4] al daravelilor dintre ei. Fără trecut, fără buni şi străbuni, fără eroi legendari, fără generali glorioşi, fără cântăreţi inspiraţi, fără morţii lor în apropiere, cu părinţii, moşii şi strămoşii lor îngropaţi aiurea, n-ar mai fi decât o emborie, şi patria noastră ar fi pierdută. În noi trăiesc morţii noştri, în voi vom trăi noi, voi veţi trăi în urmaşii voştri. Orice-am face, nu scăpăm de legea de aramă care ne apleacă fatal în faţa trecutului.

Patria şi patriotismul sunt în primul rând domeniul instinctului[5]. Sunt unii care se încearcă să aducă patria şi patriotismul în cercul noţiunilor conştiente şi raţionate[6], dar dedesuptul analizei lor stă instinctul de Patrie şi patriotism. Ei studiază unele manifestări, unele efecte, şi cred că au studiat cauza însăşi. Legătura dintre efecte şi cauză e stabilită în toate, dar în afară de om. Sufletul omului nu se prinde cu lupa şi cu microscopul.

Pe la 1868, eram copil şi ne jucam d-a soldaţii pe uliţa Vergului. Toţi eram în uniformă, mai toţi în cămaşă, cu capul gol, cu picioarele

---

[1] *Piotă (pihotă)* - infanterie.
[2] *Sarică* - manta ţărănească.
[3] *Matcă* - origine, început.
[4] *Translaţiune (translaţie)* - transferare, mutare, schimbare.
[5] *Instinct* - pornire firească.
[6] *Raţionat* - după reguli stabilite dinainte.

Scanned with OKEN Scanner

goale, zgâriate și rănite în cioburi de sticlă. Toți cu nuiele ca niște săbii. În frunte, Trică, al găitănarului[1], — mult mai mic ca noi, — c-o tobă enormă, legată c-o baieră pe după gât, un fel de vas de tinichea, ruginit și scofâlcit, de unde o găsise nu știu, pe care o bătea cu două bețe, scrâșnind din dinți, — o bătea cu atâta furie, că-i scânteia văpăi din ochi. Trică toboșarul era sufletul nostru în marșurile pe care le făceam de dimineață până seara. Trică toboșarul avea o patrie de apărat, și o apăra dând semnalul, în zile de sărbătoare, la revărsatul zorilor. Aveam o Patrie, și nimeni nu ne pomenise de patrie. Noi existam în ea, ea exista în noi. Noi ne preparam fără să știm, fără să vrem, instinctiv, ca să ne punem în serviciul Patriei, despre care nu aveam nici o idee, nici o scăpărare, nimic, absolut nimic. Într-o zi căzu greu bolnav Trică toboșarul. Eu mă furișai să-l văz. Era singur. S-a ridicat pe jumătate din plapumă și mi-a întins mâna. Ardea ca o sobă încinsă. Și mi-a zis cu un glas domol: „De-oi muri, tu s-o iei din cui, și s-o bați bine". Și două lacrămi curseră din ochii lui albaștri de roșcodan[2]. Soarta ne-a despărțit. Eu într-o parte și el în alta. Nu l-am mai văzut. L-am pierdut. După 40 de ani, într-o zi, trecea pe podul Mogoșoaiei un alai solemn. Muzici și soldați: Armata pierduse pe unul din cei mai strălucițí colonei de stat-major (...) Era Trică toboșarul de altădată (...)

Copii, dacă comparați pe un plăieș din munții Moldovei sau ai Munteniei cu un cărturar plin de învățătură, la ce rezultat ați ajunge din punctul de privire al Patriei și al patriotismului? Veți auzi pe omul cult vorbind despre patrie, despre datoriile cetățeanului față de ea, dar nu veți înțelege din cuvintele meșteșugite ale lui mai mult decât ați înțelege din mutenia plăieșului din Moldova sau din Muntenia. Patria stă în instinctul lui de conservare a neamului. Alții s-o cânte. El o va apăra! Cum furnicile și albinele adună din toate părțile pentru îmbelșugarea comunității, așa și oamenii strâng, adună, lasă moștenitorilor, și în realitate îmbogățesc Patria. Furia cu care albinele mor pentru apărarea stupului este imaginea cea mai vie a oamenilor în războaiele dezlănțuite.

. . . . . .

Voi, generațiune fragedă și harnică, munciți, învățați, faceți-vă datoria deplin, căci și noi ne vom îndeplini pe a noastră! Sunt sigur. Am încredere. Instinctul de conservare nu ne-a părăsit. Ca să ne conservăm trebuie să ne întregim! Căci dacă nu ne-am face datoria, am fi o generațiune în veci blestemată să suferim...

Patria și patriotismul sunt primordial instinctive. Pe noi ne preced Patria și iubirea de Patrie. Ne naștem cu asemenea năzuințe fundamentale. După noi rămân mai departe, moștenire firească urmașilor noștri. Și tot așa, din trecut, se-mprospătează, se lărgește viitorul.

---

[1] *Găitănar* - fabricant de găitane.
[2] *Roșcodan* - roșcovan.

Scanned with OKEN Scanner

Țările noastre au fost mărginite, dar totdeauna Patria ne-a fost mai mare ca Muntenia, Moldova și Ardealul. Patria noastră a fost, este și va fi, va trebui să fie, e fatal să fie, din trei, de o ființă, una și nedespărțită.

Luați un copil de mână și duceți-l de la Dunăre la Mare... din sat în sat, și întrebați-l: Unde e? Și cum îi zice locului pe care calcă? Și vă va răspunde: „Nu știu cum se cheamă satul acesta, dar știu că pretutindeni pe unde m-ai dus, unde s-a vorbit românește, este pământul Patriei mele, este Patria mea!"

Oricâtă carte am învăța, oricâtă carte am ști, — să zic, prin imposibil, că cu toții am cunoaște trecutul nostru de până azi ca minunatul învățat Nicolae Iorga, totuși nu vom izbuti să fim capabili de jertfe mai mari decât ne este dat nouă din instinctul de Patrie.

Scanned with OKEN Scanner

Vocabular

Notă explicativă

La explicarea cuvintelor, în subsolul paginilor, s-a ţinut seama de sensul cuvântului atribuit de scriitor în textul respectiv. În capitolul intitulat *vocabular*, la fiecare cuvânt se precizează locul accentului, unele particularităţi morfologice şi majoritatea înţelesurilor. La anumite cuvinte au fost incluse unele expresii specifice limbii române şi unii termeni din aceeaşi familie, cu precizarea înţelesului.

Au fost folosite următoarele prescurtări:

adj. — adjectiv
adv. — adverb
de ex. — de exemplu
etc. — et caetera (şi celelalte)
f. — feminin
m. — masculin
n. — neutru
pl. — plural
s. — substantiv
sg. — singular
vb. — verb

A

Abis, abisuri, *s.n.,* pronunţat: abís = Prăpastie, adâncime, neant.

Abstrácţiune, abstrácţie, abstrácţii, *s.f.* = Lucru abstract, lucru general şi teoretic, detaşat (rupt) de relaţiile din realitate, opus lui concret; expresie: *a face abstracţie de* (a nu lua în considerare, a lăsa la o parte).

Aievea, *adv.* sau *adj.,* pronunţat: a-ié-vea = *adv.:* În realitate, de fapt, cu adevărat; *adj.* = Real, concret, pe faţă, limpede, lămurit (de ex.: faptă aievea).

A alterna, alternez, *vb.,* pronunţat: al-ter-ná = A lua pe rând unul locul altuia, a reveni succedându-se (unul după altul); a se perinda; a varia.

Alternánţă, alternanţe, *s.f.* = Revenire succesivă, care se repetă din când în când, perindare, variaţie (de ex.: alternanţa anotimpurilor).

Alternatív, -ă, alternativi, -e, *adj.* = Care alternează (unul după altul); curent (electric) alternativ.

Alternatívă, alternative, *s.f.* = Posibilitate de a alege între două lucruri, două căi, două soluţii etc.

Altiţă, altiţe, *s.f.,* pronunţat: alti-ţă = Cusătură lată cu modele diferite făcute cu arnici, mătase, mărgeluşe sau fluturaşi de metal, pe umerii cămăşilor ţărăneşti, de obicei pe iile femeilor, (figurat) cămaşă, ie.

Amvón, amvoane, *s.n.* = Loc amenajat sau mic balcon de unde se predică sau se citeşte Evanghelia.

A anina, anin, *vb.,* pronunţat: a-ni-ná = A (se) atârna, a (se) agăţa de ceva sau de cineva.

August, *s.m.,* pronunţat: áugust = A opta lună a anului.

Scanned with OKEN Scanner

August,-ă, augușți,-ste, *adj.*, pronunțat: aŭ-gúst = (Titlu dat altădată regilor și persoanelor din familia domnitoare); Preamărit, slăvit; (figurat) măreț, impunător.

B

Báie, băi, *s.f.* = (În Transilvania) Mină; de aici numele unor localități: Baia-de-Aramă etc.

Ban, bani, *s.m.* = Monedă (de metal sau hârtie) folosită ca mijloc de plată; unitate monetară egală cu a suta parte dintr-un leu; proverbe: *banul e ochiul dracului* (banii ispitesc pe oameni să facă fapte rele); *strânge bani albi pentru zile negre* (face economii pentru vreme de nevoie); expresii: *a mânca bani cu lingura* (a cheltui peste măsură); *nu face (nici) doi bani* (nu valorează nimic).

Ban, bani, *s.m.* = (În vechime) Titlu de dregătorie purtat de cel ce conducea un ținut sau de primul boier (ban al Craiovei).

Banát, banate, *s.n.* = Provincie sau ținut administrat de un ban.

Bárdă, bărzi, *s.f.* = Un fel de secure cu tăișul lat și cu coada scurtă, întrebuințată la cioplitul lemnului; altădată era folosită ca armă de luptă; zicătoare: *a da cu barda în Dumnezeu sau în Lună* (a fi nesocotit, sărit); expresie: *cioplit din bardă* (neșlefuit, grosolan).

Bátâr sau **batăr,** *adv.* = Barem, cel puțin, măcar.

Băieș, băieși, *s.m.*, pronunțat: bă-iéș = Lucrător într-o mină.

Băníe, bănii, *s.f.* = pronunțat: bă-ní-e = Funcția sau rangul de ban, reședința banului (Bănia Craiovei).

Bei, bei, *s.m.* = Guvernator al unui oraș sau al unei provincii turcești; zicătoare: *a dormi cât un bei* (a dormi bine, mult și adânc).

Benghi (benchi, zbenghi), benghiuri, *s.n.*, pronunțat la singular nearticulat într-o singură silabă = Semn mic și negru (natural sau artificial) pe obraz; (în superstiții) semn făcut pe fruntea cuiva ca să-l ferească de deochi.

Berbánt, berbanți, *s.m.* = Om ușuratic, neserios; (figurat) curtenitor.

A bindisí, bindisesc, *vb.* = (Folosit numai în formele negative sau care presupun un răspuns negativ) A se sinchisi, a-i păsa de ceva.

Blagoslovít,-ă, blagosloviți,-te, *adj.* = Binecuvântat, preamărit; (figurat) **1** — Fericit, norocit, înzestrat; **2** — Lovit, atins.

A bleoncăní, bleoncănesc, *vb.* = A se mișca dintr-o parte în alta cu zgomot.

Boghét,-ă, bogheți,-te, *adj.* = Moțat, cucuiat; (figurat) mare și frumos.

Búche, buchi, *s.f.* = A doua literă din alfabetul chirilic; expresie: *buchea cărții* (exact ca în carte, în chip mecanic).

A buchisí, buchisesc, *vb.* = **1** — A face un lucru cu trudă și migală; **2** — A citi cu greutate; (figurat) a bate tare ceva sau pe cineva.

Buhós, -oasă, buhoși, -oase, *adj.* = Ciufulit, zbârlit.

C

Cánge, căngi, *s.f.* = **1** — Prăjină lungă de lemn, cu cârlig

Scanned with OKEN Scanner

de fier în vârf, folosită la împingerea sau la prinderea unui obiect la care nu se poate ajunge cu mâinile; **2** — Gheară ascuțită și întoarsă a păsărilor răpitoare.

Capuchehâie (capichehaie), *s.f.* = Reprezentant al domnitorilor români la Poarta otomană.

Car, cariu, cari, *s.m.*, pronunțat la pl. nearticulat într-o singură silabă = Insectă care trăiește în lemn și-l roade.

Cardinál, -ă, cardinali, -e, *adj.* = Principal, esențial, fundamental.

Cataclism, *s.n.* = Schimbare bruscă în caracterul și în condițiile naturii și ale vieții pe pământ, sub influența unor procese atmosferice, tectonice sau vulcanice, nimicitoare; răsturnare bruscă, distrugătoare în viața socială.

Cazánie, cazanii, *s.f.* = Carte religioasă care cuprinde predici sau comentarii din Biblie.

Cădélniță, cădelnițe, *s.f.* = Vas de metal atârnat de trei lănțișoare (cu clopoței), în care se arde tămâia la slujbele religioase.

Căpăstru, căpestre, *s.n.* = Lat din funie sau curele cu care se prinde capul sau botul calului pentru a-l lega la iesle sau pentru a-l duce undeva.

Căutătură, căutături, *s.f.* = Felul cum privește cineva, expresia ochilor, înfățișare, mină.

Ceaslóv, ceasloave, *s.n.* = Carte bisericească; în trecut servea și ca abecedar.

Cetéț, ceteți, *s.m.* = Cititor, dascăl, cântăreț.

Címbru, *s.m.*, defectiv de plural = Plantă cu miros aromatic.

Cimbru, cimbri, *s.m.* = Membru al unui popor germanic; cimbrii au fost exterminați de generalul roman Marius (anul 102 î.d.Cr.)

Clămpăni, clămpănesc, *vb.* = a produce zgomotul redat prin interjecția *clamp;* (despre păsări) a plesni din cioc; (despre oameni) a vorbi vrute și nevrute.

Coárdă, coarde (corzi), *s.f.* = **1** — Fir elastic care, întins pe instrumente, produce, prin vibrare, sunete muzicale; strună (coardele sau strunele viorii); **2** — Fir care ține întinse capetele unui arc și de pe care zboară săgeata; **3** — Dreaptă care unește două puncte ale unei linii curbe; **4** — Frânghie subțire cu care se joacă copiii, sărind peste ea; **5** — Grindă mare și groasă, așezată de-a curmezișul casei, pe care se sprijină celelalte grinzi și greutatea podului casei.

Colb, colburi, *s.n.* = Pulbere; expresie: *a bate* (pe cineva) *să-i meargă colbul* (a lovi cu putere).

A colbăi, colbăiesc, *vb.* = A (se) prăfui.

Colócviu, colocvii, *s.n.* = Convorbire, discuție.

Constelație, constelații, *s.f.* = Grup de stele care formează o figură caracteristică.

A contemplá, contemplu, *vb.* = A privi îndelung cu admirație și emoție, a admira.

Córfă, corfe, *s.f.* = Coș.

Cortegiu, cortegii, *s.n.*, pronunțat: corté-giu = Șir de persoane care însoțesc o ceremonie; alai, convoi.

A cosí, cosesc, *vb.* = **1** — A tăia (cu coasa sau cu mașina de cosit) iarba, cerealele etc.; (figurat) a distruge, a nimici, a omorî; expresie: *a cosi în bătaie* (a bate zdravăn, a omorî în bătaie); **2** — (mai ales despre cai) A

Scanned with OKEN Scanner

se lovi, în mers, cu un picior peste celălalt.

Coșárcă, coșărci, *s.f.* = Coș de nuiele împletit; ghicitoare: *am o coșarcă de alune și numai o nucă între ele* (stelele și Luna).

Cotlón, cotloane, *s.n.* = **1** — Colț, loc neumblat, ascunziș; **2** — Scobitură în malul unui râu, de obicei sub nivelul apei; **3** — Suport pentru cazanul de fiert; **4** — Adâncitură sub cuptorul vetrei țărănești; expresie: *a sta pe cotlon* (a lenevi).

Cotrúță, cotruțe, *s.f.* = Loc gol între cuptor și perete; adâncitură sub cuptorul vetrei țărănești; vatră mică.

Creițár, creițari, *s.m.*, pronunțat: creițár = Monedă de aramă folosită în Transilvania înainte de primul război mondial.

Crucér, cruceri, *s.m.* = (Vezi) Creițar.

Cuc, cuci, *s.m.* = Pasăre călătoare, specifică prin cântecul său; expresii: *singur cuc* (absolut singur); *...de flori de cuc* (degeaba, fără rost); *cât e cucul* sau *până-i cucul* (niciodată); *cuc armenesc* (pupăză).

A cumineca, cuminec, *vb.* = (refl.) A se împărtăși, a se griji.

Cuminecătúră, cuminecături, *s.f.* = Împărtășanie, grijanie.

Cúmpănă, cumpene, *s.f.* = **1** — Dispozitiv pentru scoaterea apei din fântână, format dintr-un stâlp înalt, cu vârful ramificat, pe care se așază o bârnă, cu o parte mai lungă, de care se prinde găleata sau ciutura, și cu alta mai scurtă, de care se leagă greutăți pentru echilibru și pentru a ușura ridicarea vasului cu apă; **2** — Cântar, balanță, echilibru; (figurat) limită, măsură; expresii: *cumpăna apelor* (punct înalt de teren de unde izvorăsc apele și de unde se separă, pornind la vale); *cumpăna nopții* (miezul nopții).

Curéchi, *s.m.* = Varză.

Custúră, custuri, *s.f.* = Cuțit rudimentar; tăiș, briceag.

D

Dalb, -ă, dalbi, -e, *adj.* = Alb, curat; luminos, strălucitor; atrăgător, minunat; neprihănit, nevinovat; gingaș, grațios.

Descălecáre, descălecări, *s.f.* = Coborâre de pe cal (termen folosit mai ales în literatura veche în legătură cu întemeierea Țărilor Românești); așezare, stabilire într-un loc, pentru a întemeia o țară.

Descânt (descântec), descântece, *s.n.* = Formulă în versuri prin care se credea că se obține transformarea miraculoasă a lucrurilor sau vindecarea bolilor; farmec, vrajă.

Destín, -e, *s.n.* = (În superstiții) Forță supranaturală care hotărăște dinainte soarta unei ființe sau a unui lucru; soartă, viitor.

Draperíe, draperii, *s.f.* = Perdea de stofă sau catifea, cu falduri.

A drâmboí, drâmboiesc, *vb.*, pronunțat: drâm-bo-í = A se bosumfla, a se necăji, a boci în gura mare.

Dúdă, -e, *s.f.* = Fructul dudului; (reg.) agudă.

E

Efuziúne, efuziuni, *s.f.*, pronunțat: e-fu-zi-ú-ne = Manifestare puternică a unor sentimente (iubire, admirație etc.), vie și sinceră demonstra-

Scanned with OKEN Scanner

ție de prietenie, dragoste, admirație etc.

Ev, evuri, *s.n.* = Epocă, eră, din istoria omenirii care are trăsăturile ei specifice (ex.: evul mediu).

Extáz, extaze, *s.n.* = Admirație profundă, adorație.

F

Fantásmă, fantasme, *s.f.* = Stafie, nălucă, fantomă; (figurat) imagine, priveliște neclară.

Fantezíe, fantezii, *s.f.* = **1** — Imaginație, închipuire; **2** — Capriciu, toană; **3** — Compoziție muzicală instrumentală.

Fatál, -ă, fatali, -e, *adj.* = **1** — Care aduc nenoroc, moarte; nefericit, nenorocit; **2** — Care nu se poate înlătura, inevitabil.

Fáur, fauri, *s.m.* = Fierar; făuritor, creator.

A făurí, făuresc, *vb.* = A crea, a înfăptui; a născoci; a confecționa, a construi.

Făuritór, -oare, făuritori, -oare, *s.m.* și *f.* = Persoană, colectiv, organizație care făurește, creează, înfăptuiește, construiește.

Flintă, flinte, *s.f.* = Pușcă folosită în trecut; pușcă lungă haiducească.

Fluíd, fluide, *s.n.* = Corp lichid sau gazos; (figurat) suflu, impuls, curent.

Fluíd, -ă, fluizi, -de, *adj.* = (despre lichide) Curgător; bulgări fluizi (construcție poetică) = rotocoale de apă.

Frăgár, frăgari, *s.m.* = Dud.

Fronțón, frontoane, *s.n.* = Element al construcțiilor clădirilor, în diferite forme, așezat deasupra ușilor și ferestrelor; locul de deasupra ușii de intrare unde se află scris numele unei întreprinderi sau instituții, sau o inscripție.

Fundamentál, -ă, fundamentali, -e, *adj.* = De bază, principal, esențial.

G

Gázdă, gazde, *s.f.* = **1** — Persoană care adăpostește pe cineva cu sau fără plată; expresii: *a trage în (la) gazdă* (a rămâne la cineva pe timp limitat); *a primi în gazdă* (a oferi locuință); *a da* (pe cineva) *la gazdă* (a încredința pe cineva cuiva pentru întreținere); *a lua (a ține) în gazdă* (a primi pe cineva în locuință drept chiriaș); **2** — (Transilvania) Gospodar înstărit, bogătan.

Găitán, găitane, *s.n.* — Fire de metal, de lână sau mătase împletite sau răsucite, întrebuințate ca podoabe la îmbrăcăminte; șnur; expresie (despre activități): *a merge găitan* (a merge bine).

Găitănár, găitănari, *s.m.* = Fabricant de găitane.

A găti (gătá), gătesc, *vb.* = **1** — A (se) îmbrăca frumos, a (se) împodobi; **2** — A (se) pregăti, a fi gata de...; **3** — A face mâncare, a prepara băuturi; **4** — A (se) sfârși, a (se) termina, a (se) isprăvi; **5** — A omorî, a ucide, a veni de hac cuiva, a da gata pe cineva.

Genúne, genuni, *s.f.* = Prăpastie fără fund, abis.

Ghiaúr, ghiauri, *s.m.* = Poreclă dată de turci sau de tătari celor care aveau altă credință religioasă decât a lor.

Ghiol, ghióluri, *s.n.* = Lac sau baltă pe țărmul Mării Negre sau în Delta Dunării; băltoacă.

Giúlgiu, giulgiuri, *s.n.* = Pânză subțire și fină cu care se acoperă ceva; pânză cu care se acoperă mortul.

Gáde, gâzi, *s.m.* = Călău.

Scanned with OKEN Scanner

Gloábă, gloabe, *s.f.* - **1** — Cal slab, prăpădit; mârţoagă; **2** — Amendă; bir.

A gravitá, gravitez, *vb.* - **1** — A fi sau a se mişca sub acţiunea fenomenului de atracţie reciprocă a corpurilor; **2** — A tinde într-o anumită direcţie; a se roti, a se învârti.

Grind, grinduri, *s.n.* - **1** — Fâşie de teren de-a lungul malurilor unui râu, pe care apele nu o acoperă decât în caz de inundaţii mari; **2** — Deal.

Grindiş, grindişuri, *s.n.* - **1** — Piept de deal, costişă; **2** — Totalitatea grinzilor de lemn ale unui acoperiş de casă, ale unui tavan.

H

Hang, hanguri, *s.n.* = (Folosit numai în expresii) *A ţine hangul* (a acompania o melodie; a ţine parte cuiva, aprobând tot ce face şi spune; a cânta cuiva în strune).

Hassán-paşa = Unul din comandanţii armatei turceşti în lupta de la Călugăreni (1595).

Hârjoánă, hârjoane, *s.f.* = Încăierare în joacă, cu scopul de a se distra.

Hrúbă, hrube, *s.f.* = Încăpere sub pământ care serveşte la depozitarea produselor, mai ales alimentare; scobitură sub pământ; bordei.

A humui, humuiesc, *vb.* = A da cu humă, a spoi casele cu humă.

I

Iconostás, iconostase, *s.n.* = Pupitru în biserică, pe care se aşază o icoană.

Íe, ii, *s.f.*, pronunţat: i-e, ii = Bluză femeiască, specifică portului naţional românesc, făcută din pânză şi împodobită cu cusături alese.

Ierárhic, -ă, ierarhici, -ce, *adj.* - Conform ierarhiei, potrivit unei ordini crescânde.

Ilúzie, iluzii, *s.f.* = Aparenţă înşelătoare; (figurat) speranţă neîntemeiată; imagine, vis amăgitor; expresie: *a-şi face iluzii* (a nădăjdui lucruri de nerealizat).

Inaccesíbil, -ă, inaccesibili, -e, *adj.* pronunţat: in-ac-ce-sí-bil = La care nu se poate ajunge, de care nu te poţi apropia.

Inc sau **incot, încuri** sau **incote,** *s.n.* = Chicot, râs stăpânit, însoţit de zbenguire.

Instínct, instincte, *s.n.*, pronunţat: in-stinct = Pornire firească, independentă de gândire, mai ales la animale.

Î

A îmbălá, *vb.* = A muia cu salivă.

A înieptá, înlept, *vb.*, pronunţat: în-iep-tá = A se repezi, a se opinti.

J

Jac, jacuri, *s.n.* = Jaf, jefuire.

Jilţ (jeţ), *s.n.* = Scaun înalt cu spetează şi braţe.

A jnăpăi, jnăpăi, *vb.*, pronunţat: jnă-pă-í = A bate.

Julj (giulgiu), *s.n.* = Pânză fină şi subţire care se aşterne peste ceva.

L

Lébăda = Numele unei constelaţii.

Lejnicioáră (lăsnicior), lejnicioare, *s.f.* - Plantă agăţătoare cu flori violete.

Scanned with OKEN Scanner

Limán, limanuri, *s.n.* = Țărm, mal; (figurat) adăpost, refugiu.
Lunátic, -ă, lunatici, -ce, *adj.* = **1** — Somnambul; sperios; fricos; **2** — (rar) Fantastic, grandios, măreț, impresionant.

M

Magíe, magii, *s.f.*, pronunțat: ma-gi-e = Înlănțuire de acțiuni și formule prin care vrăjitorii credeau că pot face minuni, vrăjitorie; (figurat) încântare, farmec.
Mátcă, mătci, *s.f.* = **1** — Albie ocupată de apele unui râu; izvor al unei ape curgătoare; apa râului; **2** — Origine, început; **3** — Regina stupului de albine; **4** — Cotorul unui chitanțier.
Megiéș, -ă, megieși, -e, *s.m.* și *f.*, pronunțat: me-gi-éș = Vecin.
Mezín, -ă, mezini, -ne, *s.m.* și *f.* = Cel mai mic dintre frați, prâslea.
Mihnea (zis Mihnea Turcitul pentru că a trecut la religia mahomedană) = Domn al Țării Românești, între 1577—1583 și 1585—1591.
Mijoárca, *s.f.* = În expresia: *de-a mijoarca* (de-a v-ați ascunselea, de-a baba oarba).
Mitră, mitre, *s.f.* = Coroană.
Mucenic, -ă (sau **muceniță**), **mucenici, -e,** *s.m.* și *f.* = **1** — (În religie) Persoană care suferă pentru o idee, o credință, o acțiune; martir; **2** — (la plural) Colăcei sau covrigi preparați cu nuci și cu miere.

N

Nănáș, -ă, nănași, -e, *s.m.* și *f.* = Naș; (figurat, în glumă) nuia, vargă, băț.
Năválnic, năvalnici, *s.m.* = Specie de ferigă, cu frunze mari, lucitoare, în formă de lance, folosită în medicina populară.

O

Obârșie, obârșii, *s.f.* = **1** — Început, origine; **2** — Locul unde s-a născut cineva; familia, neamul din care se trage cineva.
Ócniță, ocnițe, *s.f.* = Adâncitură într-o sobă de zid, în cuptorul sau în pereții caselor, în care se păstrează diferite obiecte; adâncitură mică în partea exterioară a zidului unei clădiri, ca element decorativ, firidă, cotlon; groapă adâncă sub deal.
Ogrínji, *s.m.*, defectiv de singular = Resturi de paie sau de fân.
Omăt, omături, *s.n.* = Zăpadă, nea; (figurat) de omăt = de culoarea zăpezii.
Opsás, opsasuri, *s.n.* = Partea de la spate a încălțămintei, cuprinzând și tocul.
Orión = Numele unei constelații.
Otrocól, *s.n.* = Numai în expresii: *a face otrocol prin ceva* (a fugări, a se năpusti, a pune pe goană, a provoca dezordine).

P

Paiá, paiéle, *s.f.* = Folosit mai mult la plural în expresii: *a da paiéle* (a încuraja la obrăznicii, a da cuiva nas, a aţâţa).
Paj, paji, *s.m.* = (În orânduirea feudală) tânăr nobil în serviciul unui senior, al unui rege sau împărat; copil de casă.

Scanned with OKEN Scanner

Pálă, pale, *s.f.* - **1** — Cantitate de iarbă sau fân care poate fi cosită sau luată cu furca dintr-o dată; **2** — Fâşii, pături, valuri (pale de ceaţă, de umbră); **3** — Fiecare dintre braţele unei elice; aripă la rotoarele turbinelor sau pompelor; **4** — (învechit) Sabie lată şi scurtă; paloş; **5** — (învechit) Toană, capriciu.

Parábolă, parabole, *s.f.* - Povestire religioasă cu un anumit tâlc; pildă.

Pásă, *vb.*, numai la imperativ - Du-te; expresii: *pasă de* (caută de, încearcă de, poftim de).

Pásămite, *adv.* - Pesemne, probabil, se pare, se vede că...

Páşă, paşi, *s.m.* - Guvernatorul unei provincii turceşti; expresie: *a trăi ca un paşă* - A trăi fără grijă.

Patétic, -ă, patetici, -ce, *adj.* - Care emoţionează, înduioşează.

Pestríţ, -ă, pestriţi, -e, *adj.* - **1** — Cu pete mici de diferite culori; **2** — Felurit, amestecat, variat; **3** — (figurat) Rău, hain; expresie: *a fi pestriţ la maţe* (a fi rău la suflet, a fi foarte zgârcit).

Petrea Majă - Petru Rareş.

Píhotă (piotă), pihote, *s.f.* (învechit) - Infanterie.

Pivót, pivoturi, *s.n.* - **1** — Piesă metalică, rotunjită la capăt, care susţine un corp solid şi-l ajută să se rotească; (figurat) ax central, punct de sprijin esenţial; **2** — Rădăcina unor plante (morcov, sfeclă); **3** — *s.m.*, Jucător, vârf de atac la baschet şi handbal.

A pivotá, pivotez, *vb.* - A se roti, a se întoarce pe un pivot.

Plávie, plăvii, *s.f.* - Insuliţă plutitoare formată din stuf, ierburi, rădăcini de copaci, amestecate cu nămol.

Pociúmb, pociumbi, *s.m.* - Tăruş.

Potâng, potânguri, *s.n.* - Lanţ sau curea cu care se leagă plugul; expresie: *tare ca potângul* (foarte rezistent, foarte tare).

Prelúdiu, preludii, *s.n.* - Parte introductivă, semnale pentru începutul unui cântec sau al unei compoziţii muzicale mai ample; (figurat) ceea ce anunţă sau pregăteşte o acţiune sau un eveniment.

Prichíci, prichiciuri, *s.n.* - Margine îngustă, ieşită în afară, la horn, cuptor sau vatră ţărănească; marginea de jos a ferestrei, ieşită în afară ca o poliţă.

Prihánă, prihane, *s.f.* - Păcat; expresie: *fără de prihană* (curat, nepătat).

Primordiál, -ă, primordiali, -e *adj.* - Cel mai vechi, iniţial; cel mai important, de prim ordin; esenţial, principal, cel dintâi.

Primordialitáte, *s.f.* - Întâietate, prioritate.

Prinós, prinosuri, *s.n.* - **1** — (în antichitate) Dar oferit divinităţii; **2** — (figurat) Sacrificiu făcut de cineva pentru o cauză dreaptă. **3** — (figurat) Omagiu adus cuiva în semn de devotament, admiraţie, recunoştinţă.

Pripór, pripoare, *s.n.* - **1** — Coastă de deal sau de munte, pantă abruptă, povârniş; **2** — Adăpost de iarnă pentru oi.

Protagoníst, -ă, protagonişti, -ste, *s.m.* şi *f.* - **1** — Actorul care interpretează rolul principal într-un spectacol; personaj principal; erou; **2** — Figură proeminentă, repre-

Scanned with OKEN Scanner

zentant de frunte al unei mișcări, al unei teorii, inițiator.

Psalm, psalmi, *s.m.* = Cântec religios; poezie lirică; (la pl.) culegere formată din 151 de cântece religioase, care alcătuiesc psaltirea.

Pughibálă, pughibale, *s.f.* = Om rău, ticălos; copil obraznic.

R

A raționá, raționez, *vb.* = A gândi, a gândi bine, logic.

Rațional, -ă, raționali, -e, *adj.* = Înzestrat cu gândire logică; care se face cu judecată, cu măsură.

Raționát, -ă, raționați, -te, *adj.* = După reguli stabilite dinainte.

Rațiúne, rațiuni, *s.f.* = **1** — Însușirea omului de a cunoaște, de a înțelege și de a judeca; judecată; gândire; **2** — Temei, motiv; expresie: *rațiunea de a fi* (a unui lucru) — ceea ce justifică, motivează existența (unui lucru).

Răstoácă, răstoace, *s.f.* = Braț de râu, loc unde o apă este puțin adâncă; vârtej produs în locul unde o apă curgătoare, puțin adâncă, trece peste prund și peste bolovani.

Recitatív, recitative, *s.n.* = Formă a muzicii vocale, care, prin intonație, se apropie de recitare.

Restriște, restriști, *s.f.* = Situație grea, șir de nenorociri abătute asupra cuiva.

Roșcodán, vezi Roșcovan.

Roșcován, -ă, roșcovani, -e, *adj.* = De culoare roșie.

Rubín, rubine, *s.n.* = Piatră prețioasă, foarte dură, de culoare roșu-închis.

S

Sárică, sarici, *s.f.* = Manta țărănească lungă și mițoasă pe dinafară pe care o poartă oamenii de la munte; țundră.

Săceálă, săcele, *s.f.* = Țesală.

A săcelá, (secela), săcelez, *vb.* = A țesăla; (figurat) a bate.

Schiptru, schiptre, *s.n.* = Sceptru; toiag sau baston împodobit, purtat de regi sau împărați, ca semn al autorității lor.

A scobâlți, scobâlțesc, *vb.* = A aluneca, a cădea, a se clătina.

Scriptúră, scripturi, *s.f.* = **1** — Ceea ce este scris; text; **2** — Scriere, lucrare literară sau științifică; scriere bisericească (Biblia).

Seín, -ă, seini, -e, *adj.* = (Despre lână) de culoare cenușie.

Sfádă, sfezi, *s.f.* = Ceartă, neînțelegere.

A sfădí, sfădesc, *vb.* = A se certa; a mustra, a dojeni.

Simból, simboluri, *s.n.* = Semn, obiect, imagine care reprezintă (prin anumite asemănări) un obiect, o ființă, o idee, o însușire, un sentiment etc.; semn caracteristic.

Sinan-pașa = Unul din comandanții armatei turcești în lupta de la Călugăreni (1595).

A sintetizá, sintetizez, *vb.* = A concentra, a generaliza; a îmbina două sau mai multe elemente care pot forma un tot.

Sirép, sireap, -ă, sirepi, -e, *adj.* = Iute; vijelios; sălbatic.

Slóvă, slove, *s.f.* = Literă, scriere; învățătură.

Smarálд, smaralde, *s.n.* = Piatră prețioasă, strălucitoare, de culoare verde, foarte transparentă.

Smerénie, *s.f.* = Atitudine umilă, respectuoasă; comportare modestă; evlavie.

Scanned with OKEN Scanner

A smâci, smâcesc, *vb.* - A se zbate, a se smulge.
Solémn, -ă, solemni, -e, *adj.* - **1** — Sărbătoresc, cu fast, ce are loc după un anumit ceremonial; **2** — Important, grav, serios; măreț.
Solitár, -ă, solitari, -e, *adj.* - Singur, izolat, retras; pustiu.
Sprințár, -ă, sprințari, -e, *adj.* - Zglobiu, sprinten; (figurat) hoinar, nestatornic, îndrăzneț.
Stână, stane, *s.f.* - Bolovan mare de piatră; stâncă; expresie: *a rămâne ca o stană (de piatră)* (a rămâne încremenit, nemișcat).
Stativ, stative, *s.n.* - Dispozitiv metalic sau de lemn folosit în laboratoare pentru susținerea unor piese sau aparate.
Stative, *s.f. plural* - Război de țesut.
Stráină, strane, *s.f.* - Locul destinat cântăreților într-o biserică.
Strapaț, -uri, *s.n.* - Arșiță; în expresie: *A se isprăvi cu strapațul* (a se termina cu alergătura, cu drumurile, cu zbuciumul).
A stropși, stropșesc, *vb.* - A se răsti la cineva; a zdrobi; a stâlci în bătaie; (figurat) a poci.
Stropșít, -ă, stropșiți, -te, *adj.* - Zdrobit; (figurat) zăpăcit, năbădăios, foarte neastâmpărat, îndrăcit; pocit, desfigurat.
Sturlubátic, -ă, sturlubatici, -e, *adj.* - Neastâmpărat, zvăpăiat, nebunatic.
Suríu, -e, -ii, *adj.,* pronunțat: suriu - Care bate în sur, cenușiu.
Sutáșă, -e, *s.f.* - Oaia (de obicei din sută în sută) căreia i se pune tilincă într-o turmă.

Ș

Șindrílă, șindrile, *s.f.* - Scândurică de brad îngustă și subțire care servește la acoperitul caselor.
Șirét, șireturi, *s.n.* - **1** — Bentiță îngustă de bumbac sau de mătase care servește pentru a lega încălțămintea sau obiectele de îmbrăcăminte; **2** — Șnur de mătase sau fir; găitan.
Șiret, șireată, șireți, șirete, *adj.* - viclean, prefăcut; (figurat) subtil, rafinat.
A șmotrí, șmotresc, *vb.* - A mustrului, a chinui pe cineva.
Șoprón, șoproane sau **șópru, șopruri,** *s.n.* - Adăpost deschis unde se țin unelte de gospodărie, nutreț, vite.

T

Tamaríx *(s.m.)* sau **tamaríscă** *(s.f.)* - arbust cu frunze dese, cu flori albe sau roz-violete.
Tapangeá, tapangele, *s.f.* - Lovitură dată cu palma.
Tăpșán, tăpșane, *s.n.* - Loc neted sau ușor înclinat, așezat pe coasta unui deal sau munte; pantă, povârniș.
Telescóp, telescoape, *s.n.* - Instrument optic folosit pentru observarea corpurilor cerești.
Tină, *s.f.* - Noroi, lut.
Tânguíre, tânguiri, *s.f.* - Plângere, jelanie.
A tocmí, tocmesc, *vb.* - **1** — A discuta asupra prețului unei mărfi, a se învoi; **2** — A pune în rânduială, a așeza. **3** — A pune la cale, a organiza.
Tort, torturi, *s.n.* - **1** — Fir tors de cânepă sau de in; **2** — Țesătură, pânză (țesută în casă), din fire de cânepă sau de in.
Transfigurat, -ă, transfigurați, -e, *adj.* - Transformat, înnobilat, înnoit.
Translație, (translațiune), translații, *s.f.* - **1** — Depla-

Scanned with OKEN Scanner

sarea unor figuri plane sau a unor corpuri după anumite legi; **2** — Transferare, mutare, schimbare.

Trișcă, trișteː *s.f.* = Fluier scurt din lemn.

Trocúță (troncuță), trocuțe (troncuțe), *s.f.* diminutiv de la troacă = Albie mică.

Tropár, tropare, *s.n.* = Cântare bisericească de laudă a unui sfânt sau a unui eveniment religios.

Ț

Țintirím, țintirimuri, *s.n.* = Cimitir.

U

Urdíe, urdii, *s.f.* = **1** — Armată, oaste; **2** — mulțime, gloată.

A ursí, ursesc, *vb.* = A hotărî dinainte soarta cuiva, a destina, a meni; a rosti formule magice pentru a hotărî soarta cuiva.

Ursít, -ă, ursiți, -te, *adj.* = Care e hotărât dinainte, sortit; (cu valoare de substantiv) persoană menită a fi soț sau soție cuiva.

Ursítă, ursite, *s.f.* = Soartă; destin, fatalitate.

Ursitoáre, *s.f.* = (În superstiții) ființă imaginară despre care se crede că are darul de a hotărî soarta omului încă de la nașterea lui.

V

Vátră, vetre, *s.f.* = **1** — Partea din față a cuptorului, unde se face focul; expresii: *a îmbătrâni în vatră* (a rămâne nemăritată); *a cloci pe vatră* (a lenevi); **2** — Locuință, casă părintească; loc de origine; expresii: *a lăsa la vatră* (a elibera un soldat care a terminat stagiul militar); *vatra satului* (suprafață de teren pe care se întinde un sat).

A venerá, venerez, *vb.* = A respecta în mod deosebit, a stima în cel mai înalt grad.

Venerabil, -ă, venerabili, -e, *adj.* = Vrednic de cinste, demn de înaltă considerație.

Venerát, -ă, venerați, -te, *adj.* = Respectat în mod deosebit, stimat în cel mai înalt grad, cinstit.

Veneráție, *s.f.* = Respect profund pentru o anumită persoană; cinstire deosebită; respect pios pentru ceea ce este considerat sfânt.

A vibrá, vibrez, *vb.* = A executa vibrații, a tremura, a trepida; a răsuna ca un ecou (figurat); **1** — A tremura (cu licăriri); **2** — A fremăta, a palpita; **3** — A trăi intens, a fremăta (de viață).

Vibránt, -ă, vibranți, -te, *adj.* = Care vibrează; (figurat) care face să vibreze, care pune în mișcare sentimente; emoționant, impresionant, plin de viață.

Vioreá, viorică sau **violetă, viorele,** *s.f.* = Plantă cu flori violete foarte parfumate; toporaș.

Virtúte, virtuți, *s.f.* = Putere, tărie; bărbăție, curaj.

Vistiér, vistieri, *s.m.* = Demnitar în orânduirea feudală; avea sarcina de a administra finanțele țării.

Vólbură, volburi, *s.f.* = **1** — Vânt puternic cu vârtejuri; (figurat) învălmășeală, gălăgie; **2** — Vârtej de apă, bulboană.

Scanned with OKEN Scanner

A zdrumicá, zdrumic, *vb.* = a face bucăţele, a zdrobi.

Zdrumicát, -ă, zdrumicaţi, -te, *adj.* = Sfărâmat, zdrobit.

Zlot, zloţi, *s.m.* = Nume dat în trecut, în Transilvania, monedei austriece (florinului).

Zódie, zodii, *s.f.* = Constelaţie corespunzând lunii în care s-a născut cineva şi având, după credinţele superstiţioase, o influenţă asupra destinului omului; destin; soartă; expresie: *a se naşte în zodia porcului* (a fi norocos); *a se naşte în zodia raţelor* (a fi veşnic însetat).

A zoli, zolesc, *vb.* = A spăla (prost) rufe, lână; (figurat) a osteni, a obosi.

Scanned with OKEN Scanner

Cuprinsul

1. *Deșteaptă-te, române!*, de Andrei Mureșanu 3
2. *Mamă Țară*, de Tudor Arghezi 5
3. *Taine*, de Mihail Sadoveanu 10
   Descrierea în proză 14
   Sensul propriu și sensul figurat al cuvântului 16
   Fișa de bibliotecă. Fișa de lectură. Listele bibliografice 19
4. *Rarăul*, de Geo Bogza (lectură suplimentară) 23
5. *Călin (file din poveste)*, fragment, de Mihai Eminescu 26
   Metafora 29
   Descrierea în versuri 31
6. *O, rămâi*, de Mihai Eminescu (lectură suplimentară) 35
   Compunere: Descrierea unui aspect din natură 36
7. *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul* — fragment, de Nicolae Bălcescu (lectură suplimentară) 39
8. *Pașa Hassân*, de George Coșbuc 42
   Antiteza (exerciții aplicative) 46
   Hiperbola 47
   Balada cultă 47
9. Colinde 50
   Trei crai de la Răsărit 50
   Coborât-a, coborât 51
   Colindele 52
10. *Dăscălița*, de Octavian Goga 54
    Portretul în versuri 56
    Evocarea 58
    Ritmul iambic 58
    Compunere: Portretul unei ființe dragi 61
11. *Amintiri din copilărie* — fragment, de Ion Creangă 63
    Umorul 69
    Amintirile 70

Scanned with OKEN Scanner

12. *Dan, căpitan de plai* — fragmente, de Vasile Alecsandri 73
Momentele subiectului operei literare (exerciții aplicative) 79
Caracterizarea personajelor 81
Procedee folosite pentru caracterizarea lui Dan 82
Poemul eroic 84

13. *Fefeleaga*, de Ion Agârbiceanu 87
Rezumatul 94
Nuvela 95
Compunere: Chipul eroinei din nuvela *Fefeleaga*, de Ion Agârbiceanu 97

14. *În Vinerea Patimilor*, de Octavian Goga 99

15. *Monastirea Argeșului* 102
Compunere: Meșterul Manole și jertfa pentru creație 109
16. Proverbe și zicători (lectură suplimentară 111

17. *Un om năcăjit*, de Mihail Sadoveanu 113
Compunere după tablou: *Ciobănașul*, de N. Grigorescu 121
18. *Patrie și patriotism* — fragmente, de Barbu Delavrancea (lectură suplimentară) 123
Vocabular 129

Scanned with OKEN Scanner

EDITURA DIDACTICĂ ŞI PEDAGOGICĂ, R.A., BUCUREŞTI, 1995

Scanned with OKEN Scanner